

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ
&
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Π.Μ.Σ. ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ & ΠΟΛΙΤΙΚΗ

**ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ Ε.Ε.
ΣΕ ΓΥΝΑΙΚΕΣ, ΠΑΙΔΙΑ, ΑΜΕΑ**

Κλειώ Τουμπέκη

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής &
Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την
απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια
Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, 2023

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ
&
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Π.Μ.Σ. ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ & ΠΟΛΙΤΙΚΗ

**ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ Ε.Ε.
ΣΕ ΓΥΝΑΙΚΕΣ, ΠΑΙΔΙΑ, ΑΜΕΑ**

Κλειώ Τουμπέκη, Α.Μ.:21066

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Αικατερίνη Δεδούλη
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Δίκαιο
Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής &
Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την
απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια
Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, 2023

UNIVERSITY OF WEST ATTICA

SCHOOL OF ADMINISTRATION, ECONOMIC
AND SOCIAL SCIENCES

DEPARTMENT OF ACCOUNTING
&
FINANCE

M.SC. IN PUBLIC ECONOMICS & POLICY

**HUMAN RIGHTS IN THE EU
FOR WOMEN, CHILDREN, PEOPLE WITH DISABILITIES**

Kleio Toumpeki, R.N.:21066

Supervisor: Aikaterini Dedouli

Associate Professor in law

University of Western Attica

Master Thesis submitted to the Dept. of Accounting & Finance of the
University of West Attica in partial fulfilment of the requirements for the
degree of M.Sc. in Public Economics and Policy

Aigaleo, Greece, 2023

Τίτλος εργασίας

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την Δευτέρα 11 Δεκεμβρίου 2023

Α/α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
	Αικατερίνη Δεδούλη	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
	Ιωάννης Βαβούρας	Ομότιμος Καθηγητής Πάντειο Πανεπιστήμιο	
	Απόστολος Παπακωνσταντίνου	Διδάκτωρ Συνταγματικού Δικαίου - Δικηγόρος	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Κλειώ Τουμπέκη του Αναστασίου, με αριθμό μητρώου 21066 φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Δημόσιας Οικονομικής και Πολιτικής του Τμήματος της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Ο/Η Δηλών/ούσα

*** Όνομα Επώνυμο/Ιδιότητα**

Ψηφιακή Υπογραφή

*** Ψηφιακή υπογραφή του επιβλέποντος αν έχει ζητηθεί απαγόρευση πρόσβασης στην εργασία για κάποιο χρονικό διάστημα.**

Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Ε.Ε. σε γυναίκες, παιδιά, ΑΜΕΑ

Σημαντικοί Όροι: Ανθρώπινα Δικαιώματα, Άτομα με Αναπηρίες, Γυναίκες, Παιδιά, Ευρωπαϊκή Νομοθεσία

Περίληψη

Σε πολλά μέρη του κόσμου, η παραβίαση των δικαιωμάτων των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων είναι ένα ατυχές αλλά συχνό φαινόμενο. Αυτές οι καταχρήσεις περιλαμβάνουν, αλλά δεν περιορίζονται σε, βασανιστήρια, σκληρή, απάνθρωπη ή επαίσχυντη μεταχείριση, απαγωγή, παράνομη παιδική εργασία, πορνεία, σεξουαλική επίθεση, δουλεία.

Οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες έχουν δικαιώματα και όχι αντικείμενα προστασίας. Απολαμβάνουν όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα και επιδέχονται ειδικής ρυθμιστικής μεταχείρισης χάρη στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Τα παιδιά τυγχάνουν επίσης των ίδιων θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών όπως οι ενήλικες. Η προστασία των ευάλωτων ομάδων όπως των παιδιών, των γυναικών και των ατόμων με ειδικές ανάγκες αποτελεί ευθύνη των κρατών για τα οποία πρέπει να δοθεί ειδικό καθεστώς στις αντίστοιχες νομοθεσίες τους. Στην παρούσα διπλωματική εργασία μελετάται μέσω της συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης διεθνείς και ευρωπαϊκές πρόνοιες που κατοχυρώνουν τα Δικαιώματα των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Human Rights in the EU for women, children, people with disabilities

Keywords: Human Rights, People with Disabilities, Women, Children, European Legislation

Abstract

In many parts of the world, violation of the rights of vulnerable social groups is an unfortunate but frequent occurrence. These abuses include, but are not limited to, torture, cruel, inhuman or shameful treatment, kidnapping, illegal child labor, prostitution, sexual assault, slavery.

Vulnerable social groups have rights, not objects of protection. They enjoy all human rights and receive special regulatory treatment because of their specific characteristics. Children also have the same fundamental rights and freedoms as all adults. The protection of children, women and disabled people is the responsibility of the States which must be given special status in their respective legislations. In this diploma thesis, international and European provisions that safeguard the Rights of vulnerable social groups are studied through systematic literature review.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ανθρώπινα Δικαιώματα	2
1.1. Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον εκδημοκρατισμό: από τη ρητορική στον αντίκτυπο	2
1.2. Η ενσωμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ε.Ε Ενσωμάτωση της διάστασης των ανθρωπίνων	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες (ΕΚΟ) και Κοινωνικός Αποκλεισμός	8
2.1 Ορισμός Ευπαθών Κοινωνικά Ομάδων	8
2.2 Κοινωνικός Αποκλεισμός και Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες (ΕΚΟ)	9
2.2.1 Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού.....	9
2.2.2 Αποκλεισμός και Υγεία	10
2.2.3 Αποκλεισμός και Εκπαίδευση	12
2.2.4 Αποκλεισμός και Εργασία	14
2.3. Ανθρώπινα δικαιώματα και δικαίωμα προστασίας.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Παιδιά και Ανθρώπινα Δικαιώματα	18
3.1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	18
3.2. Η πορεία προς την καθιέρωση ειδικού συμβατικού κειμένου για τα Δικαιώματα του Παιδιού.....	18
3.3. Η έννοια του «Παιδιού».....	19
3.4. Το περιεχόμενο της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.....	21
3.5. Η Σύμβαση συνοδεύεται και από τρία Προαιρετικά Πρωτόκολλα	21
3.5.1 Τα Προαιρετικά πρωτόκολλα.....	21
3.5.2. Οι αρχές της Σύμβασης	22
3.5.3. Τα επιμέρους Δικαιώματα του Παιδιού.....	23
3.6. Η Προστασία του Παιδιού ως Δημόσια Ευθύνη	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑμεΑ και Ανθρώπινα Δικαιώματα	32
4.1. Οι συνθήκες στην Ελλάδα	32
4.1.2. ΑμεΑ και μεταχείριση	33
4.1.3. Εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα	36
4.2. ΑμεΑ και επαγγελματική αποκατάσταση.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Γυναίκα και Ανθρώπινα Δικαιώματα	41
5.1. Ενδοοικογενειακή βία	41
5.1.1. Ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα: Γενικό πλαίσιο	41
5.1.2. Ενδοοικογενειακή βία κατά τη διάρκεια της πανδημίας – Η «σκιά της πανδημίας»..	43
5.1.3. Ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της πανδημίας	45
5.1.4. Η ανάγκη εφαρμογής τεκμηριωμένων πολιτικών για την ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα	47
5.2. Ισότητα των Φύλων στην Ελλάδα	51

5.2.1 Ελλάδα, ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου και τυπικά δικαιώματα	51
5.2.2 Εθνικό σχέδιο δράσης για την ισότητα των φύλων	55
5.2.3. Πλαίσιο Πολιτικής του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025.....	57
5.3. Γυναίκες και Επαγγελματική Αποκατάσταση	64
Συμπεράσματα.....	69
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	68

Εισαγωγή

Έχοντας ως κριτήριο το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου στη ζωή, και μάλιστα μια ζωή που να είναι ουσιαστική και ποιοτική, πρέπει να συνυπολογίζονται οι ανάγκες που προκύπτουν όταν έχουμε να κάνουμε με ανθρώπους που έχουν πρόβλημα υγείας ή αντιμετωπίζουν κάποιου είδους αναπηρία. Για τους ανθρώπους που είναι αρκετά τυχεροί ώστε να γεννηθούν ικανοί και δεν έχουν αντιμετωπίσει κάποιες οδυνηρές καταστάσεις στην πορεία της ζωής τους, θα πρέπει να κοιτάξουν τους ανθρώπους με κάποιο είδος αναπηρίας και να τους συμπεριφέρονται ισότιμα, επειδή ο καθένας από εμάς έχει τις δικές του μοναδικές δυνατότητες.

Οι άνθρωποι, λοιπόν, που είναι υποχρεωμένοι λόγω κάποιων ατυχιών να ζουν μια ζωή διαφορετική από τη συνηθισμένη και που συνακόλουθα είναι πιθανό να αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες από τις συνηθισμένες, θα πρέπει να γνωρίζουν ότι η ζωή είναι ένα δώρο και ότι θα πρέπει να την αντιμετωπίζουν ως τέτοια. Ο καθένας από εμάς πρέπει να γνωρίσει τις ικανότητές του και να πιστέψει σε αυτές.

Κατά τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1975, αναγνωρίστηκαν για πρώτη φορά τα δικαιώματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Στη συνάντηση επαναλήφθηκαν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τονίστηκε ότι όλα τα άτομα με αναπηρία, ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας, φυλής, γλώσσας, θρησκείας, καταγωγής, οικογενειακής ή άλλης κατάστασης, έχουν τα ίδια θεμελιώδη δικαιώματα με τους συμπολίτες της ίδιας ηλικίας, γεγονός που συνεπάγεται το δικαίωμα να απολαμβάνουν τη νόμιμη ζωή, η οποία είναι όσο το δυνατόν πιο κοινή και ολοκληρωμένη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ανθρώπινα Δικαιώματα

1.1. Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον εκδημοκρατισμό: από τη ρητορική στον αντίκτυπο

Από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η ΕΕ προσπάθησε να συνοδεύσει το λεγόμενο τρίτο κύμα διαδικασιών εκδημοκρατισμού σε αρκετές χώρες και προβλήθηκε ως αυτό που ορισμένοι μελετητές αποκαλούν «κανονιστική δύναμη στην Ευρώπη». Κατά συνέπεια, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι δημοκρατικές αρχές έχουν καταστεί ένας από τους βασικούς πυλώνες της ταυτότητας της ΕΕ τόσο σε επίπεδο εσωτερικό όσο και σε εξωτερικό (Manners, 2002, σελ. 236-239).

Σε αυτό το πλαίσιο, ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι η ΕΕ μπορεί να οριστεί ως μια «κοινότητα προώθησης της δημοκρατίας που έχει τόσο απτή παρουσία όσο και που εκδηλώνει τις περισσότερες από τις απαιτήσεις για δρώντες». Άλλοι εκδηλώνουν μια πιο προσεκτική προσέγγιση και υποστηρίζουν ότι ενώ η ΕΕ έχει αναπτύξει μια «διεθνή παρουσία, «αυτό δεν ισοδυναμεί με την πρωταγωνιστικότητα του έθνους-κράτους, στην καλύτερη περίπτωση, θα μπορούσε κανείς τελικά να επισημάνει τα «*sui generis* χαρακτηριστικά της ΕΕ ως διεθνούς παράγοντα» (Manners, 2002, σελ. 236-239).

Με την υιοθέτηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ το 1992, η ΕΕ έστρεψε την προσοχή σε θέματα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον εκδημοκρατισμό στις σχέσεις της με τρίτες χώρες (Smith, 2008). Έκτοτε, η ΕΕ έχει αναβαθμίσει σημαντικά τις πολιτικές της για τα οικεία θέματα, και έχει τοποθετήσει τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στο επίκεντρο της εξωτερικής δράσης της ΕΕ (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, 2023, <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me>).

Ως σαφής εκδήλωση αυτής της δέσμευσης, η ΕΕ έχει υιοθετήσει ένα ευρύ φάσμα μέσων, δηλώσεων πολιτικής, κατευθυντήριων γραμμών και προγραμμάτων (τόσο θεματικών όσο και γεωγραφικών), με σκοπό την ενσωμάτωση, ως αναπόσπαστο κομμάτι, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας στις εξωτερική της πολιτική (European Commission, 2001, file:///C:/Users/ktoumpeki/Downloads/GREEN_PAPER_Promoting_a_European_framework_for_Corporate_Social_Responsibility.pdf).

Από την αρχή υπάρχουν σοβαρές ανησυχίες σχετικά με τις ικανότητες της ΕΕ να ασκεί σημαντική επιρροή στις διαδικασίες εκδημοκρατισμού που λαμβάνουν χώρα σε διάφορες περιοχές του κόσμου. Υπό αυτή την έννοια, ορισμένοι σχολιαστές υπογράμμισαν το κενό υλοποίησης στις πολιτικές της ΕΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον εκδημοκρατισμό, την απόσταση μεταξύ των ρητορικών διακηρύξεων στις Βρυξέλλες και τον πραγματικό αντίκτυπό τους. Η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει τονίσει ότι «θέλει να κριθεί για τις επιδόσεις της στην επίτευξη των στόχων πολιτικής της ΕΕ» (European Commission, 2001,

file:///C:/Users/ktoumpeki/Downloads/GREEN_PAPER_Promoting_a_European_framework_for_Corporate_Social_Responsibility.pdf).

Σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα εργασία επιχειρεί να ρίξει φως στον αντίκτυπο των πολιτικών και των προγραμμάτων της ΕΕ στους τομείς που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας. Για να γίνει αυτό, θα ξεκινήσουμε περιγράφοντας τις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ΕΕ σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο και γεμάτο προκλήσεις διεθνές περιβάλλον, και στη συνέχεια θα διερευνήσουμε την αποτελεσματικότητα και τον αντίκτυπο συγκεκριμένων πολιτικών και προγραμμάτων σε ορισμένες επιλεγμένες χώρες (European Commission, 2001, file:///C:/Users/ktoumpeki/Downloads/GREEN_PAPER_Promoting_a_European_framework_for_Corporate_Social_Responsibility.pdf).

1.2. Η ενσωμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ε.Ε Ενσωμάτωση της διάστασης των ανθρωπίνων

Το άρθρο 21 παράγραφος 3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) ζητεί τη διατήρηση της συνοχής μεταξύ του ευρέος φάσματος των εξωτερικών πολιτικών της ΕΕ. Η Ένωση, το Συμβούλιο και η Επιτροπή έχουν στόχο την προστασία της εξωτερικής πολιτικής και της ασφάλειας όλων των μελών-κρατών (Άρθρο 21 παράγραφος 3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ΣΕΕ, <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/see/arthro-21-synthiki-gia-tin-eyropaiki-enosi>).

Η έλλειψη συνέπειας αποτελεί έναν από τους πρωταρχικούς λόγους μακροχρόνιων επικρίσεων, για τις δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης τόσο στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο και σε αυτόν της δημοκρατίας. Όπως έχει επισημανθεί από ορισμένους μελετητές, οι στόχοι της ΕΕ «δεν είναι πάντα συμβατοί στην πράξη», οδηγώντας σε εγγενή προβλήματα ασυνέπειας (η επιμονή σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί

να επιδεινώσει τις σχέσεις με ορισμένες χώρες και να εμποδίσει τη συνεργασία σε ζητήματα όπως η κλιματική αλλαγή, η μετανάστευση, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας κ.ά. (Delreux, 2014, σελ.150-151).

Ταυτόχρονα, υπάρχει μια τάση να αντιμετωπίζονται τα δικαιώματα των ανθρώπων και ο εκδημοκρατισμός ως ξεχωριστά ζητήματα, μια τάση «γκετοποίησης» των δραστηριοτήτων της ΕΕ για την προώθηση των δύο αυτών ζητημάτων (ανθρώπινα δικαιώματα και δημοκρατία) στις εξωτερικές της σχέσεις. Η ενσωμάτωση των οικείων ζητημάτων αποτελεί πρόκληση, σε περίπτωση που η ΕΕ επιθυμεί να χρησιμοποιήσει με συστηματικό και συμπληρωματικό τρόπο τα διάφορα μέσα και προγράμματα που έχει στη διάθεσή της (από τις αναπτυξιακές και εμπορικές πολιτικές έως το Ευρωπαϊκό Μέσο για την Δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα). Έχουν εντοπιστεί δύο τομείς στους οποίους η ανάγκη για ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου είναι πιο πειστική: το εμπόριο και η ανάπτυξη. Ωστόσο, κατά την αντιμετώπιση αυτών των προσπαθειών, υπάρχουν τεχνικές και πολιτικές δυσκολίες τόσο στις Βρυξέλλες όσο και στις αντιπροσωπείες της ΕΕ (Delreux, 2014, σελ. 150-151).

Η ΕΕ πρέπει να αναπτύξει στρατηγικές και συγκεκριμένα εργαλεία για τη συστηματική και αποτελεσματική ενσωμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας ως αναπόσπαστης διάστασης όλων των εξωτερικών πολιτικών της. Η ΕΕ έχει μεγάλες δυνατότητες να προωθήσει τα δικαιώματα των ανθρώπων και τον εκδημοκρατισμό εάν χρησιμοποιεί όλες τις πολιτικές της με συνεκτικό και συνεπή τρόπο (Delreux, 2014, σελ. 150-151).

Με την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντός των ορίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανατέθηκε στη δικαιοδοσία των θεσμικών τους οργάνων, των οποίων η άσκηση εξουσιών άπτονταν αρμοδιοτήτων νομοθετικής, εκτελεστικής και δικαστικής φύσεως (Nugent,2010, σελ. 588-589).

Με αυτό τον τρόπο δημιουργήθηκε μαζί με τα επιμέρους εθνικά έννομα καθεστάτα ένα παράλληλο κοινοτικό έννομο καθεστώς. Από το γεγονός ανέκυψε το ερώτημα αν και κατά πόσο τηρούνται σε αυτή τη περίπτωση οι αναγκαίες εγγυήσεις, οι οποίες συναντώνται στις παραδοσιακές έννομες τάξεις των εκσυγχρονισμένων δημοκρατικών χωρών. Οι εγγυήσεις αυτές που ακολουθούν την άσκηση των κρατικών εξουσιών κάθε σύγχρονου δημοκρατικού κράτους, ενέχουν αφενός τη μορφή της διάκρισης των εξουσιών και αφετέρου τη διασφάλιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Nugent,2010, σελ. 588-589).

Τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα ενσωματώνονται στο Σύνταγμα της χώρας ή συνοδεύουν το Σύνταγμα, συνήθως με μορφή καταλόγου, και ενέχει υποχρεωτικά

μεγάλου βαθμού τυπική ισχύ έναντι οποιασδήποτε άλλης νομοθετικής ή κατώτερης νομοθετικής κρατικής πράξης. Από την ιστορική ανασκόπηση των ιδρυτικών κειμένων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων διαπιστώνεται εύκολα ότι απουσιάζει οποιαδήποτε μορφή καταλόγου των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αφενός επειδή σκοπίμως δεν συμπεριλήφθηκε η έννοια ενός συνταγματικού κειμένου, και αφετέρου επειδή δεν θεωρήθηκε χρήσιμος και αναγκαίος ένας τέτοιος κατάλογος, εξ' αιτίας του κατ' εξοχήν προσανατολισμού της Ε.Ε σε οικονομικά ζητήματα και στην οικονομική ενοποίηση των Κοινοτήτων. Ωστόσο, κατοχυρώθηκαν με παντελώς σποραδικό και αποσπασματικό τρόπο αρχές όπως η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στον εργασιακό χώρο και η παύση των διακρίσεων λόγω φυλής (Nugent,2010, σελ. 588-589).

Το γεγονός ότι δεν υπήρξε μέριμνα για την διασφάλιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον ευρωπαϊκό χώρο δεν δημιούργησε αρχικά ιδιαίτερο προβληματισμό. Όμως, σύντομα άρχισε να γίνεται φανερό ότι τα κοινοτικά μέτρα δεν επηρέαζαν μόνο οικονομικά τα φυσικά και νομικά πρόσωπα των κρατών μελών αλλά γενικότερα σε όλους τους τομείς της προσωπικής τους ζωής (Χρυσόχοου,2003, σελ. 116).

Η Συνέλευση, το Συμβούλιο και η Επιτροπή το 1977 προχώρησαν σε μια κοινή δήλωση όπου επεσήμαναν την σημαντικότητα στο σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως αυτά αποτυπώνονται στο Σύνταγμα κάθε κράτους- μέλους και της ΕΣΔΑ. Επιπρόσθετα, διαβεβαίωσαν όλα τα εμπλεκόμενα μέρη ότι κατά την άσκηση των εξουσιών τους δεν θα καταπατούν αυτά τα δικαιώματα (Χρυσόχοου,2003, σελ. 116).

Αργότερα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (1989), συνέταξε έναν κατάλογο με τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα τη «Διακήρυξη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ελευθεριών». Τα κείμενα της οικείας Διακήρυξης είχαν μεγάλη πολιτική σημασία, χωρίς όμως να ισχύει το ίδιο και για την νομική τους δεσμευτικότητα, η οποία ήταν σχεδόν ανύπαρκτη, δεδομένου ότι δεν μπορούσε κάποιος να επικαλεστεί της διατάξεις της ενώπιον του δικαστηρίου και δεν αποτελούσαν βάση ελέγχου για τη νομιμότητα των πράξεων των θεσμών της Ε.Ε (Χρυσόχοου,2003, σελ. 116).

Έτσι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είχε προβλέψει τη σύνταξη ενός νομοθετικού κειμένου προκειμένου να διασφαλίσει τα ανθρώπινα θεμελιώδη δικαιώματα. Ως ισοδύναμο της ανεπάρκειάς της σε αυτό το τομέα λειτούργησε το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ), το οποίο συνέταξε προοδευτικά ένα νομολογιακό κατάλογο θεμελιωδών δικαιωμάτων. Το Δικαστήριο, εμπλούτιζε τον κατάλογο με δικαιώματα, τα οποία αντλούσε από τις εθνικές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και από διεθνείς συμβάσεις που είχαν προσχωρήσει τα κράτη μέλη σχετικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Χρυσόχοου,2003, σελ. 117).

Οι ποικίλες διεθνείς συνθήκες, η παρουσία και λειτουργία των διεθνών Δικαστηρίων, ειδικά στην Ευρώπη, λόγω της ΕΣΔΑ και του Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Στρασβούργου (ΕΔΔΑ), συνέβαλλαν στην κατοχύρωση και ενίσχυση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα κατ' ιδίαν κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχοντας προσδώσει εγκυρότητα και ισχύ στην ΕΣΔΑ, βρίσκονται υπό τη δικαιοδοσία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕυρΔΔΑ) για παραβάσεις σχετικές με αυτά τα δικαιώματα (Ασδεράκη,2008, σελ. 77).

Στο παρελθόν το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ), το οποίο ασχολούνταν με θέματα της έννομης τάξης και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εξέδωσε σχετικές αποφάσεις υπέρ αυτών, αποδεχόμενο κατά περίπτωση, ότι ο κοινοτικός νόμος δεν μπορεί να υπερβαίνει τα υπό προστασία ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και επίσης ότι αυτά τα δικαιώματα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τις γενικές αρχές του δικαίου, η τήρηση των οποίων κατοχυρώνεται από την νομολογία σχετικά με το σεβασμό απέναντι σε αυτές (Ασδεράκη,2008, σελ. 77).

Ελλείπει κάθε σχετικής διάταξης και κάποιου ελεγκτικού οργάνου των αρχών της δίκαιης δίκης, στα πλαίσια του κοινοτικού νομικού καθεστώτος, το ΔΕΚ αποτέλεσε, εν των πραγμάτων, την κυρίαρχη πηγή προέλευσης της προστασίας του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, με βάση το κοινοτικό δίκαιο. Έτσι, το σύστημα που προστάτευε τα θεμελιώδη δικαιώματα στην κοινοτική έννομη τάξη, διογκώθηκε από μια πλούσια νομολογία, η οποία προέρχονταν από τις κοινές παραδόσεις των κρατών μελών και τα διεθνή κείμενα, ιδιαίτερα αυτό της ΕΣΔΑ. Τα ανθρώπινα δικαιώματα που συμπεριλαμβάνονταν στις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και έχουν αποτυπωθεί στα κείμενα της ΕΣΔΑ, διατυπώθηκαν από το ΔΕΚ ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου (Τσινισιζέλης,2001, σελ. 172).

Μεταξύ των δικαιωμάτων αυτών, στον κατάλογο συμπεριλαμβάνονται και τα παρακάτω: το δικαίωμα της ιδιοκτησίας, η ελεύθερη εξάσκηση επαγγέλματος, η ελευθερία της έκφρασης, η συνδικαλιστική και η θρησκευτική ελευθερία, ο σεβασμός της ιδιωτικής ζωής, η αρχή της μη αναδρομικότητας των ποινικών νόμων, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, σε συνδυασμό με το δικαίωμα σε αποτελεσματική δικαστική προστασία (Τσινισιζέλης,2001, σελ. 172).

Η εκπόνηση ενός «Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων των πολιτών της Ε.Ε.», θα αποτελούσε μια εν δυνάμει λύση στην αντιμετώπιση των ελλείψεων σε επίπεδο ολοκληρωμένης προστασίας και αποτύπωσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα

πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο παραπάνω Χάρτης θα αφορούσε στις σχέσεις μεταξύ των φορέων εξουσίας της ευρωπαϊκής βαθμίδας και θα υπόκειντο στην κρίση των αρχηγών των κρατών και των Κυβερνήσεων στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας (Nugent,2010, σελ.587).

Πράγματι, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε, συνυπογράφηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Ευρωκοινοβούλιο το Δεκέμβριο του 2000 στην Νίκαια. Ο εν λόγω Χάρτης (όπως θα αναλυθεί λεπτομερώς παρακάτω), καλύπτει το σύνολο των δικαιωμάτων των ευρωπαίων πολιτών σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, ενώ αντλεί υλικό από τις εξής τρεις πηγές: α) τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών β) τις διεθνείς συνθήκες, που προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, ιδιαίτερα όμως από την ΕΣΔΑ και γ) από τη σχετική με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων νομολογία του ΔΕΚ. Εν συνεχεία, ο Χάρτης απέκτησε νομικό κύρος πρωτογενούς δικαίου με την μεταρρυθμιστική Συνθήκη (Συνθήκη της Λισαβόνας) και έτσι εξομοιώθηκε από πλευρά τυπικής ισχύος με το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης (FRA, 2019, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-eu-charter-in-greece_el.pdf).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες (ΕΚΟ) και Κοινωνικός Αποκλεισμός

2.1 Ορισμός Ευπαθών Κοινωνικά Ομάδων

Ως ευάλωτες κοινωνικές ομάδες ορίζεται το κομμάτι του πληθυσμού της χώρας που διατρέχει μεγαλύτερο κίνδυνο από τον υπόλοιπο πληθυσμό και που στερείται θεμελιωδών κοινωνικών αγαθών, όπως η απασχόληση, η εκπαίδευση, η υγειονομική περίθαλψη και η κοινωνική ασφάλιση. Αυτές οι ομάδες αντιμετωπίζουν διαφορετικούς τύπους διακρίσεων στον εργασιακό τομέα, οδηγώντας τις σε υψηλά ποσοστά ανεργίας. Οι διαφορές των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων έναντι των υπολοίπων έγκειται σε τυχόν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως η ηλικία, το φύλο, η εθνικότητα, η αναπηρία, η ψυχική υγεία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός κ.λπ. (Μπαλούρδος Δ., 2014, σελ. 37).

Σύμφωνα με το νόμο 4019/2011, «Ευπαθείς κοινωνικά ομάδες» ορίζονται αυτές οι ομάδες του πληθυσμού που αποκλείονται από την κοινωνική και οικονομική ζωή εξ' αιτίας κοινωνικό-οικονομικών δυσκολιών ή σωματικών, διανοητικών ή αισθητηριακών αναπηριών (Μούσης, 2015, σελ. 55).

Συγκεκριμένα, οι ευάλωτες ομάδες πληθυσμού διακρίνονται στις εξής δύο κατηγορίες:

i. «Ευάλωτες ομάδες πληθυσμού», στις οποίες ανήκουν οι ομάδες του πληθυσμού που η υγεία τους (σωματική και ψυχική) παρεμποδίζει την ένταξή τους στην κοινωνικό-οικονομική ζωή. Σε αυτές τις πληθυσμιακές ομάδες περιλαμβάνονται κυρίως άτομα με αναπηρίες, προβλήματα ψυχικής υγείας ή άνοια, εξαρτημένα άτομα ή τοξικομανείς (Μούσης, 2015, σελ. 55).

ii. Οι «ειδικές πληθυσμιακές ομάδες» περιλαμβάνουν ομάδες που μειονεκτούν για κοινωνικοοικονομικούς και πολιτιστικούς λόγους. Σε αυτές τις πληθυσμιακές ομάδες κρίνεται απαραίτητη η ομαλή ένταξη στην εργασιακή αγορά. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν, κυρίως, οι άνεργοι νέοι, οι άνεργοι άνω των 50 ετών, άνεργες γυναίκες, αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, αναλφάβητοι, μακροχρόνια άνεργοι, κάτοικοι απομακρυσμένων ορεινών και νησιωτικών περιοχών, πρώην ή νυν κρατούμενοι φυλακών, ανήλικοι, άτομα με γλωσσική ή πολιτιστική εξειδίκευση και μετανάστες (Μούσης, 2015, σελ. 55).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι αντίθετα με την εθνική προσέγγιση σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ ευάλωτων και συγκεκριμένων

πληθυσμιακών ομάδων. Ακριβέστερα, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, οι ευάλωτες ομάδες είναι οι ομάδες των ατόμων που πιστεύεται ότι αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, εξ' αιτίας αιτιών όπως η αναπηρία, η ηλικία, η εθνοτική καταγωγή, η έλλειψη στέγη ή η κατάχρηση ουσιών (Silvia Costa, 2016, σελ.3-8).

2.2 Κοινωνικός Αποκλεισμός και Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες (ΕΚΟ)

Οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (ΕΚΟ) αντιμετωπίζουν ποικίλες δυσκολίες σε διάφορους τομείς της ζωής τους, οι οποίες παρεμποδίζουν την αποτελεσματική ένταξή τους στην κοινωνία. Ως εκ τούτου, αυτές οι ομάδες κινδυνεύουν, περισσότερο από οποιεσδήποτε άλλες κατηγορίες του πληθυσμού, με αποκλεισμό. Ο κοινωνικός αποκλεισμός ενέχει ποικίλες διαστάσεις και εκτείνεται σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων της καθημερινής ζωής. Ειδικότερα, έχει μεγάλη εμπειρία στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης και της εργασίας. Παρακάτω παρατίθεται η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού και ο τρόπος που επηρεάζει την προσβασιμότητα των ευάλωτων αυτών ομάδων στα θεμελιώδη αγαθά της υγείας, της εκπαίδευσης και της εργασίας (Μπάτσιου, 2010, σελ. 4).

2.2.1 Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού

Ο Pierson (2002, σελ.2) ισχυρίζεται ότι οι ορισμοί του κοινωνικού αποκλεισμού ποικίλλουν ανάλογα με τον τόπο και τον χρόνο στον οποίο διατυπώνονται και έχουν μακρά ιστορία στην κοινωνική πολιτική. Ο όρος «αποκλεισμός» έθετε στο κέντρο το ίδιο το άτομο και του επέριπτε στη ουσία την ευθύνη της αδυναμίας του να προσαρμοστεί σε καινούριες κοινωνικές καταστάσεις. Όμως, έκτοτε, ο όρος έχει αλλάξει ως προς το περιεχόμενο και τη χρήση του. Σήμερα, η πατρότητα του όρου «αποκλεισμός» αναφέρεται σε άτομα που έχουν αποκλειστεί από το γαλλικό σύστημα κοινωνικής προστασίας, δηλαδή άτομα που δεν είναι ενταγμένα στην εργασιακή αγορά, όπως άνεργοι νέοι, χρόνια άνεργοι και άτομα ποικίλες σωματικές ή/και ψυχικές αναπηρίες.

Ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός δεν συγγέεται σε καμία περίπτωση με τον όρο της φτώχειας. Η φτώχεια εξαρτάται από την επαγγελματική αποκατάσταση και στα χαμηλά εισοδήματα. Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την

περιθωριοποίηση του ατόμου από μια ομάδα και την αποξένωση του από αυτήν. (Μπάτσιου, 2010, σελ. 8).

Όροι όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός και η φτώχεια, δεν είναι ταυτόσημες, αλλά διέπονται από σχέση αιτίου-αποτελέσματος. Σε αντίθεση με τη φτώχεια, ο ορισμός του κοινωνικού αποκλεισμού δεν είναι γενικά αποδεκτός, λόγω κυρίως του πολυδιάστατου χαρακτήρα του. Ο όρος φτώχεια διακρίνεται με βάση δύο κύριους παράγοντες. Πρώτον, δεν σχετίζεται αποκλειστικά με τον οικονομικό τομέα και δεύτερον, δεν συνιστά κατάσταση αλλά μια διαδικασία. Εν ολίγοις, συνδέεται με τον κοινωνικό χαρακτήρα φαινομένων όπως η περιθωριοποίηση, το στίγμα κ.λπ. Ωστόσο, οι άνθρωποι μπορεί να είναι φτωχοί, αλλά μπορούν να ενσωματωθούν στην κοινωνία στο σύνολό της και αντίστροφα, μπορούν να αποκλειστούν κοινωνικά ακόμα και αν είναι οικονομικά ευκατάστατοι (Βενιέρης, 2006, σελ.79).

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού είναι ευρύτερη από αυτήν της φτώχειας, καθώς δεν περιλαμβάνει μόνο το έλλειμμα σε υλικά αγαθά, αλλά και την αδυναμία ενός ανθρώπου να συμμετάσχει ενεργά σε όλους τους τομείς της ζωής του. Ο «κοινωνικός αποκλεισμός» ορίζεται ως ανάχωμα στην απορρόφηση του δημόσιου και κοινωνικού πλούτου και διαφέρει εννοιολογικά από τη φτώχεια και την περιθωριοποίηση (Μπουρδούμη, 2022, σελ. 57).

Συγκεκριμένα, γίνεται λόγος για αποτροπή της πρόσληψης κοινωνικών και δημόσιων αγαθών όπως η εκπαίδευση, το σύστημα υγείας κ.λπ., η οποία πολλές φορές δύναται να οδηγήσει σε φτώχεια και κοινωνική περιθωριοποίηση. Επομένως, ο οικείος όρος χαρακτηρίζει τόσο μια κατάσταση όσο και μια διαδικασία (Μπουρδούμη, 2022, σελ. 57)

2.2.2 Αποκλεισμός και Υγεία

Η υγεία αποτελεί ένα από τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, είναι κατοχυρωμένο από τους διεθνείς κανονισμούς και πρώτο ορίστηκε επίσημα στο διεθνές δίκαιο του Συντάγματος του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ΠΟΥ) το 1948. Στο προοίμιο του Συντάγματος, η υγεία ορίζεται ως «μια κατάσταση πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας και όχι απλώς η απουσία ασθένειας ή αδυναμίας» (ΠΟΥ, <https://unric.org/el/who>).

Η Οικουμενική Διακήρυξη για τα δικαιώματα του Ανθρώπου (1948), έκανε λόγο για τη υγεία ως μέρος του δικαιώματος σε επαρκές βιοτικό επίπεδο. Η υγεία επαναπροσδιορίστηκε και πάλι ως ανθρώπινο δικαίωμα στη Διεθνή Σύμβαση για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (1966), όπου αναγνωρίστηκαν ως

ουσιαστικά δικαιώματα η πρόσβαση στην εκπαίδευση και η ενημέρωση σε θέματα υγείας, συμπεριλαμβανομένου του ασφαλούς και πόσιμου νερού και της επαρκούς αποχέτευσης, των υγιεινών επαγγελματικών και περιβαλλοντικών συνθηκών και της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας. Το οικείο δικαίωμα (στην υγεία) ισχύει για όλα τα κράτη εφόσον καθένα από αυτά έχει επικυρώσει τουλάχιστον μία διεθνή σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπου αναγνωρίζεται το δικαίωμα στην υγεία (Χατζηκωνσταντινίδου, 2016, σελ. 47).

Σύμφωνα με τη Διακήρυξη της Άλμα-Άτα (1978), η υποχρεωτική και συνεχής κάλυψη της υγειονομικής περίθαλψης κρίνεται αναγκαία για όλους τους ανθρώπους, ανεξαρτήτως των κοινωνικών, θρησκευτικών, οικονομικών και εθνικών χαρακτηριστικών τους. Η Διακήρυξη της Άλμα-Άτα (1978) καθόρισε έτσι μια στρατηγική «υγείας για όλους μέχρι το 2000», παγκόσμιου βεληνεκούς, στην πρωτοβάθμια περίθαλψη, η οποία αναγνωρίστηκε και υιοθετήθηκε από τον ΠΟΥ και τη UNICEF αποτελεί το πιο σημαντικό κομμάτι ευαισθητοποίησης της κοινότητας για την παροχή υπηρεσιών υγείας, για την εξάλειψη των ανισοτήτων, για τη πρόσβαση στην αποτελεσματική πρόληψη της υγείας, τη θεραπεία, την αποκατάσταση και τη λήψη αποφάσεων (Φιλαλήθης Α, 2021, σελ 257).

Στην χώρα μας, το δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας αποτελεί ένα από τα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα, το οποίο άπτεται στη δικαιοδοσία του κράτους, το οποίο με τη σειρά του τηρεί και εφαρμόζει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία της υγείας των πολιτών του. Το Σύνταγμα προβλέπει για τα «κοινωνικά δικαιώματα» πως το κράτος παίρνει ειδικά μέτρα προστασίας για την προστασία της υγείας όλων των πολιτών σε οποιαδήποτε κατηγορία και αν ανήκουν (Χατζηκωνσταντινίδου, 2016, σελ. 77).

Τέλος, στην ελληνική έννομη τάξη, σε σχέση με το προεδρικό διάταγμα το 2000, το Υπουργείο Υγείας εκτός από την ευθύνη για την υγειονομική περίθαλψη, έχει αναλάβει και τη προστασία του δικαιώματος στην υγεία, δηλαδή το δικαίωμα ελεύθερης πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη για όλα τα άτομα χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς. Αν και το προσδόκιμο ζωής των ανθρώπων έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο, όπως καταδεικνύεται από σχετικούς βασικούς δείκτες υγείας, η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες παρεμποδίζεται και υφίσταται διακρίσεις. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας έχει επισημάνει ότι, ενώ έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στο σύνολο της υγείας των πολιτών της Ευρώπης, οι περιπτώσεις ανισότητας μεταξύ των κοινωνικοοικονομικών ομάδων εντός των ευρωπαϊκών χωρών και εντός των χωρών έχουν διευρυνθεί (ΠΟΥ, <https://unric.org/el>).

Σύμφωνα με την Μαύρη Έκθεση, που δημοσιεύθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο το 1980, παρείχε στοιχεία που αποδεικνύουν ότι υπάρχει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της φτώχειας και της χαμηλής πρόσβασης στην υγεία. Επιπλέον, η έρευνα έχει δείξει ότι οι περιπτώσεις ανισότητας στην υγεία στο Ηνωμένο Βασίλειο έχουν αυξηθεί παρά την εισαγωγή της Εθνικής Υπηρεσίας Υγείας το 1948. Η θεωρία που υποστήριζε αυτό το αποτέλεσμα, ανέφερε ότι οι διακρίσεις και οι ανισότητες στην υγεία δεν προκύπτουν από αστοχίες του συστήματος υγειονομικής περίθαλψης, αλλά πρωτίστως από άλλες κοινωνικές ανισότητες, οι οποίες επηρεάζουν το υγειονομικό επίπεδο και σχετίζονται με το οικονομικό υπόβαθρο, την επαγγελματική αποκατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο και τις συνθήκες στέγασης (Spicker, 2018, <https://socialpolicy.gr/>).

2.2.3 Αποκλεισμός και Εκπαίδευση

Ένα άλλο θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα αποτελεί το δικαίωμα στην εκπαίδευση, το οποίο έγινε αποδεκτό και συμπεριλήφθηκε σε όλες τις διαδικασίες που έχουν υιοθετηθεί από την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, 2010, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52010DC0636>).

Σύμφωνα με το άρθρο 26 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948):

1. Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση οφείλει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στο στοιχειώδες και βασικό της επίπεδο. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση πρέπει να είναι υποχρεωτική, η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση, όπως και η τριτοβάθμια, οφείλει να είναι διαθέσιμη για όλους ανάλογα με τις δυνατότητες του καθενός.

2. Η εκπαίδευση οφείλει να στοχεύει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου σε ολιστικό επίπεδο και στην ενδυνάμωση του σεβασμού προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Προωθεί την αμοιβαία κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και όλες τις φυλές και θρησκευτικές ομάδες και προωθεί την ανάπτυξη των ειρηνευτικών δραστηριοτήτων του ΟΗΕ (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, <https://www.europarl.europa.eu>).

3. Δίνεται στους γονείς το δικαίωμα επιλογής του είδους της εκπαίδευσης που θα λάβουν τα παιδιά τους ως προς το μάθημα προτεραιότητας (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-ammistias-ellada>).

Το Ελληνικό Σύνταγμα διακηρύσσει το δικαίωμα κάθε Έλληνα πολίτη να έχει πρόσβαση στην δωρεάν εκπαίδευση. Αναφέρεται επίσης στην υποχρεωτικότητα της φοίτησης όλων των παιδιών. Αν και το ελληνικό κράτος παρέχει δωρεάν εκπαίδευση, είναι σαφές ότι οι ανισότητες μεταξύ των παιδιών εξακολουθούν να υφίστανται, καθώς διάφορες κοινωνικές και οικονομικές παράμετροι παίζουν πρωταρχικό ρόλο στη πρόσβαση και την πρόοδό τους στο σχολείο (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Οι κοινωνικές ανισότητες στην εκπαίδευση αναπαράγονται από τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η φτώχεια ενισχύει αυτές τις ανισότητες περιορίζοντας τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες στις οποίες μπορούν να έχουν πρόσβαση. Παραδείγματος χάριν, ένας οικονομικά εύρωστος φοιτητής ανταποκρίνεται με μεγαλύτερη ευκολία στις απαιτήσεις του σχολείου, λόγω της ύπαρξης χώρου μελέτης, την κατοχή υπολογιστή κ.λπ. Δεν είναι ασυνήθιστο για πλούσιους μαθητές να φοιτούν σε σχολεία σε υποβαθμισμένες περιοχές όπου επικρατεί ανεργία, ανασφάλεια και βία (Ρετινιώτη, Μάντζιου, 2010, σελ. 102).

Σε αντίθεση με τους φοιτητές από μειονεκτούσες κοινωνικές τάξεις, οι φοιτητές που είναι κοινωνικά ευνοημένοι αποφοιτούν πιο εύκολα και η πρόσβασή τους σε κοινωνικά δίκτυα καθιστά την επαγγελματική τους αποκατάσταση ταχύτερη και σε πιο προσοδοφόρα επαγγέλματα. Είναι διαπιστωμένο ότι το ίδιο το ίδρυμα αγνοεί και υποβαθμίζει τις μαθησιακές δυνατότητες, τη γλώσσα και την κουλτούρα των μαθητών που προέρχονται από διαφορετικές μειονοτικές ομάδες, όπως οι μαύροι των ΗΠΑ (Μουζέλης, 2008, σελ. 72).

Η μεγάλη απόκλιση μεταξύ των ποσοστών καταδεικνύει την σημαντικότητα της οικονομικής κατάστασης κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης κάποιου. Μεταξύ της εκπαίδευσης, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού φαίνεται να υπάρχει μία αμφίδρομη σχέση. Μια ειδική ανάλυση που διεξήχθη στη Διεθνή Έρευνα για τον Αλφαριθμητισμό των Ενηλίκων βρήκε μια συσχέτιση της τάξεως του 0,28 μεταξύ των ετήσιων αποδοχών και του εγγραμματισμού και της τάξεως του 0,38 με την αριθμητική ικανότητα (Μουζέλης, 2008, σελ. 73).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ένα υψηλό ποσοστό ατόμων με υψηλό επίπεδο εγγραμματισμού (40%) και μαθηματικής ικανότητας (46%) κερδίζουν περισσότερες από £ 19.200 ετησίως. Ομοίως, μόνο το 7% των ατόμων με χαμηλές αριθμητικές και γραμματικές δεξιότητες το βαθμολόγησαν. Ως εκ τούτου, καθίσταται σαφές ότι ένα

υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο επηρεάζει άμεσα το οικονομικό επίπεδο του ατόμου (Μουζέλης, 2008, σελ. 73).

2.2.4 Αποκλεισμός και Εργασία

Η εργασία αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές πτυχές στη ζωή ενός ατόμου, καθώς του παρέχει ευκαιρίες κοινωνικοποίησης και οικονομικής ανεξαρτησίας. Η ανεργία και ο αποκλεισμός των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων από την αγορά εργασίας αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Σύμφωνα με αυτά τα πλαίσια, η εργασιακή αγορά αναδείχθηκε ως μία από τις σημαντικότερες συνιστώσες του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, το οποίο αναγνωρίζει την επαγγελματική αποκατάσταση ως κοινωνικό δικαίωμα και αντικατοπτρίζεται στο άρθρο 22 παράγραφος 1 του ελληνικού Συντάγματος (<https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-22/>):

1. Η εργασία είναι δικαίωμα, το οποίο τυγχάνει προστασίας από το κράτος, με τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης για όλους τους πολίτες και εξασφαλίζει την ηθική και υλική ανύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού. Το σύνολο των εργαζομένων ανεξαρτήτως φύλου ή άλλης διάκρισης, έχουν δικαίωμα στην ίση αμοιβή για εργασία ίσης αξίας.

2. Οι γενικοί όροι εργασίας και απασχόλησης καθορίζονται από τον νόμο, συμπληρώνονται από συλλογικές συμβάσεις που αποτελούν αντικείμενο ελεύθερης διαπραγμάτευσης και, σε περίπτωση αποτυχίας τους, από κανόνες που θεσπίζονται με διαιτησία.

3. Νόμος ρυθμίζει τη λύση των συλλογικών συμβάσεων εργασίας των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου.

4. Απαγορεύεται κάθε είδος καταναγκαστικής εργασίας. Τα αιτήματα για προσωπικές υπηρεσίες σε περιπτώσεις πολέμου ή επιστράτευσης ή για την κάλυψη των αμυντικών αναγκών της χώρας ή για την κάλυψη επείγουσας κοινωνικής ανάγκης που αποτελεί φυσική καταστροφή ή απειλή για τη δημόσια υγεία, καθώς και την παροχή προσωπικής εργασίας στις τοπικές αρχές για την κάλυψη τοπικών αναγκών, ορίζονται από ειδική νομοθεσία .

5. Η κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων παρέχεται από το κράτος και όπως ορίζεται από τον νόμο (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 2019, σελ.7).

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 23 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 10 Δεκεμβρίου 1948, είναι αλήθεια ότι (άρθρο 23 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σελ.7 https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/grk.pdf):

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην εργασία και μάλιστα στην ελεύθερη επιλογή της εργασίας, σε δίκαιες και ικανοποιητικές συνθήκες εργασίας και σε προστασία από την ανεργία.

2. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα ίσης αμοιβής για όμοια εργασία, χωρίς καμία διάκριση.

3. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα σε αμερόληπτη και επαρκώς αμειβόμενη αμοιβή, οι συνθήκες ζωής του ίδιου και της οικογένειάς του αξίζουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και, εφόσον απαιτείται, πρέπει να συμπληρώνονται με άλλες μεθόδους κοινωνικής εξασφάλισης.

4. Κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να σχηματίζει και να συμμετέχει σε συνδικαλιστικές οργανώσεις για την προστασία των συμφερόντων του (Περιφερειακό Κέντρο Τεκμηρίωσης, <https://unric.org/el>).

Το κράτος οφείλει να εγγυάται τα δικαιώματα των εργαζομένων, τα οποία στην ουσία αφορούν σε ένα ενιαίο δικαίωμα και να εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την υλοποίησή τους. Παρά τη νομική προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων, ορισμένες κοινωνικές ομάδες υπόκεινται σε διακρίσεις στην αγορά εργασίας (εξερεύνηση, προώθηση κ.λπ.) (Μπαλούρδος, 2014, σελ. 37).

Οι διαφορές αυτές είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις ίσες ευκαιρίες και σχετίζονται με την υπόσχεση της ισότητας στη επιλογή σταδιοδρομίας, στην πρόσληψη, εισαγωγή και προαγωγή σε οποιαδήποτε θέση εργασίας. Η κοινωνική μειονεξία είναι συνδεδεμένη στενά με τις διακρίσεις στην εργασιακή αγορά, με τα ποσοστά ανεργίας αυτών των ομάδων να είναι υψηλά (Μπαλούρδος, 2014, σελ. 37).

2.3. Ανθρώπινα δικαιώματα και δικαίωμα προστασίας

Βασικό στοιχείο ενός προτύπου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μιας θεωρίας των δικαιωμάτων είναι η έννοια της ατομικής ελευθερίας και προστασία από την παράνομη και αυθαίρετη κυριαρχία. Αυτός ο τύπος κανονιστικής βάσης μπορεί να αναχθεί στις κλασικές φιλελεύθερες απόψεις, ειδικά του John Locke και του Immanuel Kant. Και οι δύο μελετητές διακήρυξαν μια φιλοσοφία της ατομικής ελευθερίας μέσω της

συνταγματικής προστασίας, δηλαδή μέσω των δικαιωμάτων, και με μια αυστηρή απρόσωπη αρχή του δικαίου που υποστηρίζεται ιδιαίτερα από την αρχή της ισονομίας των ατόμων και την απαγόρευση των διακρίσεων. Λειτουργικές εκφράσεις συνταγματισμού που μεταφέρουν τις ιδέες του John Locke και του Immanuel Kant μπορούν να βρεθούν στα προοίμια των συνταγμάτων τόσο στη Γαλλία όσο και στις ΗΠΑ (Nugent,2010, σελ.589)

Η αρχή της ατομικής ελευθερίας ηχεί έντονα στα σύγχρονα έθνη-κράτη και στις προσπάθειες εφαρμογής, διατήρησης και επιβολής των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Προκειμένου τα ανθρώπινα δικαιώματα να έχουν κάποια σκόπιμη λειτουργία, πρέπει να είναι συνταγματικά σε άλλους τύπους ρυθμίσεων και να εφαρμόζονται καθολικά σε όλους όσους φέρουν ιθαγένεια. Ένα σημαντικό μάθημα από το φιλελεύθερο δόγμα είναι ότι περιορίζει τη λαϊκή βούληση και περιορίζει τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η λαϊκή κυριαρχία, ποιοι νομικοί κανόνες μπορούν να περάσουν, πώς εκτελούνται οι δημόσιες ρυθμίσεις και πολιτικές και πώς προσφέρονται οι δημόσιες υπηρεσίες σε επίπεδο δρόμου μέσω της επαγγελματικής πρακτικής (Χρυσάφης Γ., 2008, σελ. 77).

Ιδιαίτερα με τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν ενσωματωθεί σε κρατικές δομές σε όλο τον κόσμο, ιδιαίτερα όπου η προάσπιση της προσωπικής ακεραιότητας κάθε ατόμου έχει γίνει σήμα κατατεθέν. Η εξέλιξη έχει εδραιώσει σταθερά τη φιλελεύθερη συνταγματική δημοκρατία ως οργανωτικό κανόνα που είναι βέλτιστος για την εισαγωγή, τη διατήρηση και την επιβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο τρόπος με τον οποίο ένας τέτοιος οργανωτικός κανόνας γίνεται λειτουργικός, μέσω ποιου είδους δημοκρατίας και τι είδους συνταγματικότητας, ποικίλλει ωστόσο μεταξύ των εθνών-κρατών (Χρυσάφης Γ., 2008, σελ. 77).

Η τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με την επιβολή ενός προτύπου ανθρωπίνων δικαιωμάτων που υποστηρίζει το αδιαίρετο των δικαιωμάτων σε όλα τα σχετικά θέματα, θα έχει τεράστιες συνέπειες για τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων σε ένα έθνος-κράτος, τους κανονισμούς, τις οργανώσεις και τη χρήση της γνώσης. Ωστόσο, τα δικαιώματα πρέπει να εμποτίζονται ενεργά από τους νομοθέτες, τους γραφειοκράτες και τους επαγγελματίες μέσω της εφαρμογής και της επιβολής, σε κάθε δράση που σχετίζεται με τη συλλογική επίλυση προβλημάτων και τον συντονισμό (Χρυσάφης Γ., 2008, σελ. 78).

Σε όλες τις σχετικές πτυχές του δημοκρατικού κράτους δικαίου, ο σεβασμός της ακεραιότητας κάθε ατόμου ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων πρέπει να είναι συνεπής και ορατός. Με αυτόν τον τρόπο σκέψης, οι σύγχρονες κρατικές κατασκευές που ισχυρίζονται ότι συμμορφώνονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να αφήσουν ένα σύστημα δικαιωμάτων να γίνει συστατικό οποιασδήποτε κρατικής δραστηριότητας, με

την έννοια ότι μπορεί κανείς να ανιχνεύσει σαφώς το σύστημα δικαιωμάτων και να εξηγήσει πώς λειτουργεί το κράτος αναφερόμενος στα δικαιώματα (Χρυσάφης Γ., 2008, σελ. 78).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Παιδιά και Ανθρώπινα Δικαιώματα

3.1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Τα δικαιώματα για τα παιδιά συχνά καθίστανται αντιληπτά μέσα από την μελέτη που διαχωρίζεται από το ευρύτερο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το δίκαιο για τα δικαιώματα του παιδιού έχει ορισμένα διακριτικά χαρακτηριστικά, όπως η χρήση γενικών αρχών, η έμφαση στο «υπέρτατο συμφέρον του παιδιού» και η συμπερίληψη «τρίτων» (π.χ. γονέων) στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Ωστόσο, τίθεται το ερώτημα αν και σε ποιο βαθμό αυτά τα χαρακτηριστικά έχουν τη δυνατότητα να εμπνεύσουν το γενικότερο δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή άλλους κατηγορηματικούς κλάδους του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τέλος, η αλληλεπίδραση μεταξύ του δικαίου για τα δικαιώματα του παιδιού και του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων – και η δυνατότητα απομόνωσης, έμπνευσης ή ενσωμάτωσης – μπορεί να χρωματιστεί ή να καθοριστεί από το υπό εξέταση θεματικό ζήτημα (Υπουργείο Δικαιοσύνης, 2021, σελ. 37).

3.2. Η πορεία προς την καθιέρωση ειδικού συμβατικού κειμένου για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η Διακήρυξη της Γενεύης (1924), που ψηφίστηκε στο πλαίσιο της Κοινωνίας των Εθνών, αποτελεί την πρώτη κοινή διεθνή πράξη που είναι αφιερωμένη στη διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών. Στο προοίμιο της Διακήρυξης δηλώνεται ότι: «η ανθρωπότητα οφείλει στο παιδί το καλύτερο που έχει να προσφέρει». Στη Διακήρυξη της Γενεύης τονίζονται οι υποχρεώσεις του συνόλου της κοινωνίας και των ενηλίκων απέναντι στα παιδιά. Ως επακόλουθο, γίνεται αποδεκτή η θεωρία της ηθικής υποχρέωσης, η οποία συμβαδίζει με την αδράνεια και την απαξίωση του παιδιού (Ασδεράκη, Φ., 2008, σελ. 109).

Αν και η Διακήρυξη δεν έχει νομικά δεσμευτική ισχύ, στο προοίμιό της δεν αναφέρει την υποχρέωση των κρατών αλλά αναφέρεται στο καθήκον ανδρών και γυναικών όλων των εθνών, η συμβολή των οποίων χαρακτηρίζεται γενικά ως κρίσιμη, πρώτον, άνοιξε το δρόμο για την περαιτέρω ανάπτυξη των δικαιωμάτων του παιδιού και, δεύτερον, τα δικαιώματα των παιδιών δεν αποτελούν τη σύγχρονη εξέλιξη του διεθνούς δικαίου

ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά έναν παράγοντα. Βοήθησε στην περαιτέρω υποστήριξη της ιδέας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και, τρίτον, η Κοινωνία των Εθνών την υιοθέτησε που μετέτρεψε τους ανηλίκους σε αντικείμενα διεθνών σχέσεων (Ασδεράκη, Φ., 2008, σελ. 109).

Το 1959, ψηφίστηκε η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Η οικεία Διακήρυξη, πρόκειται κατά βάση για ένα κείμενο που τεκμηριώνει γενικές αρχές για τη φροντίδα και την προστασία των παιδιών, χωρίς όμως να αναφέρεται η λέξη "δικαιώματα". Η Διακήρυξη του 1959, η οποία εστίαζε περισσότερο στα κοινωνικά δικαιώματα, σε σχέση με τη Διακήρυξη της Γενεύης, επικεντρώθηκε κυρίως στα δικαιώματα οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής φύσεως, εγκαταλείποντας τα κλασικά αστικά και πολιτικά δικαιώματα που αναφέρονταν στην ελευθερία και στη ζωή, στις ποινικές δίκες και στην ελευθερία από απάνθρωπες και εξευτελιστικές συμπεριφορές και τιμωρίες (Ασδεράκη, Φ., 2008, σελ. 110).

Ως εκ τούτου, ταυτόχρονα, η κατοχύρωση των οικονομικών, κοινωνικών, προσωπικών και εκπαιδευτικών δικαιωμάτων του παιδιού στο κείμενο λόγω της έλλειψης ισορροπίας μεταξύ αστικών και κοινωνικοπολιτικών δικαιωμάτων θεωρείται «επικίνδυνο προηγούμενο της διακήρυξης». Η σημασία της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Παιδιού δεν μπορεί να αποκλειστεί, καθώς είναι η πρώτη αξιόσηβαστη δοκιμασία για την εξήγηση των δικαιωμάτων των ανηλίκων. Στο πλαίσιο αυτό, έχουν διασφαλιστεί πρωτοφανή δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στο όνομα και την ιθαγένεια του παιδιού και το δικαίωμα στη θεραπεία χωρίς διακρίσεις. Τελικά, η συμβολή του στο σχεδιασμό της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού ήταν καθοριστική (Unicef, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, <https://www.unicef.org/child-rights-convention#learn>).

3.3. Η έννοια του «Παιδιού»

Στο διεθνές δίκαιο, στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού ορίζεται ότι «παιδί είναι οποιοσδήποτε άνδρας ηλικίας κάτω των 18 ετών, εκτός εάν έχει ήδη ενηλικιωθεί σύμφωνα με τους νόμους της χώρας του». Με βάση τον παραπάνω ορισμό, είναι σαφές ότι η διαθήκη αποφεύγει να ορίσει τον χρόνο κατά τον οποίο ο άνθρωπος αρχίζει να θεωρείται «παιδί». Σύμφωνα με την καθολική θεωρία, ενώ άλλες χώρες υποστήριξαν ότι η ζωή αρχίζει με την εγκυμοσύνη, άλλες χώρες δεν μπόρεσαν να καταλήξουν σε συμφωνία σε πρώιμο στάδιο, καθώς υποστήριξαν ότι η παραπάνω άποψη ήταν αντιεπιστημονική και ότι η υιοθέτησή της θεωρεί την άμβλωση παραβίαση του

δικαιώματος του παιδιού στη ζωή (Unicef, The State of the world's children, 2007, σελ.1-5).

Ως εκ τούτου, η επιλογή μιας συγκεκριμένης θέσης απειλεί την καθολική αποδοχή των κρατών. Αντ' αυτού, η σύμβαση αφήνει στις πολιτείες να επιλέξουν και να αντιμετωπίσουν το ζήτημα της άμβλωσης και της οικογενειακής οργάνωσης. Επιπλέον, το Σύμφωνο προβλέπει τα εξής: «Τίποτα σε αυτό το Σύμφωνο δεν θα προδικάσει τις διατάξεις που είναι πιο ευνοϊκές για την πραγμάτωση των δικαιωμάτων του παιδιού...». Η πλειοψηφία των διατάξεων του Συμφώνου μπορούν να ισχύσουν στο παιδί μόνο μετά τη γέννησή αυτού. Ωστόσο, μερικά κράτη θεωρούν αναγκαίο να προφυλάξουν, με βάση τα νομικά τους συστήματα, όσον αφορά το αγέννητο παιδί και ειδικότερα όσον αφορά το «εγγενές δικαίωμα του παιδιού στη ζωή» και το καθήκον του κράτους να εξασφαλίσει, όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά, την επιβίωση και την ανάπτυξη του (Unicef, The State of the world's children, 2007, σελ. 1-5).

Θεωρητικά, τα κράτη έχουν διαφορετικές επιλογές ως προς το πότε ένας άνδρας θεωρείται «παιδί» επειδή εμπίπτει στις προστατευτικές διατάξεις της Σύμβασης: κατά τη γέννηση, κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης ή σε όποια άλλη στιγμή μεταξύ εγκυμοσύνης και γέννησης. Κάθε απάντηση εγείρει διαφορετικά νομικά και ηθικά ζητήματα. Για παράδειγμα, το ερώτημα εάν το έμβρυο πρέπει να αναγνωρίζεται νομικά ως παιδί εγείρει ανησυχίες όχι μόνο για το δικαίωμα του παιδιού να ζει ενάντια στο δικαίωμα μιας γυναίκας στην άμβλωση, αλλά και για άλλα ζητήματα. Αυτό εγείρει ερωτήματα, για παράδειγμα, σχετικά με τη γενετική μηχανική και εάν μπορεί να δικαιολογηθεί το δικαίωμα στην υγεία ενός αγέννητου παιδιού ή το αίτημα για παρεμβάσεις γενετικής βελτίωσης (Unicef, The State of the world's children, 2007, σελ. 1-5).

Το τέλος της περιόδου κατά την οποία ένας άνθρωπος θεωρείται «παιδί» λαμβάνει χώρα στην ηλικία των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν οι ανήλικοι στο αντίστοιχο κράτος φτάσουν στην ηλικία ενηλικίωσης πιο γρήγορα. Υπό αυτή την έννοια, η σύμβαση επιβεβαιώνει την πολιτιστική και νομική κατανόηση που επικράτησε στη Δυτική Ευρώπη, στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, και εμποδίζει οποιονδήποτε να αναγνωριστεί ως «παιδί» έπειτα της ηλικίας των δεκαοκτώ ετών – παραδείγματος χάριν, την ηλικία των 21 χρόνων, η οποία προηγουμένως θεωρούνταν γενικά η ηλικία ενηλικίωσης της πλειοψηφίας (και εξακολουθεί να θεωρείται στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής). Ή μέχρι την ηλικία των 24 ετών, όταν οι επιστήμονες μας λένε ότι η ανάπτυξη φτάνει στο αποκορύφωμά της (Unicef, The State of the world's children, 2007, σελ. 1-5).

Η αυστηρή εφηβεία στην ηλικία των 18 ετών δεν συνάδει με τη σύγχρονη πραγματικότητα της πλειοψηφίας των σημερινών νέων, ειδικά στις ανεπτυγμένες χώρες, καθώς αποτελεί πλέον σύνθητες φαινόμενο για τους νέους να μην θέλουν να αναλάβουν ευθύνες που χαρακτηρίζουν την ενήλικη ζωή, όπως η μετακόμιση σε δικό τους σπίτι, η επαγγελματική απασχόληση και η δημιουργία της δικής τους οικογένειας. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, «παιδί είναι οποιοδήποτε ανθρώπινο ον κάτω των 18 ετών», το οποίο βασίζεται στο άρθρο 1 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Η παραπάνω είναι η νομική παράμετρος που χρησιμοποιείται σήμερα στην Ευρώπη για τον ορισμό του παιδιού (Κιλκέλι, 2020, σελ 53).

3.4. Το περιεχόμενο της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού αποτελεί το Προοίμιο και 54 άρθρα, τα οποία διακρίνονται σε τρία μέρη: α) περιέχει τα άρθρα 1-41 και εστιάζει κυρίως στα οικονομικά, κοινωνικά, αστικά και πολιτικά δικαιώματα των παιδιών. Επιπρόσθετα, παρατίθεται λεπτομερής αναφορά στους νόμους και στους κανονισμούς που επηρεάζουν τα παιδιά κατά τη διάρκεια ένοπλων συγκρούσεων, β) περιέχει τα άρθρα 42-45 και εστιάζει στη διαδικασία με την οποία η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού επιβάλλει και εποπτεύει τη Σύμβαση από μια ανεξάρτητη επιτροπή εμπειρογνομόνων, γ) αφορά στην επικύρωση και τροποποίηση της Σύμβασης και τις επιφυλάξεις (Κιλκέλι, 2020, σελ.60).

3.5. Η Σύμβαση συνοδεύεται και από τρία Προαιρετικά Πρωτόκολλα

3.5.1 Τα Προαιρετικά πρωτόκολλα

Τα προαιρετικά πρωτόκολλα συμπληρώνουν και συμβάλλουν στην υπάρχουσα κατάσταση. Έχουν «προαιρετικό» χαρακτήρα, λόγω του ότι οι υποχρεώσεις δύναται να είναι πιο απαιτητικές από την αρχική συμφωνία, οπότε τα κράτη καλούνται να επιλέξουν ανεξάρτητα από το αν δεσμεύονται ή όχι από αυτές. Τα προαιρετικά πρωτόκολλα είναι συμφωνίες, ενώ είναι ανοιχτά για υπογραφή, εξουσιοδότηση ή συμπερίληψη. Ακολουθεί διάκριση μεταξύ των δικαιωμάτων που παρέχουν γενική προστασία όλων των μορφών διάκρισης και της προώθησης των δικαιωμάτων του παιδιού σε ορισμένες περιπτώσεις.

Πέραν των ειδικών δικαιωμάτων που προστατεύονται από τη Σύμβαση, διαμορφώνει διάφορες θεμελιώδεις αρχές.

3.5.2. Οι αρχές της Σύμβασης

Αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων: Το άρθρο 2 υποστηρίζει την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων. Πιο συγκεκριμένα, προβλέπει την υποχρέωση των συμβαλλόμενων κρατών να «σέβονται τα δικαιώματα που ορίζονται στην παρούσα Σύμβαση και να διασφαλίζουν ότι για κάθε παιδί εντός της δικαιοδοσίας τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων ή παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή των εθνικών απόψεων οποιουδήποτε είδους. Ιθαγένεια ή κοινωνική προέλευση, περιουσιακή κατάσταση, αναπηρία, γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη πάθηση.» Η αναφορά στη γέννηση παιδιού ή σε οποιαδήποτε άλλη προϋπόθεση στο παραπάνω άρθρο αποσκοπεί στην προστασία των ανηλίκων που γεννιούνται εκτός γάμου από οποιαδήποτε διάκριση εις βάρος τους.

Το άρθρο 2 παράγραφος 2 αναφέρει πώς το παιδί προστατεύεται από το κράτος στο οποίο ανήκει σύμφωνα με την νομοθεσία από όλες τις μορφές διακρίσεων και ανισοτήτων ακόμα και από τα μέλη της οικογένειάς τους αν αυτό χρειαστεί (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 1992, άρθρο 2 παρ. 2, <https://ministryofjustice.gr>).

Η οικεία διάταξη έχει ιδιαίτερη σημασία για τα παιδιά που πλήττονται από το φαινόμενο των ξένων μαχητών. Οι διακρίσεις κατά ανηλίκων απαγορεύονται από το νόμο ή την πρακτική, ακόμη και αν οι γονείς ή οι νόμιμοι εκπρόσωποί τους είναι ύποπτοι ή έχουν καταδικαστεί ως αλλοδαποί μαχητές. Μια τέτοια διάκριση αποτελεί συλλογική τιμωρία. Τα παιδιά δεν πρέπει να υφίστανται διακρίσεις επειδή οι γονείς τους ή άλλοι συγγενείς κατηγορούνται ή αποδεδειγμένα εμπλέκονται σε ένοπλες ομάδες, συμπεριλαμβανομένων τρομοκρατικών οργανώσεων (Unicef, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, 1990, σελ.2).

Αρχή της Διασφάλισης του Συμφέροντος του Παιδιού: Μία εκ των βασικών αρχών της Σύμβασης είναι ο σεβασμός στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού, το οποίο οφείλει να γίνεται αποδεκτό από όλα τα συμβαλλόμενα κράτη στα νομικά τους συστήματα (Unicef, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, 1990, σελ.14).

Οι ερμηνείες ή η ισχύ της αρχής της έννοιας του «βέλτιστου συμφέροντος» των παιδιών δεν αποκρύπτουν ούτε παραβιάζουν τις άλλες αρχές που καθορίζονται στα

διάφορα άρθρα της Σύμβασης. Επίσης αποκτά ιδιαίτερη σημασία σε περιπτώσεις όπου δεν υπάρχουν ειδικότερες διατάξεις για να εφαρμοστούν. Η αρχή αυτή απαιτεί από τις κυβερνήσεις, τους δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς να λαμβάνουν υπόψη τον αντίκτυπο των δραστηριοτήτων τους στα παιδιά, με σκοπό τη διασφάλιση του υπέρτατου συμφέροντος των παιδιών ως πρωταρχικό μέλημα και τη δημιουργία φιλικών προς τους μικρούς τομείς κοινωνιών (Unicef, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, 1990, σελ. 3).

Αρχή του Δικαιώματος στη Ζωή, στην Επιβίωση και στην Ανάπτυξη: Το δικαίωμα στη ζωή και την ανάπτυξη (άρθρο 6) είναι μια άλλη διάταξη στις ακραίες αξίες της Σύμβασης. Η διάταξη αυτή προβλέπει ότι κάθε παιδί έχει δικαίωμα στη ζωή, στην επιβίωση, στην φροντίδα πριν και μετά τη γέννηση, την διατροφή καθώς και στην ελευθερία από τον υποσιτισμό, πείνα και τις ασθένειες (Unicef, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, 1990, σελ.3).

Αρχή του δικαιώματος ακρόασης: Το άρθρο 12 του Συμφώνου περιγράφεται ως νέο και, μαζί με το άρθρο 3, περιέχει την ουσία της νέας διοίκησης και εξασφαλίζει το δικαίωμα των παιδιών να εκφράζουν το σύνολο των απόψεων τους ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητάς τους (Unicef, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, 1990, σελ.3).

Ταυτόχρονα, διασφαλίζεται το δικαίωμα του παιδιού να ακούει με την ευρύτερη έννοια (άρθρο 12 §2). Το παιδί λογίζεται ως αυτοπροσδιοριζόμενο και αυτόνομο ον και για πρώτη φορά διεθνώς έχει το δικαίωμα να αποφασίζει το ίδιο για τη ζωή και τις πράξεις που σχετίζονται με αυτό και όχι ως ταινία μικρού μήκους ενός ενήλικα που περιμένει μόνο την εφηβεία (Unicef, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, 1990, σελ.5).

3.5.3. Τα επιμέρους Δικαιώματα του Παιδιού

Η σύμβαση καλύπτει ορισμένα δικαιώματα αστικού και πολιτικού περιεχομένου όσον αφορά στους ανηλίκους.

Δικαίωμα στο όνομα, στην ιθαγένεια και τη γνώση των γονέων των οποίων τη φροντίδα απολαμβάνει: Το άρθρο 7 ορίζει την εγγραφή του παιδιού στο ληξιαρχείο κατά τη γέννησή του, την ιθαγένεια του και το δικαίωμα να το ανατρέφουν οι γονείς του. Επίσης αναφέρεται ότι ένα παιδί έχει δικαίωμα να γνωρίζει ότι οι γονείς του το μεγαλώνουν «όσο το δυνατόν περισσότερο». Αυτό συμβαίνει επειδή, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι γονείς δεν αναγνωρίζονται, αλλά, ακόμη και αν το γνωρίζουν, αυτό που μεγαλώνουν δεν είναι προς το συμφέρον του παιδιού. Επιπλέον, το παιδί δεν έχει απλώς μια βιολογική οντότητα, αλλά καθίσταται νομική οντότητα, η οποία φέρει δικαιώματα

και υποχρεώσεις (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Δικαίωμα διατήρησης της ταυτότητας (άρθρο 8): Η Σύμβαση προστατεύει το δικαίωμα του παιδιού να διατηρήσει την ταυτότητά του και την εθνικότητα του, το όνομα και τους οικογενειακούς δεσμούς. Η Αργεντινή πρότεινε την καταγραφή του δικαιώματος στην ταυτότητα λόγω της ιδιαίτερης φρικτής, ιστορικής εμπειρίας της εξαφάνισης χιλιάδων παιδιών κατά τη διάρκεια μιας στρατιωτικής δικτατορίας στη δεκαετία του 1970. Συνδέεται ήδη με το πρόβλημα της απαγωγής παιδιών, το οποίο έχει πλέον λάβει ανησυχητικές διαστάσεις, ιδίως σε περιόδους ένοπλων συγκρούσεων (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Δικαίωμα έκφρασης και σεβασμού των απόψεων των παιδιών (άρθρα 12 και 13): Το άρθρο 12 προβλέπει ότι οι απόψεις του παιδιού πρέπει να κρίνονται ανάλογα με την ηλικία και το επίπεδο ωριμότητάς του. Αυτό το άρθρο εξασφαλίζει ότι τα παιδιά πρέπει να λένε σημαντικά πράγματα ή θέματα που θεωρούν σημαντικά στη ζωή τους (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Κατά το άρθρο 13 «τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης, την ελευθερία αναζήτησης, λήψης και παροχής πληροφοριών και ιδεών κάθε είδους, ανεξαρτήτως ορίων, σε προφορική, γραπτή ή έντυπη μορφή. Η ελευθερία της έκφρασης αναφέρεται στην ενεργό συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σε διάφορα περιβάλλοντα, όπως το σχολείο, η οικογένεια, το δικαστήριο και η κοινωνία» (Unicef, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, 1990). Η συμμετοχή των παιδιών θεωρείται πρωταρχικής σημασίας για τον προσδιορισμό των παιδιών ως φορέων δικαιωμάτων και παραγόντων κοινωνικής αλλαγής (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας (άρθρο 14): Σύμφωνα με το άρθρο 14 της Σύμβασης, τα κράτη πρέπει να επιδεικνύουν τον δέοντα σεβασμό στην ελευθερία της έκφρασης και συνείδησης των παιδιών, ειδικά όσον αφορά τη θρησκεία. Η ρητή θέση του συντάκτη του συμφώνου σχετικά με τον καθοδηγητικό ρόλο και τον κρίσιμο ρόλο των γονέων με τρόπο συνεπή για την ανάπτυξη των δυνατοτήτων του παιδιού στην άσκηση αυτού του δικαιώματος (άρθρο 14) εμποδίζει τη χρήση του μέσω πληρεξουσίου. Το δικαίωμα αυτό μπορεί να αρθεί αποκλειστικά από το νόμο,

αποκλειστικά και μόνο βάσει της ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας, της δημόσιας ηθικής ή των ελευθεριών και των θεμελιωδών δικαιωμάτων των άλλων (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Δικαίωμα στην ελευθερία συνεταιρίζεσθαι και ειρηνικής συνάθροισης (άρθρο 15): Το άρθρο 15, το οποίο εφαρμόζεται σε πολλές πτυχές της ζωής των ανηλίκων, εγγυάται την ελευθερία του συμπράττει και του συνέρχεσθαι ειρηνικώς. Για παράδειγμα, οι ανήλικοι μπορούν να συμμετέχουν σε πολιτικές και κοινωνικές δραστηριότητες, όπως πολιτικές διαδηλώσεις και συνελεύσεις, ή ίσως ακόμη και σε συνδικαλιστικές οργανώσεις και πολιτικά κόμματα. Τα παιδιά συναντιούνται και συναντιούνται με ανεπίσημο τρόπο ως μέρος της οικογένειας και των φίλων τους (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, της οικογενειακής ζωής, της κατοικίας και της αλληλογραφίας (άρθρο 16): Το άρθρο 16 παρέχει σε κάθε παιδί το δικαίωμα νομικής προστασίας έναντι αυθαίρετων ή έκνομων παρεμβάσεων στην προσωπική και την οικογενειακή ζωή, την κατοικία ή την αλληλογραφία του και έναντι έκνομων προσβολών της αξιοπρέπειας και της υπόληψής του. Μετά την καταχώριση των ατομικών δικαιωμάτων, όπως συζητήθηκε παραπάνω, τα κοινωνικά δικαιώματα καταγράφονται στα άρθρα 23-29 και στο άρθρο 31 της Σύμβασης (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Δικαίωμα στην απόλαυση ενός υψηλού επιπέδου υγείας και στην παρακολούθηση ιατρικής θεραπείας (άρθρα 24 και 25): Σύμφωνα με το άρθρο 24 το παιδί έχει το δικαίωμα να απολαμβάνει την υψηλότερη ποιότητα υγείας και να επωφελείται από υπηρεσίες ιατρικής περίθαλψης και αποκατάστασης για άτομα με ειδικές ανάγκες (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Το άρθρο 24 συνδέεται στενά με το δικαίωμα στη ζωή (άρθρο 6). Η σύμβαση αυτή φαίνεται να έχει υπερβεί την υποχρέωση παροχής υπηρεσιών για την πρόληψη των παιδικών ασθενειών, έχοντας την υποχρέωση να εξασφαλίσει την αύξηση της υγείας των παιδιών. Το ενδιαφέρον θα πρέπει να εστιάσει στη μείωση της βρεφικής θνησιμότητας και στην ιατρική αντίληψη και φροντίδα για την καταπολέμηση του υποσιτισμού και των ασθενειών, στην παροχή ιατρικής περίθαλψης στις μητέρες πριν και μετά τον τοκετό και στη διασφάλιση ότι οι γονείς γνωρίζουν και είναι εκπαιδευμένοι ως προς τα βασικές

αρχές για την προστασία της υγείας των παιδιών και των παιδιών (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση (άρθρο 26): Το άρθρο 26 αφορά την οικονομική στήριξη που παρέχεται από το κράτος στα παιδιά. Τα παιδιά εξαρτώνται οικονομικά από τους ενήλικες. Ωστόσο, δεδομένου ότι οι ενήλικες δεν μπορούν να βρουν προσοδοφόρα εργασία ή οι συνθήκες τους (ασθένεια, αναπηρία, τεκνοποίηση, γήρας κ.ο.κ.) τους εμποδίζουν να εργαστούν, το κράτος είναι υποχρεωμένο να έχει κάποιο είδος οικονομικής στήριξης πληρώνοντας απευθείας στο παιδί (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Δικαίωμα για ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής (άρθρο 27): Το άρθρο 27 του Συμφώνου αναγνωρίζει το δικαίωμα του παιδιού σε ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο. Οι γονείς, με όλες τους τις δυνάμεις, πρέπει να παρέχουν τις συνθήκες που διαμορφώνουν αυτό το επαρκές βιοτικό επίπεδο, αλλά και το κράτος υποχρεούται να βοηθήσει στην κινητοποίηση των γονέων με τα κατάλληλα εργαλεία προς αυτή την κατεύθυνση. Οι κυβερνήσεις οφείλουν επίσης να παρέχουν υλική και προγραμματική υποστήριξη, ειδικά όσον αφορά την ένδυση, τα τρόφιμα, τη στέγαση και τη γονική οικονομική βοήθεια για τα παιδιά (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Δικαίωμα στην εκπαίδευση (άρθρο 28): Το οικείο δικαίωμα του παιδιού ενσωματώνεται στο άρθρο 28 της σύμβασης. Προκειμένου να θεωρηθεί ότι το περιεχόμενο της διάταξης της έχει εφαρμοστεί από τα συμβαλλόμενα κράτη, τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να καταστήσουν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση δωρεάν και υποχρεωτική (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Από την άλλη, η φοίτηση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τόσο στη γενική όσο και στην επαγγελματική, δεν είναι υποχρεωτική. Οι κυβερνήσεις, φυσικά, πρέπει να ενθαρρύνουν και να διευκολύνουν την πρόσβαση σε αυτό. Στη συνέχεια, το άρθρο εγγυάται το δικαίωμα φοίτησης του ατόμου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σύμφωνα με τις δυνατότητες κάθε ατόμου και εξουσιοδοτεί τα κράτη της συνθήκης να διευκολύνουν την παροχή πληροφοριών και επαγγελματικού προσανατολισμού στους ανηλίκους (Φασουλής Βασίλης, 2021, σελ. 58-59).

Επιπλέον, τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να αποτρέπουν τη σχολική διαρροή (άρθρο 28) ιδίως εφόσον το προαναφερθέν φαινόμενο συμβάλλει σημαντικά στην μείωση του οικονομικού επιπέδου των παιδιών και στην παιδική εργασία. Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου, αναφέρεται στη σχολική ποινή, έτσι ώστε να εφαρμόζεται σύμφωνα με την αξιοπρέπεια των ανηλίκων και σύμφωνα με το γενικό πνεύμα της διαθήκης (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Τέλος, στη τρίτη παράγραφο προωθείται η διεθνής συνεργασία με σκοπό τη μείωση του αναλφαβητισμού. Το άρθρο 29 αντικατοπτρίζει την κοινή γνώμη σχετικά με τους θεμελιώδεις στόχους της εκπαίδευσης. Δεν απαριθμεί εργαλεία μάθησης όπως ο γραμματισμός, η αριθμητική ή η επίλυση προβλημάτων, αλλά αναφέρεται στους κύριους μαθησιακούς στόχους: την ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής στα παιδιά, ώστε να μπορούν να απολαμβάνουν πλήρως ένα πλήρες φάσμα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την προώθηση ενός πολιτισμού γεμάτου με κατάλληλες ανθρώπινες αξίες (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Σκοπός είναι η ενίσχυση του παιδιού μέσω της προαγωγής των ικανοτήτων του, μαθησιακών και άλλων, μέσω της διασφάλισης της αξιοπρέπειάς του και μέσω της καλλιέργειας της αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησής του. Η παράγραφος 2 διασφαλίζει τα δικαιώματα ατόμων και ομάδων να οργανώνουν τις δικές τους εκπαιδευτικές φόρμουλες, εφόσον σέβονται τους σκοπούς του άρθρου και, εν γένει, τα δικαιώματα των παιδιών (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>)

Δικαίωμα στην πολιτιστική ζωή, θρησκεία και γλώσσα (άρθρο 30): Το άρθρο 30 προστατεύει τα δικαιώματα των μειονοτήτων ή των παιδιών τοπικών ομάδων να απολαμβάνουν τη κουλτούρα τους, να ακούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και να μιλούν τη μητρική τους γλώσσα τους μαζί με άλλα μέλη της ομάδας. Συντριπτικά στοιχεία σοβαρών και επίμονων διακρίσεων κατά των μειονοτήτων και των αυτοχθόνων πληθυσμών δικαιολογούν την αναφορά των δικαιωμάτων τους σε ξεχωριστό άρθρο για να διασφαλιστεί ότι τα κράτη δίνουν επαρκή προσοχή σε αυτά (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Δικαίωμα στην ανάπαυση (άρθρο 31): Το τελευταίο άρθρο για τα κοινωνικά δικαιώματα του παιδιού, το άρθρο 31, λέει στην πρώτη του παράγραφο: «Τα κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να συμμετέχει σε δραστηριότητες αναψυχής και αναψυχής, ψυχαγωγικά παιχνίδια και δραστηριότητες κατάλληλες για την ηλικία του και να συμμετέχει ελεύθερα στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή» (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Ωστόσο, κάθε φράση έχει διαφορετικό νόημα. Για παράδειγμα, η «ανάπαυση» περιλαμβάνει τις βασικές ανάγκες σωματικής και πνευματικής ανάπαυσης και ύπνου, οι «δραστηριότητες αναψυχής» δείχνουν ότι το παιδί έχει το χρόνο και την ελευθερία να ενεργεί όπως θέλει, τα «ψυχαγωγικά παιχνίδια» περιλαμβάνουν δραστηριότητες που δεν ελέγχονται από ενήλικες και οι «κατάλληλες για την ηλικία δραστηριότητες» των παιδιών αναφέρονται σε κάθε είδος δραστηριότητας που φέρνει ευχαρίστηση και διασκέδαση στο παιδί, όπως ο αθλητισμός και οι τέχνες (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Δικαίωμα να προστατεύεται από την οικονομική εκμετάλλευση και την επικίνδυνη εργασία (άρθρο 32): Το άρθρο 32 αποδέχεται το δικαίωμα προστασίας από την οικονομική εκμετάλλευση των παιδιών και την εργασία που είναι επικίνδυνη ή εμποδίζει την εκπαίδευσή τους. Οι εκάστοτε κυβερνήσεις υποχρεούνται να επιτύχουν την εφαρμογή του άρθρου 32 μέσω των κατάλληλων νομοθετικών, διοικητικών, πολιτικών και εκπαιδευτικών μέτρων (Διεθνής Αμνηστία, 2021, <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada>).

Ειδικότερα, πρέπει να διασφαλίζεται η ελάχιστη ηλικία στην οποία να επιτρέπεται η εργασία, οι κατάλληλες ώρες και συνθήκες εργασίας, καθώς και οι κατάλληλες κυρώσεις για τη συμμόρφωση με τους σχετικούς κανονισμούς. Η συνέχιση της παιδικής δουλειάς στην Αφρική και την Ασία είναι τραγική. Επιπλέον, σε διάφορα μέρη του κόσμου, τα παιδιά εργάζονται σε άνισα απαιτητικές συνθήκες εργασίας, οι οποίες αποτελούν σταθερή πηγή φθηνής εργασίας. Εκτιμάται ότι 50 έως 100 εκατομμύρια παιδιά ηλικίας 10 έως 14 ετών εργάζονται σήμερα με πλήρη απασχόληση (Unicef, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, 1990, σελ.13).

Δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και απαγόρευση βασανιστηρίων (άρθρο 37): Το κύριο θέμα του άρθρου 37 της Σύμβασης είναι το θέμα της τιμωρίας των παιδιών. Αν και σχετίζεται με τον τομέα της ποινικής δικαιοσύνης καθώς αναφέρεται στα βασανιστήρια

και τη σκληρή, απάνθρωπη, ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία και την ανεξέλεγκτη άρνηση της ελευθερίας εν γένει, ισχύει επίσης για περιπτώσεις κράτησης σε ψυχιατρικά ιδρύματα και άλλες εκδηλώσεις έλλειψης παιδικής ελευθερίας (Unicef, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, 1990, σελ.14).

Επιπλέον στο άρθρο 37 της Σύμβασης αναφέρεται ότι «κάθε παιδί που στερείται της ελευθερίας του πρέπει να αντιμετωπίζεται ανθρώπινα και με τον δέοντα σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κατά τρόπο κατάλληλο για τις ανάγκες της ηλικίας του». Η ορθότερη ερμηνεία της παραπάνω διάταξης θεωρείται ότι εξασφαλίζει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη προστασία για τους ενήλικες όσο και την ελάχιστη δυνατή προστασία των ανηλίκων. Τέλος, το άρθρο κατευθύνει τα συμβαλλόμενα κράτη στην ανάγκη για γρήγορη πρόσβαση σε νομική ή άλλη συνδρομή και για γρήγορη λήψη απόφασης (Schabas W. & Sax Helmut, 2006, σελ. 3).

Δικαίωμα σε αξιοπρεπή μεταχείριση (άρθρο 40): Το άρθρο 40 καλύπτει τα δικαιώματα όλων των παιδιών τα οποία έχουν κατηγορηθεί ή έχουν αναγνωρισθεί ως παραβάτες του ποινικού δικαίου. Επομένως, στην εμβέλεια της διάταξης εμπίπτει τόσο η στιγμή της απόδοσης κατηγορίας όσο και οι μετέπειτα ανακριτικές διαδικασίες, η σύλληψη, η δίκη και η ποινή. Υπαγορεύεται στα συμβαλλόμενα κράτη όπως προωθήσουν ένα ξεχωριστό σύστημα ποινικής δικαιοσύνης για ανηλίκους, ενώ το άρθρο, εκ παραλλήλου, απαριθμεί ένα ελάχιστο εγγυήσεων για το παιδί και υποχρεώνει τις κυβερνήσεις να θέσουν ένα κατώτατο ηλικιακό όριο για την ποινική ευθύνη και να παρέχουν μέσα αντιμετώπισης των ανηλικών παραβατών του ποινικού δικαίου χωρίς την καταφυγή σε δικαστήριο, αλλά την παροχή εναλλακτικών λύσεων και υπηρεσιών φροντίδας από σχετικούς οργανισμούς (Unicef, Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, 1990, σελ 15).

3.6. Η Προστασία του Παιδιού ως Δημόσια Ευθύνη

Η προστασία των παιδιών είναι μια δημόσια ευθύνη που αποσκοπεί στην προστασία των παιδιών από την επιβλαβή φροντίδα, δηλαδή από διαφορετικούς τύπους κακομεταχείρισης. Οι υπηρεσίες διέπονται συνήθως από κανόνες, όπου για την προστασίας παιδιών τα απομακρύνουν καταναγκαστικά από το σπίτι τους (Θανάση, Κ., 2016, σελ. 67). Τα εσωτερικά μέτρα, από την άλλη πλευρά, όπου τα δικαιώματα των γονέων και των παιδιών στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή δεν παραβιάζονται σημαντικά, συνήθως διέπονται λιγότερο από κανόνες. Επομένως, μέσω εσωτερικών μέτρων, ο αρμόδιος για την υπόθεση έχει μεγαλύτερο περιθώριο να λαμβάνει αυτόνομες αποφάσεις και έχει μεγαλύτερη ευθύνη να επιβάλλει τα δικαιώματα των παιδιών. Σε

τομείς όπου η αυτονομία των εργαζομένων είναι ευρεία, η εφαρμογή της επιστημικής αυτονομίας τους καθιστά πιο άμεσα υπόλογους (Θανάση, Κ., 2016, σελ. 67).

Ωστόσο, και οι δύο τύποι παρεμβάσεων είναι δομικά και επιστημολογικά πρακτικές διακριτικής ευχέρειας που διέπονται από κανόνες. Καθώς οι εργαζόμενοι στο δρόμο συναντούν οικογένειες και παιδιά που χρειάζονται βοήθεια ή προστασία, οι δράσεις που μπορούν να ξεκινήσουν συνδέονται άμεσα με την εντολή που έχουν μέσω της εξουσιοδότησης. Μόλις αυτός ο τομέας διακριτικής ευχέρειας εδραιωθεί δομικά μέσω της νομοθετικής διαδικασίας, η αυτονομία λήψης αποφάσεων του εργαζομένου, είναι η δικαιοδοσία στην οποία τα επαγγέλματα ισχυρίζονται ότι παρέχουν τους κανόνες βέλτιστης πρακτικής στο πλαίσιο της αρνητικής διακριτικής ευχέρειας (Θανάση, Κ., 2016, σελ. 70).

Αν και οι υπηρεσίες προστασίας παιδιών στα σύγχρονα έθνη-κράτη οργανώνονται με διαφορετικούς τρόπους, πολλοί αναφέρονται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Παιδιών ως νομιμοποιητική δύναμη. Με αυτόν τον τρόπο, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Παιδιών γίνεται ένα νομικό πλαίσιο για να δικαιολογήσει τη λήψη αποφάσεων, την ανάπτυξη πολιτικής, τα οργανωτικά σχέδια και τη νομοθετική διαδικασία (Θανάση, Κ., 2016, σελ. 70).

Η ανάγκη για επαγγελματοποίηση της προστασίας των παιδιών έχει προκύψει από την ανάγκη του νομοθέτη να βασίζεται σε πρακτικές βασισμένες στη γνώση στο πλαίσιο των υπηρεσιών του για την εκτέλεση των καθηκόντων του σε σχέση με τη συλλογική επίλυση προβλημάτων και τον συλλογικό συντονισμό. Η ώθηση για αύξηση του επαγγελματισμού καθοδηγείται από την ανάπτυξη των γνώσεων σχετικά με τον καλύτερο τρόπο προστασίας των παιδιών, αλλά και από πιο προηγμένους επαγγελματίες εκπαιδευτικούς και επαγγελματίες, εκείνους που λαμβάνουν υπηρεσίες και, τέλος, τη δημοκρατική βούληση που ενσωματώνεται στους νομοθέτες που πιέζουν για την παροχή ορισμένων τύπων προστασίας και όχι άλλων (Θανάση, Κ., 2016, σελ. 70).

Όταν τα παιδιά υφίστανται διάφορους βαθμούς κακομεταχείρισης από τους φροντιστές τους, χρειάζονται προστασία. Το κράτος, ως η μόνη οντότητα που ασκεί νόμιμο εξαναγκασμό, έχει τότε τη νομιμότητα να παρέμβει εφόσον μπορεί να δικαιολογηθεί ότι η παρέμβαση είναι προς το συμφέρον του παιδιού. Σε όλο και πιο πλουραλιστικά και πολύπλοκα συστήματα εθνικών κρατών, οι επαρκείς και βασισμένες στη γνώση παρεμβάσεις σε περιπτώσεις προστασίας των παιδιών δεν μπορούν απλώς να κατευθύνονται από πάνω προς τα κάτω, ή να αποφασίζονται εκ των προτέρων, εάν πρόκειται να επιβληθούν τα δικαιώματα του παιδιού (Καραθανάση, Γ., Μαμούχα, Ι., 2008, σελ. 5).

Έτσι, κάθε απόφαση πρέπει να λαμβάνεται σύμφωνα με τα ατομικά συμφέροντα, τις ανάγκες και τις προτιμήσεις. Οι εργαζόμενοι πρέπει να αξιολογούν το πλαίσιο φροντίδας κάθε παιδιού, να κατανοούν όλες τις σχετικές πτυχές και να ενεργούν με βάση τη συγκεκριμένη κατανομή των πόρων για την αποκατάσταση τυχόν κακομεταχείρισης που υφίσταται το παιδί. Έτσι, κάθε επαγγελματίας εξουσιοδοτείται να καθορίσει ποιο είναι το πρόβλημα και στη συνέχεια να δώσει μια ανεξάρτητη αξιολόγηση του τι απαιτείται για την επίλυση του συγκεκριμένου προβλήματος (Υπουργείο Δικαιοσύνης, 2021, σελ. 37-38).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑμεΑ και Ανθρώπινα Δικαιώματα

4.1. Οι συνθήκες στην Ελλάδα

Από το 2009, η Ελλάδα βρέθηκε υπό οικονομική επιτήρηση εξ' αιτίας της εκτεταμένης οικονομικής κρίσης. Τα μέτρα λιτότητας εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα από τρεις διεθνείς οργανισμούς: το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΚ) και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), μέσω τριών μνημονίων, τα οποία βασίστηκαν στις αρχές του νεοφιλελευθερισμού στην απορρύθμιση και απελευθέρωση των αγορών εργασίας και στις ιδιωτικοποιήσεις (Θανάση, Κ., 2016, <https://socialpolicy.gr/2016>).

Αυτή η περίοδος οικονομικής κρίσης και η επακόλουθη εποπτεία από τους δανειστές επέφερε μια σειρά αλλαγών στην κοινωνική ζωή των πολιτών στην Ελλάδα. Την περίοδο αυτή, η Ελλάδα έχασε το 25% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της, ενώ το χρέος της έφτασε σε τέτοια όρια που είναι ουσιαστικά μη βιώσιμο (Θανάση, Κ., 2016, <https://socialpolicy.gr/2016>).

Όπως προκύπτει από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, ο πληθυσμός που αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού από 27,6% αυξήθηκε σε 34,8%, ενώ ο πληθυσμός που ζει σε νοικοκυριά χαμηλού όγκου από 6,5% έφτασε το 17,6%. Επιπλέον, ο κίνδυνος φτώχειας που εκτιμάται στο όριο της φτώχειας το 2008 αυξήθηκε από 18,9 το 2009 σε 46,3 το 2017, ενώ τα άτομα που στερούνται υλικών πόρων αυξήθηκαν από 23 % του πληθυσμού το 2009 σε 36 % το 2017. Ταυτόχρονα, η ποσοστιαία κατανομή των δαπανών κοινωνικής προστασίας βάσει του ευρωπαϊκού συστήματος ολοκληρωμένων στατιστικών κοινωνικής προστασίας για την αναπηρία μειώθηκε από 6,1 σε 5,9 το 2016, ενώ για τα άτομα που πάσχουν από κάποιο είδος ασθένειας οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας μειώθηκαν από 28,1 το 2009 σε 20,5 το 2016 (ΕΛΣΤΑΤ, 2020, <https://www.statistics.gr/documents/20181> , σελ.2).

Η κρίση οδήγησε επίσης σε αλλαγές στις συνταξιοδοτικές και ασφαλιστικές ρυθμίσεις, συρρικνώνοντας έτσι τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα και επιβάλλοντας περικοπές στις αποδοχές και τους μισθούς των εργαζομένων. Οι νεοφιλελεύθερες και βασιζόμενες στην αγορά πρακτικές που επιβλήθηκαν στην Ελλάδα οδήγησαν σε μια ανθρωπιστική κρίση όπου οι συνθήκες εργασίας απορρυθμίστηκαν και πολλά εργασιακά δικαιώματα χάθηκαν, ενώ οι κοινωνικές ανισότητες αυξήθηκαν ακόμη περισσότερο μεταξύ των οικογενειών. Το κράτος αναγκάστηκε, λόγω των περικοπών στα ασφαλιστικά ταμεία και τη χρηματοδότηση της ειδικής αγωγής, να μειώσει τις παροχές τόσο στις

υποδομές της εκπαίδευσης όσο και στις πρόσθετες υπηρεσίες που λάμβαναν τα άτομα για θεραπευτικούς σκοπούς από ειδικούς, όπως λογοπεδικούς και λογοθεραπευτές (Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών, 2015, <https://www.eea.gr/epikairotitaa-eea/anaptyksi-tis-ellinikis-oikonomias-to-2015-provlepei-to-dnt/>).

Στο πλαίσιο αυτό, η αντιμετώπιση των δυσκολιών της αναπηρίας έχει μεταφερθεί στην αποκλειστική αρμοδιότητα της οικογένειας με κάποιο ή κάποια μέλη με αναπηρία. Τα προαναφερθέντα έχουν διαφοροποιήσει την ευημερία των ατόμων με αναπηρία και έχουν διαμορφώσει συνθήκες προνομιούχων και μη (άτομα και οι οικογένειές τους) στους τομείς της ειδικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες και η δυνατότητα του ατόμου με αναπηρία να έχει μια καλύτερη ζωή είναι ανάλογες με το επαγγελματικό και οικονομικό επίπεδο της οικογένειάς του στην Ελλάδα της κρίσης (Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών, 2015, <https://www.eea.gr/epikairotitaa-eea/anaptyksi-tis-ellinikis-oikonomias-to-2015-provlepei-to-dnt/>).

Εδώ, αξίζει να σημειωθεί ότι στην Ελλάδα ισχύουν τα εξής: (α) το ποσοστό των ατόμων με αναπηρία το 2011 ήταν πάνω από 20%. β) το 2011, το 20% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία ζούσαν σε οικογένειες με σοβαρές υλικές στερήσεις γ) πάνω από το 30 % των ατόμων με αναπηρία εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο· και (δ) περίπου το 50% των ατόμων με αναπηρία ζουν σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών, 2015, <https://www.eea.gr/epikairotitaa-eea/anaptyksi-tis-ellinikis-oikonomias-to-2015-provlepei-to-dnt/>).

4.1.2. ΑμεΑ και μεταχείριση

Η αναπηρία είναι ένα σύνθετο φαινόμενο του οποίου η προσέγγιση σχετίζεται με τις πολιτικές που ακολουθούνται σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο της κοινωνίας. Αυτές οι πολιτικές καθορίζουν μοντέλα που αντιμετωπίζουν την αναπηρία, μέσω των οποίων οριοθετείται τόσο η κοινωνική θέση των ατόμων με αναπηρία, όσο και το σύστημα αξιών και οι κοινωνικές αναπαραστάσεις που ενσωματώνονται στην έννοια της αναπηρίας (Αδάμ, Σ., 2011, σελ. 83).

Στη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία υπάρχουν πολλά μοντέλα προσέγγισης της αναπηρίας, όπως: το Θρησκευτικό/Ηθικό μοντέλο (το οποίο θεωρεί την αναπηρία ως αποτέλεσμα της αμαρτίας), το μοντέλο Αποκατάστασης (σύμφωνα με το οποίο η αναπηρία λογίζεται ως ανεπάρκεια που πρέπει να αντιμετωπιστεί από έναν επαγγελματία αποκατάστασης) το μοντέλο Φιλανθρωπίας (το οποίο αντιλαμβάνεται το φαινόμενο της αναπηρίας ως ευπάθεια που απαιτεί ιδιαίτερη φροντίδα και προσοχή) το μοντέλο της

προσωπικής τραγωδίας, το οικονομικό μοντέλο (το οποίο επικεντρώνεται στον αντίκτυπο που έχει η αναπηρία στις δυνατότητες των ατόμων με αναπηρία και την ένταξή τους στην αγορά εργασίας), το πολιτιστικό μοντέλο (το οποίο ασχολείται με το πώς λειτουργούν διαφορετικές έννοιες της αναπηρίας και της μη αναπηρίας μέσα σε μια συγκεκριμένη κουλτούρα και πώς κατασκευάζονται οι «περιοχές αναπηρίας»), το μοντέλο που βασίζεται στα δικαιώματα (το οποίο ενσωματώνει τα ανθρώπινα δικαιώματα: τα αστικά και πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα), το βιοψυχοκοινωνικό / πολυδιάστατο μοντέλο (το οποίο λαμβάνει υπόψη την κοινωνική και ιατρική διάσταση της αναπηρίας) (Αδάμ, Σ., 2011, σελ. 83).

Το κοινωνικό μοντέλο εισήχθη από το κίνημα των ατόμων με αναπηρία και τις αναλύσεις των ειδικών επιστημόνων του χώρου ως αποτέλεσμα της κριτικής του ιατρικού μοντέλου για την αναπηρία. Στο ιατρικό μοντέλο, η αναπηρία συσχετίστηκε με την αποτελεσματικότητα του στον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας. Η εργατική δύναμη και η συμμετοχή, αυτών των ατόμων, στην παραγωγή εργασίας αποτελούσε τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία αντιπροσώπευε την εν λόγω έννοια (της αναπηρίας). Η παραγωγικότητα των ατόμων με αναπηρία καθόρισε επίσης την κοινωνική τους πραγματικότητα, ενώ η αναπηρία παρουσιάστηκε ως μέτρο κακής εργασιακής απόδοσης ή μειονεκτήματος που στερεί από το άτομο την ένταξή του στην κοινωνία (Αδάμ, Σ., 2011, σελ. 90).

Η προσέγγιση φυσικοποιεί τόσο τον εννοιολογικό προσδιορισμό όσο και την θέση του ατόμου με αναπηρία στην κοινωνία, καθιστώντας έτσι το άνθρωπο υποκείμενο σε κοινωνική πειθαρχία και κοινωνικό έλεγχο. Επιπλέον, η διαφορετικότητα στιγματίζεται και η κοινωνία αντιλαμβάνεται το άτομο με αναπηρία ως βιολογική οντότητα, το οποίο είναι το ίδιο υπεύθυνο για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει, νομιμοποιώντας έτσι τις κοινωνικές ανισότητες που προέρχονται από την κοινωνική αναπαράσταση της αναπηρίας (Αδάμ, Σ., 2011, σελ. 90).

Ταυτόχρονα, η ετικετοποίηση και ο στιγματισμός συμβάλλουν στην ταπείνωση και στην απαξίωση ενός ατόμου με αναπηρία ως «μίασμα» εξ' αιτίας της διαφορετικότητάς του. Στο Ιατρικό/Βιολογικό μοντέλο, η πολικότητα του «φυσικού» ή του «μη φυσικού» είναι κυρίαρχη και το άτομο γίνεται αντιληπτό μέσα από τα ελλείμματα και τις αδυναμίες που βιώνει. Η «κανονικότητα» και οι διαταραχές σε αυτούς τους ανθρώπους είναι κοινωνικά κατασκευασμένες και αποτελούν αποκρυστάλλωση της συλλογικής κοινωνικής αναπαράστασης των αποδεκτών και μη αποδεκτών συμπεριφορών και κοινωνικών πρακτικών. (Γουργιώτου, Ι., 2012, σελ. 102).

Ενώ η εξίσωση-ομοιογένεια των συμπεριφορών και των λόγων των νέων κοινωνικών υποκειμένων αναπαράγει το καθιερωμένο status quo και διατηρεί τις κεκτημένες θέσεις εξουσίας και κύρους. Το άτομο τοποθετείται στο περιθώριο της κοινωνίας και οι παρεμβάσεις σε αυτό κανονικοποιούν τις δυσκολίες του με τη χρήση θεραπευτικών μέσων επιβολής και κοινωνικού ελέγχου (Γουργιώτου, Ι., 2012, σελ. 102).

Επιπλέον, το πολιτιστικό κεφάλαιο των ατόμων με αναπηρία δεν λαμβάνεται υπόψη, και αυτό που συμβαίνει είναι ότι, μέσω της συμβολικής βίας, τους επιβάλλονται τα κανονικοποιημένα μοντέλα των κυρίαρχων κοινωνικών υποκειμένων. Αντίθετα, το κοινωνικό μοντέλο εστιάζει στην απονομιμοποίηση της «πραγμάτωσης» της ευθύνης του φορέα του ατόμου με αναπηρία αναδεικνύοντας τις υποχρεώσεις και τις προσαρμογές που πρέπει να γίνουν στα δομικά στοιχεία του κοινωνικού πλαισίου, ώστε η εν λόγω κατάσταση του ατόμου να βιωθεί ως ζήτημα συνευθύνης και αμοιβαίας αλληλεγγύης μεταξύ των κοινωνικών φορέων (Γουργιώτου, Ι., 2012, σελ. 102).

Το κοινωνικό μοντέλο αποδομεί τη νομιμοποιημένη και αντικειμενική ευθύνη του ατόμου με αναπηρία, μεταφέροντας την σε εκείνες τις κοινωνικές δομές που θα έπρεπε να υποστηρίζουν και να δημιουργούν το κοινωνικό πλαίσιο αποδοχής και προσβασιμότητας των κοινωνικών πόρων για αυτά τα άτομα. Το οικείο μοντέλο δεν αναφέρεται σε μια στατική, εξατομικευμένη ντετερμινιστική ερμηνεία της αναπηρίας, αλλά ενσωματώνει το άτομο στην κοινωνική δομή και μετασχηματίζει κοινωνικές αλληλεπιδράσεις που δρουν στις βιογραφίες των ατόμων και προσδιορίζουν δυναμικά την κοινωνική τους ένταξη (Γουργιώτου, Ι., 2012, σελ. 102).

Σύμφωνα με το κίνημα των ατόμων με σωματικές αναπηρίες, ως αναπηρία θεωρείται: ο περιορισμός της δραστηριότητας που προκαλείται από μια σύγχρονη κοινωνική οργάνωση που δεν λαμβάνει καθόλου ή ελάχιστα υπόψη τα άτομα που έχουν σωματικές αναπηρίες. Σε αντίθεση με την ατομική-ιατρική προσέγγιση, η υπέρβαση αυτού του προβληματικού ζητήματος επιτυγχάνεται με την κοινωνική ένταξη της αναπηρίας του ατόμου με αναπηρία και της αποκλειστικής και «δογματικής εσωστρέφειας» του ατόμου (Γουργιώτου, Ι., 2012, σελ. 103).

Η αλληλεπίδραση του ατόμου με το πλαίσιο δεν αφορά μόνο τις ρυθμίσεις του φυσικού χώρου αλλά και τις συμβολικές αντιλήψεις σε σχέση με τα άτομα με αναπηρία. Στο κοινωνικό μοντέλο, η αναπηρία είναι συνέπεια της κοινωνικής δράσης των ατόμων, είναι κοινωνικά κατασκευασμένη και παραπέμπει στη γνωστική αλληλεπίδραση και τη συναισθηματική εμπειρία των αναπήρων (Γουργιώτου, Ι., 2012, σελ. 103).

Η εκπαίδευση στο πλαίσιο αυτό εδραιώνεται στις αρχές της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης η οποία αποτελεί σύγχρονη προτεραιότητα που καταδεικνύει τόσο τον

βαθμό προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία σε μορφογενή περιβάλλοντα που διαμορφώνονται στο πλαίσιο της γενικής εκπαίδευσης όσο και το αποτέλεσμα μιας διδακτικής-παιδαγωγικής διαδικασίας (Γουργιώτου, Ι., 2012, σελ. 103).

Η εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς έχει στον πυρήνα της το δίλημμα της εκπαιδευτικής πολιτικής να δώσει το ίδιο καθεστώς στα άτομα με αναπηρία και την έμφαση σε ένα μονοπολιτισμικό μοντέλο κοινωνικής πολιτικής ή στην αποδοχή της διαφορετικότητας και της κοινωνικής αποδοχής και ενδυνάμωσης. Η δημοκρατία στην παιδαγωγική και διδακτική πραγματικότητα στο σχολικό πλαίσιο βρίσκει την πραγματική εφαρμογή της στο πλαίσιο της εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς. Η μάθηση περιλαμβάνει όλους τους μαθητές που αποτελούν μέρος της ως ισότιμα μέλη (Συνήγορος του Πολίτη, 2014 σελ. 125).

4.1.3. Εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, υπάρχουν κρατικές πολιτικές για τα άτομα με ειδικές ανάγκες από την εποχή του Καποδίστρια. Ωστόσο, η Ειδική Αγωγή έχει κατακερματιστεί και αποδιοργανωθεί, ενώ η Εκκλησία και η ιδιωτική πρωτοβουλία έχουν διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο. Ο κατακερματισμός στην αντιμετώπιση των ατόμων με αναπηρία υπήρξε κυρίαρχος, αναδεικνύοντας έτσι τόσο τις κοινωνικές ανισότητες και τις ταξικές διαφορές της εποχής όσο και τη φυσικοποίηση των κοινωνικών χαρακτηριστικών των ατόμων με ειδικές ανάγκες (Ασδεράκη, Φ., 2008, σελ. 73)

Ο στιγματισμός και η περιθωριοποίηση που εντείνονται από τις ταξικές διαφορές είναι εμφανείς. Σε αρκετές περιπτώσεις, το ελληνικό κράτος έχει ασχοληθεί με υποθέσεις ψηφίζοντας νόμους για την ίδρυση σχολείων για ειδικές αναπηρίες. Οι κυριότερες παρεμβάσεις ξεκίνησαν τη δεκαετία του 1980, όπου καθορίστηκε η κατηγοριοποίηση των ατόμων με αναπηρία και προσδιορίστηκαν οι εκπαιδευτικοί χώροι όπου θα παρέχεται η ειδική αγωγή. Στη συνέχεια εισήχθησαν για πρώτη φορά νομοθετικά θέματα γενικής παιδείας για την ειδική αγωγή (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις, 1985, σελ.2).

Θετικά σημεία εντοπίζονται στην προσπάθεια ενσωμάτωσης της διεθνούς νομοθεσίας για τα άτομα με ειδικές ανάγκες στην ελληνική εκπαιδευτική νομοθεσία. Μετά την ψήφιση του νόμου 2101/1992, όπου κατοχυρώθηκε το θεμελιώδη δικαίωμα των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην εκπαίδευση, εισήχθησαν προγράμματα σπουδών ειδικής αγωγής και το δικαίωμα των αναπήρων να διεκδικήσουν το δικαίωμά τους στην εκπαίδευση (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του

παιδιού , 1992, https://ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/08/177_Nomos_2101_1992.pdf).

Μερικά χρόνια αργότερα ψηφίστηκε νέος νόμος όπου παρείχε μια σειρά θετικών στοιχείων που επαναπροσδιόρισαν το θεσμικό πλαίσιο της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα, δίνοντας νέα ώθηση στην εκπαίδευση των ατόμων αυτών. Ωστόσο, ο νόμος αυτός συνέχισε να χαρακτηρίζεται από επικέντρωση προσανατολισμού στην εκπαιδευτική πολιτική χωρίς να μεταβάλλονται οι πολιτικές διαχωρισμού και κατηγοριοποίησης. Ο πιο πρόσφατος «μεγάλος» νόμος για την ειδική αγωγή και εκπαίδευση το 2008 καλύπτει ελλείψεις των προηγούμενων χρόνων και δημιουργεί ένα ενιαίο πλαίσιο για την εθνική εκπαιδευτική πολιτική. Ο νόμος αυτός προσπάθησε να προετοιμάσει τα μέλη της κοινωνίας να αποδεχθούν τα άτομα με αναπηρία, με σκοπό να επιτευχθεί η ομαλή ένταξή τους στην κοινωνία και να συμμετέχουν ενεργά σε αυτήν (e-nomothesia, 2008, [Νόμος 3699/2008 - ΦΕΚ 199/Α/2-10-2008 \(Κωδικοποιημένος\) - ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - ΠΑΙΔΕΙΑ \(e-nomothesia.gr\)](#)).

Ωστόσο, εξακολουθούν να υφίστανται ταξινομήσεις και διαχωρισμοί, διαμορφώνοντας πλαίσια απόκρισης και υπηρεσιών, καθώς και ιδιόμορφους αποκλεισμούς από την ένταξη. Έτσι, παρά τη νομοθεσία, η παροχή χαμηλής ποιότητας εκπαίδευσης στα άτομα με ειδικές ανάγκες ή οι δυσκολίες στην ένταξη όλων των ατόμων με ειδικές ανάγκες στο εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί μια αντικειμενική πραγματικότητα. Η πρόσβαση των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην εκπαίδευση δεν βρίσκεται στο επίπεδο που απαιτείται και δεν αναγνωρίζεται η ποικιλομορφία των μαθητών, ώστε να παρέχεται ίση εκπαίδευση σε όλους. Μερικές από τις πιο σημαντικές διαστάσεις των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες και συνακόλουθα και οι οικογένειές τους περιλαμβάνουν παράγοντες όπως η ανεπαρκής εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, η ελλιπής υλικοτεχνική υποστήριξη και η μη καταλληλότητα των υποδομών και τα αναλυτικών προγραμμάτων (Γ.Σ.Ε.Ε., 2014, <https://www.kanep-gsee.gr/ekdoseis/-/etisia-ekthesi-gia-tin-ekpaidefsi-2014/>).

Στην έρευνα ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ (2014) διαπιστώθηκε ότι οι ήδη χαμηλές δαπάνες για την ελληνική εκπαίδευση μειώθηκαν περαιτέρω και μακροπρόθεσμα το διάστημα της κρίσης. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η μεταβολή του κόστους αγοράς εκπαιδευτικών υπηρεσιών από τα νοικοκυριά έχει υπερδιπλασιαστεί από το 1974 (ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ, 2017). Η ΟΛΜΕ (2013) αναφέρει ότι υπήρξε κυβερνητική περικοπή στη δημόσια εκπαίδευση, που κυμάνθηκε από 33% έως 47% στα χρόνια της κρίσης, ενώ οι δημόσιες δαπάνες μειώθηκαν τον τελευταίο χρόνο φτάνοντας το 2,15% (Γ.Σ.Ε.Ε., 2014, <https://www.kanep-gsee.gr/ekdoseis/-/etisia-ekthesi-gia-tin-ekpaidefsi-2014/>).

4.2. ΑμεΑ και επαγγελματική αποκατάσταση

Ο ορισμός της αναπηρίας, χρήζει περαιτέρω διευκρίνησης καθώς πρόκειται για μια σύνθετη έννοια, στην οποία πρέπει να συμπεριληφθεί ταυτόχρονα, εκτός από τη διάσταση του ιατρικού προβλήματος, και η κοινωνική του διάσταση. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) έκανε μια προσπάθεια να εξορθολογίσει την αναπηρία και πιο συγκεκριμένα να ενσωματώσει τις ποικίλες εννοιολογικές της προσεγγίσεις. Προκειμένου να γίνει πιο κατανοητό το φαινόμενο, υιοθετήθηκε το ακόλουθο αναλυτικό σχήμα, το οποίο αποτελείται από τους εξής τρεις όρους: α) ένας όρος που περιλαμβάνει αδυναμία, τη γενική δομή του σώματος ή της ψυχής και οποιαδήποτε απόκλιση από τη λειτουργία, β) αναπηρία, η οποία αναφέρεται σε απώλεια ή μείωση της λειτουργικής ικανότητας ή την ικανότητα εκτέλεσης δραστηριότητας λόγω κάποιας βλάβης, (γ) πλήρη ή εν μέρη αδυναμία εκτέλεσης μιας φυσιολογικής εργασίας σε ένα άτομο ως αποτέλεσμα αναπηρίας.

Σύμφωνα με το Νόμο 1566/1985, σύμφωνα με το άρθρο 32, «άτομα με αναπηρίες που οφείλονται σε οργανικούς, ψυχολογικούς ή κοινωνικούς λόγους, καθυστέρηση στη συνήθη διανοητική τους κατάσταση ή στα προσωπικά τους καθήκοντα, άτομα που παρουσιάζουν αναπηρίες ή διαταραχές και στο βαθμό που είναι δύσκολο ή σοβαρά κωλύονται να παρακολουθήσουν τη γενική και επαγγελματική εκπαίδευση, την ικανότητά τους να ενταχθούν στην παραγωγική διαδικασία και την αμοιβαία αποδοχή τους με την κοινωνία» (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις, 1985, σελ.43).

Όπως το θέτει η Κουρτέση (2013), η αναπηρία θεωρείται απόκλιση από την κανονικότητα, η αναφορά στο κράτος πρόνοιας στο άρθρο 25 του Συντάγματος αναδεικνύει ένα σύνθετο μοτίβο. Η αναπηρία ορίζεται ως η συμβατότητα μεταξύ των προσωπικών ικανοτήτων του ατόμου και των δυνατοτήτων που παρέχουν.

Σύμφωνα με τη παραγράφο 6 του άρθρου 21 του Συντάγματος, τα ΑμεΑ έχουν δικαίωμα να διασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας με αποτέλεσμα την εργασιακή τους απασχόληση. Η θέσπιση της νομοθεσίας που αφορά στην προστασία της ζωής των ΑΜΕΑ, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις διακηρύξεις και τις διεθνείς συμβάσεις για την αναπηρία σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο (Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, 2014, <https://www.cecl.gr/kategoria-programmata/anthropina-dikaiomata/2014>).

Ωστόσο, δεν έχει επιτυγχανθεί η πλήρης εξοικείωση των διοικητικών οργάνων με τις σχετικές διατάξεις περί απαγόρευσης οποιουδήποτε είδους διάκρισης απέναντι σε ΑμεΑ, όπως και με την ευρύτερη νομοθεσία, με την οποία διασφαλίζεται το δικαίωμα αυτών των ατόμων για μεταχείριση επί ίσοις όροις και για σεβασμό της διαφορετικότητάς τους. Η σχετική νομοθεσία έχει εμπλουτιστεί σε σημαντικό βαθμό με την επικύρωση από την Ελλάδα με τον νόμο της Διεθνούς Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ΑμεΑ (Συνήγορος του Πολίτη, 2014, σελ. 122).

Ως εκ τούτου, τα ΑΜΕΑ συνεχίζουν να αποκλείονται κοινωνικά, να στιγματίζονται και να αντιμετωπίζουν συμπεριφορές απάθειας, εξ' αιτίας της προκατάληψης ή άνισης συμπεριφοράς που βιώνουν από το ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον. Ο κοινωνικός αποκλεισμός, των ίδιων και των οικογενειών τους, ήταν απόρροια τριών σημαντικών παραγόντων: α) το χαμηλό εισόδημα λόγω ανεργίας, β) η χαμηλή απασχόληση, γ) η αδυναμία εργασίας κατά την περίοδο αποκατάστασης (Κουρτέση, 2013, σελ. 98).

Επιπρόσθετα, ο κύριος λόγος είναι το πρόσθετο οικονομικό κόστος από τεχνική βοήθεια, προσωπικούς βοηθούς, από την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας που δεν παρέχονται δωρεάν από τα κρατικά ή ασφαλιστικά ταμεία κ.λπ. Τέλος, από την έλλειψη υπηρεσιών προκύπτουν επιπλέον δυσκολίες, όπως η περιθωριοποίηση ή ο αποκλεισμός από κοινωνικές υπηρεσίες ή/και δραστηριότητες (Κουρτέση, 2013, σελ. 98).

Η ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες στον εργασιακό χώρο καθίσταται δύσκολη, εξ' αιτίας ελλείψεων στην κατάλληλη εργονομία του χώρου εργασίας ή λόγω των ισχυρών προκαταλήψεων για το ρόλο και τη θέση τους στην κοινωνία αλλά και για την ικανότητά τους να είναι παραγωγικοί και να λειτουργούν αυτόνομα. Ως εκ τούτου, είναι σπάνιο για τα άτομα με ειδικές ανάγκες να εργαστούν στον ιδιωτικό τομέα, αφενός διότι θεωρούν ως δεδομένη την απόρριψη των εργοδοτών και αφετέρου επειδή δεν θέλουν να διακοπούν τα οικονομικά οφέλη που λαμβάνουν από το κράτος (Κουρτέση, 2013, σελ. 98).

Το επίδομα αναπηρίας λειτουργεί αντισταθμιστικά στο επιπρόσθετο κόστος ζωής και την άδικη διατάραξή του και χρησιμεύει ως κίνητρο ένταξης των ατόμων αυτών στην αγορά εργασίας. Τα άτομα με αναπηρίες στα στάδια του οικονομικού κύκλου είναι πιο ευάλωτα από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Αποκλείονται πρώτα κατά τη διάρκεια μιας ύφεσης, αλλά εισέρχονται τελευταία σε περιόδους οικονομικής άνθησης (Συνήγορος του Πολίτη, 2014, σελ. 123).

Στο τέλος της δεκαετίας του '90, το ποσοστό ανεργίας των ατόμων με ειδικές ανάγκες έφτανε περίπου, σε χώρες όπου υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία, το 80% σε σχέση με το ποσοστό ανεργίας του υπόλοιπου πληθυσμού. Στη συνέχεια, το 2002, στην Ελλάδα, το

84% των ατόμων με ειδικές ανάγκες και προβλήματα υγείας ήταν μη ενεργά σε οικονομικό επίπεδο σε σχέση με το 58% του γενικού πληθυσμού. Η ανεργία χαρακτηρίζει γενικότερα τις χώρες της Νότιας Ευρώπης οι οποίες αποθαρρύνουν την είσοδο των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην αγορά εργασίας (Συνήγορος του Πολίτη, 2014, σελ. 123).

Από τις μελέτες προκύπτει ότι τα άτομα με ειδικές ανάγκες είχαν έως και τρεις φορές περισσότερες πιθανότητες (και μακροπρόθεσμα) να μείνουν άνεργα. Η συνεχής αύξηση του χάσματος στο επίπεδο της εργασιακής απασχόλησης των ατόμων με ειδικές ανάγκες σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό είναι ένα δραματικό φαινόμενο που συνδυάζεται με τις γενικές συνθήκες απασχόλησης. Ο τομέας εργασίας είναι απρόσιτος για τα άτομα με ειδικές ανάγκες καθώς αποτελεί ένα τομέα σοβαρών εμποδίων και διακρίσεων, γεγονός που αποτελεί ανάχωμα στην εξάσκηση ενός από τα θεμελιώδη δικαιώματα να εργάζονται ισότιμα ως εκ τούτου, να εντάσσονται ισότιμα και επί ίσοις όροις στην κοινωνία (Συνήγορος του Πολίτη, 2014, σελ 122).

Η επιτροπή του ΟΗΕ προέβη στην διατύπωση ανησυχιών για το υψηλό ποσοστό ανεργίας της χώρας ανάμεσα στα άτομα με ειδικές ανάγκες και για τις ανεπαρκείς προσπάθειες για τη διασφάλιση της ένταξής τους στην ανοικτή αγορά εργασίας. Ακόμη και αν τα άτομα με αναπηρίες εργάζονται, έρευνα έδειξε πως στο Ηνωμένο Βασίλειο, είναι πιο πιθανό να καταλαμβάνουν θέσεις μερικής απασχόλησης, ανειδίκευτοι, ημι-ειδικευμένοι και συνήθως με συμβάσεις ορισμένου χρόνου σε σωματική εργασία, και είναι σχετικά χαμηλοί μισθοί (Συνήγορος του Πολίτη, 2014, σελ.122).

Επιπλέον, μια έρευνα του 2008 στο Ηνωμένο Βασίλειο σχετικά με την «Έρευνα για τη δίκαιη μεταχείριση στην εργασία» σε 502 άτομα με αναπηρία έδειξε ότι τα άτομα με ειδικές ανάγκες ανταποκρίνονται περισσότερο από τα άτομα χωρίς αναπηρία επειδή βίωσαν κάποιου είδους άνιση μεταχείριση, διάκριση, εκφοβισμό ή παρενόχληση στην εργασία κατά τα δύο τελευταία έτη (27% σε σύγκριση με 17%). Τέλος, ο αριθμός των αναφορών για συμπεριφορές διάκρισης και προκατάληψης λόγω αναπηρίας που κλήθηκε να διερευνήσει ο Συνήγορος του Πολίτη το 2014, ήταν περίπου οι ίδιες με τα προηγούμενα έτη, οριοθετώντας αφενός το δικαίωμα των εργαζομένων με αναπηρία να λαμβάνουν εύλογα μέτρα στέγασης και, αφετέρου, το επίπεδο ικανοποίησής τους (Συνήγορος του Πολίτη, 2014, σελ. 122).

Το 15% των ενηλίκων σε ηλικία εργασίας έχουν σωματική αναπηρία που περιορίζει το είδος ή την ποσότητα εργασίας που μπορούν να αναλάβουν. Εκτός από τις άμεσες ιατρικές δαπάνες, οι σωματικές βλάβες έχουν σημαντικό οικονομικό κόστος. Οι αναπηρίες εκτιμάται ότι έχουν έμμεσο κόστος που συνδέεται με μειωμένη

παραγωγικότητα και κέρδη σχεδόν 130 δισεκατομμυρίων δολαρίων (2015) ετησίως (Συνήγορος του Πολίτη, 2014, σελ. 122).

Για να ασφαλιστούν έναντι του κινδύνου τραυματισμού αναπηρίας, πολλά κυβερνητικά προγράμματα βοήθειας σε άτομα με σωματικές αναπηρίες, συμπεριλαμβανομένης της αποζημίωσης των εργαζομένων και των ομοσπονδιακών προγραμμάτων ασφάλισης αναπηρίας. Τα προγράμματα επαγγελματικής αποκατάστασης, ωστόσο, υπηρετούν έναν διαφορετικό και σημαντικό ρόλο. Αντί να παρέχουν ασφάλιση, τα προγράμματα επαγγελματικής αποκατάστασης στοχεύουν στη βελτίωση των αποτελεσμάτων της αγοράς εργασίας (Συνήγορος του Πολίτη, 2014, σελ. 124).

Σήμερα το πρόγραμμα επαγγελματικής αποκατάστασης του δημόσιου τομέα είναι μια συνεργασία ομοσπονδιακού κράτους ύψους 3 δισεκατομμυρίων δολαρίων που έχει σχεδιαστεί για την παροχή βοήθειας που σχετίζεται με την απασχόληση σε άτομα με αναπηρίες. Αυτά τα κρατικά προγράμματα αξιολογούν την ικανότητα του πελάτη να επιστρέψει στην εργασία, να αναπτύξει ένα σχέδιο για να βοηθήσει τον πελάτη και να παρέχει ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών (π.χ. εκπαίδευση και αποκατάσταση). Ενώ πιστεύεται ότι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο βοηθώντας τα άτομα με σωματικές αναπηρίες να συμμετάσχουν σε επικερδή απασχόληση, πολύ λίγα είναι γνωστά για τη μακροπρόθεσμη εμπειρία της εικονικής πραγματικότητας στις Ηνωμένες Πολιτείες (Συνήγορος του Πολίτη, 2014, σελ. 124).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Γυναίκα και Ανθρώπινα Δικαιώματα

5.1. Ενδοοικογενειακή βία

5.1.1. Ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα: Γενικό πλαίσιο

Η ενδοοικογενειακή βία και η έμφυλη βία αποτελούν μακροχρόνιο ζήτημα στην Ελλάδα. Η κατάσταση στη χώρα είναι παρόμοια με άλλες χώρες εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) με τα γυναικόπαιδα να αποτελούν τις πιο ευάλωτες ομάδες θυματοποίησης. Ο κίνδυνος θυματοποίησης αυξάνεται στην κοινότητα των μεταναστών, των αρνητών και των αιτούντων άσυλο (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 40-50).

Η Ελλάδα σε πρώιμο στάδιο, σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ, ποινικοποίησε την ενδοοικογενειακή βία με νόμο το 2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας.

Η Ελλάδα κύρωσε επίσης τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης του Συμβουλίου της Ευρώπης (2018) και η εθνική νομοθεσία είναι καλά ευθυγραμμισμένη με τις κατευθυντήριες γραμμές των ευρωπαϊκών και διεθνών οργάνων (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 40-50).

Το φεμινιστικό κίνημα στην Ελλάδα συνέβαλε σημαντικά στη νομοθεσία και τη δημιουργία υπηρεσιών υποστήριξης για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Υπάρχουν επίσης συγκεκριμένες και μακροπρόθεσμες δημόσιες πολιτικές και στρατηγικές για την υποστήριξη των θυμάτων, τη νομική συνδρομή, τα καταφύγια, την παροχή συμβουλών και άλλες υπηρεσίες που χρηματοδοτούνται και συντονίζονται από τον Γενικό Γραμματέα Ισότητας των Φύλων (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 40-50).

Η διαμεσολάβηση των θυμάτων για τα πλημμελήματα της ενδοοικογενειακής βίας προβλέπεται επίσης από το νόμο υπό την εποπτεία των ειδικών εισαγγελέων για την ενδοοικογενειακή βία σε όλη τη χώρα. Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών παρέχουν επίσης κοινωνικές και ψυχολογικές υπηρεσίες στα άτομα που αντιμετωπίζουν έμφυλη βία στο σύνολο της χώρας. Η δημιουργία εβδομήντα δύο (72) αστυνομικών τμημάτων ως σταθμών αναφοράς για ενδοοικογενειακή βία και εγκλήματα έμφυλης βίας στη χώρα αποτελεί πρόσφατη πολιτική του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη. Έχει ανακοινωθεί τον Νοέμβριο του 2019 και λειτουργούν από τις αρχές του 2020 (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 40-50).

Οι υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων, οι ΜΚΟ και οποιοσδήποτε άλλες κοινωνικές και ψυχολογικές υπηρεσίες για τα θύματα βίας με βάση το φύλο πρέπει να συμμετέχουν σε θεσμική, διατομεακή συνεργασία με τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου. Οι αποτελεσματικοί μηχανισμοί καθοδήγησης και παραπομπής είναι χρήσιμοι για την ενδυνάμωση των θυμάτων, την παροχή συμβουλών και την επούλωση τραυμάτων. Οι αστυνομικοί πρέπει να ενημερώνουν τα θύματα σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων στη χώρα/περιφέρεια/κοινότητα, συμπεριλαμβανομένων των στοιχείων επικοινωνίας, των ειδών των παρεχόμενων υπηρεσιών (π.χ. καταφύγιο, νομική ή ψυχολογική συμβουλευτική, διαδικασίες παραπομπής κ.λπ.). Πρέπει να παρέχουν στα θύματα οποιοδήποτε πρόσθετο υλικό, όπως φυλλάδια, κάρτες και φυλλάδια που μπορεί να είναι χρήσιμα (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 40-50).

Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση του Εθνικού Παρατηρητηρίου για την Έμφυλη Βία, που δημοσίευσε ο Γενικός Γραμματέας Ισότητας των Φύλων στις 20 Δεκεμβρίου 2020 παρατηρείται αύξηση των καταγγελιών περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας τόσο στην ελληνική αστυνομία, όσο και στις τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας και άλλες

κοινωνικές υπηρεσίες. Τα στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας δείχνουν σταθερή αύξηση των αναφορών για την ενδοοικογενειακή βία για τα χρόνια που ακολούθησαν την ποινικοποίηση της ενδοοικογενειακής βίας από το νόμο (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 40-50).

Ενδεικτικά, εξετάζοντας τα έτη 2018 και 2019 διαπιστώνουμε ετήσια αύξηση της τάξης του 10% των αναφερόμενων περιπτώσεων στην ελληνική αστυνομία. Λόγω της κύρωσης της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, η ελληνική αστυνομία άρχισε να διατηρεί λεπτομερή και διαχωρισμένα δεδομένα σχετικά με ορισμένους δείκτες έμφυλης βίας από το 2019. Η ενθάρρυνση των θυμάτων να μιλήσουν και προβούν στην καταγγελία της θυματοποίησής τους ήταν ο κοινός στόχος των ερευνητών, του φεμινιστικού κινήματος και της κοινωνίας των πολιτών στην χώρα μας, όπως συμβαίνει και σε πλείστες άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Άλλα θεσμικά όργανα έχουν επίσης κίνητρα για την προστασία των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, συμπεριλαμβανομένων των δικαστικών, νομικών και κοινωνικών επαγγελματιών. Αυτές οι πολυεπίπεδες δραστηριότητες ενέπλεξαν την κοινωνία των πολιτών, το φεμινιστικό κίνημα, ερευνητές, ενδιαφερόμενους φορείς και υπεύθυνους χάραξης πολιτικής σε μια παραγωγική συνεργασία για την προστασία των θυμάτων έμφυλης βίας (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 40-50).

Αυτό το σκηνικό έχει αλλάξει στην εποχή του COVID-19. Η πανδημία επηρέασε τη ζωή μας και είχε τεράστιο αντίκτυπο σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο, σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. Στην Ελλάδα, η αντιμετώπιση τόσο του ζητήματος της ενδοοικογενειακής βίας, πριν το ξέσπασμα της πανδημίας αλλά και κατά τη διάρκεια της, όσο και η ανάγκη εφαρμογής τεκμηριωμένων πολιτικών είναι οι γενικοί στόχοι της εργασίας (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 40-50).

5.1.2. Ενδοοικογενειακή βία κατά τη διάρκεια της πανδημίας – Η «σκιώδης πανδημία»

Οι συνέπειες της πανδημίας και τα περιοριστικά μέτρα που εφαρμόστηκαν στην Ευρωπαϊκή επικράτεια και σε άλλες χώρες του κόσμου αντανάκλουν την αύξηση των περιπτώσεων ενδοοικογενειακής βίας, σύμφωνα με τους διεθνείς οργανισμούς. Από την αρχή της πανδημίας, η UN Women, δηλαδή η οντότητα του ΟΗΕ αφιερωμένη στην ισότητα των φύλων και την ενδυνάμωση των γυναικών, όρισε την αύξηση της θυματοποίησης με βάση το φύλο κατά την εποχή του COVID-19 ως σκιώδη πανδημία. Δημιουργήθηκε μια ad hoc πλατφόρμα η οποία ενημερώνεται συνεχώς με δεδομένα από όλο τον κόσμο. Πριν από την πανδημία, 243 εκατομμύρια γυναίκες και κορίτσια, ηλικίας

15-49 ετών, υπέστησαν σεξουαλική και/ή σωματική βία από οικείο σύντροφο το 2020 (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 60).

Από τότε που ξέσπασε η νόσος COVID-19, αναδυόμενα δεδομένα και αναφορές από όσους βρίσκονται στην πρώτη γραμμή έδειξαν ότι έχει ενταθεί το σύνολο των μορφών βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών, με πρωταρχική την ενδοοικογενειακή βία. Οι επιβαρυντικοί παράγοντες περιλαμβάνουν την ασφάλεια, την υγεία και τις οικονομικές ανησυχίες, τις περιορισμένες συνθήκες διαβίωσης, την απομόνωση με τους κακοποιούς, τους περιορισμούς μετακίνησης και τους έρημους δημόσιους χώρους. Στην πλατφόρμα δημοσιεύονται πολλά ζωντανά έγγραφα και σειρές, συμπεριλαμβανομένων κατευθυντήριων γραμμών σχετικά με τον τρόπο συλλογής δεδομένων σχετικά με την έμφυλη βία, συστάσεων για ασφαλείς πόλεις, δημόσιους χώρους και ασφαλή περιβάλλοντα εργασίας, καθώς και οδηγιών για την ασφαλή μεταφορά γυναικών και κοριτσιών κατά τη διάρκεια της πανδημίας (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 60).

Επιπλέον, η UN Women προτρέπει τα κράτη μέλη να συλλέξουν δεδομένα σχετικά με την έμφυλη βία το διάστημα της πανδημίας και να εφαρμόσουν εξατομικευμένες και τεκμηριωμένες πολιτικές για την πρόληψη της βίας εν μέσω καταστάσεων έκτακτης ανάγκης και κρίσεων δημόσιας υγείας στο μέλλον. Χρήσιμα δεδομένα θα μπορούσαν να αποτελέσουν τα εργαλεία εκτίμησης κινδύνου για τον εντοπισμό των παραγόντων κινδύνου για θυματοποίηση, τη διαθεσιμότητα και την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών υποστήριξης για τα θύματα, την πρόσβαση των θυμάτων στις υπηρεσίες αυτές, καθώς και την αντιμετώπιση των νέων βραχυπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων αναγκών των γυναικών κατά το διάστημα της πανδημίας για την προστασία τους από τη θυματοποίηση (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 60).

Στη Γερμανία, το 10,2% των 3800 γυναικών που απάντησαν σε έρευνα δήλωσαν ότι, κατά τη διάρκεια της αυστηρής περιόδου καραντίνας μεταξύ 22 Απριλίου και 8 Μαΐου 2020, δεν μπόρεσαν να βγουν από το σπίτι τους χωρίς την άδεια του συντρόφου τους και το 4,6% ανέφερε ότι οι σύντροφοί τους είχαν ελέγξει τις επαφές τους με άλλους, συμπεριλαμβανομένης της ψηφιακής επικοινωνίας τους (Βήμα Κοινό, 2022, <https://www.vimakoino.gr>).

Η έρευνα απεικονίζει επίσης την πραγματικότητα πίσω από τα στοιχεία: περίπου το 3% των γυναικών υπέστησαν ξυλοδαρμό ή άλλες μορφές σωματικής βίας από έναν σύντροφο και το 3,6% βιάστηκαν. Ο κίνδυνος όλων των μορφών ενδοοικογενειακής βίας και κακοποίησης ήταν σημαντικά υψηλότερος όταν οι γυναίκες αυτοαπομονώνονταν ή όταν αυτές ή ο σύντροφός τους είχαν χάσει τη δουλειά τους ή αντιμετώπιζαν οικονομικές

δυσκολίες. Ταυτόχρονα, παρατηρείται σαφής μείωση της ικανότητας των παρόχων υπηρεσιών να ανταποκρίνονται σε περιπτώσεις και να υποστηρίζουν τα θύματα. Ωστόσο, υπάρχει γενική έλλειψη πρωτότυπων ερευνητικών δεδομένων και στοιχείων για την έκταση και τη συχνότητα της βίας με βάση τη γενιά το διάστημα της πανδημίας (Βήμα Κοινό, 2022, <https://www.vimakoino.gr>).

Τον Σεπτέμβριο του 2020 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δημοσίευσε μελέτη που ζήτησε η Επιτροπή Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ισότητας των Φύλων (FEMM) για τον έμφυλο αντίκτυπο της κρίσης COVID-19 και της περιόδου μετά την κρίση, η οποία δείχνει αύξηση κατά 20-40 % των κλήσεων σε ανοικτές τηλεφωνικές γραμμές για ενδοοικογενειακή βία σε ολόκληρη την ΕΕ από τον Φεβρουάριο του 2020 (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2020). Σε αυτή τη μελέτη, παρουσιάζεται διεξοδικά μια επισκόπηση των δράσεων που λαμβάνουν τα κράτη μέλη για να βοηθήσουν τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Η Γαλλία, η Ελλάδα, η Ρουμανία, η Ισπανία και άλλες χώρες έχουν δημιουργήσει συστήματα διαδικτυακής και τηλεφωνικής υποστήριξης για αναφορά βίας και παροχή νομικών και πολιτικών συμβουλών παράλληλα με συναισθηματική/ψυχολογική υποστήριξη για θύματα ενδοοικογενειακής βίας (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023, <https://www.europarl.europa.eu>).

Ωστόσο, ο Οργανισμός της ΕΕ για την Κατάρτιση στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου (CEPOL) δεν μπορεί να επιβεβαιώσει τον ακριβή λόγο αύξησης της ενδοοικογενειακής βίας στην Ευρώπη. Το παραπάνω αποτελεί ένα από τα σημαντικά πορίσματα της έρευνας της CEPOL σχετικά με την επίδραση της νόσου COVID-19 στην ενδοοικογενειακή βία, μέσω της ανάλυσης των απαντήσεων 21 κρατών μελών (EIGE, Ορισμός και αναγνώριση της γυναικοκτονίας: μια βιβλιογραφική ανασκόπηση, 2021, <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/defining-and-identifying-femicide-literature-review/>).

5.1.3. Ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της πανδημίας

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, οι πηγές ερευνητικών δεδομένων για την ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα προέρχονταν από δύο βασικές πηγές: 1) τα αρχεία των γραμμών βοήθειας που λειτουργούν στη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων και 2) τις εκθέσεις της αστυνομίας. Τα στοιχεία αυτά δημοσιεύθηκαν στο τέλος του 2020

και αφορούσαν κυρίως την πρώτη περίοδο καραντίνας (Μάρτιος-Μάιος 2020) (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ.30).

Σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσίευσε ο Γενικός Γραμματέας Ισότητας των Φύλων, οι κλήσεις στις γραμμές βοήθειας το διάστημα της καραντίνας ήταν τέσσερις φορές υψηλότερες συγκριτικά με άλλες περιόδους προτού το ξέσπασμα της πανδημίας. Τον Απρίλιο του 2020 (κατά τη διάρκεια του πρώτου lockdown) η γραμμή SOS δέχτηκε συνολικά 1769 κλήσεις. Η πλειονότητα αυτών των κλήσεων (1079) αφορούσε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας – 7 στις 10 περιπτώσεις που αναφέρθηκαν απευθείας από τα θύματα και 3 στις 10 περιπτώσεις που αναφέρθηκαν από άλλο τρίτο πρόσωπο (γονείς, αδέρφια, γείτονες και φίλους) (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ.30).

Οι υποθέσεις για τη μείωση των καταγγελιών της ενδοοικογενειακής βίας στο αστυνομικό τμήμα το διάστημα της πανδημίας, αφορούν στη μειωμένη δυνατότητα των θυμάτων να επικοινωνήσουν με το αρμόδιο τμήμα της περιοχής τους εξ' αιτίας των μέτρων περιορισμού τη διάρκεια του lockdown, στις ελλείψεις στην ενημέρωση των θυμάτων σχετικά με τις ευέλικτες διαδικασίες ηλεκτρονικής καταγγελίας που ισχύουν στην ελληνική αστυνομία (μέσω αποστολής SMS ή email στην αστυνομία αντί αυτοπρόσωπης καταγγελίας), ο φόβος των θυμάτων και άλλοι παράγοντες που δύναται να οδηγήσουν σε ελλείψεις καταγγελίες τέτοιου είδους (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 30).

Από το ξεκίνημα της πανδημίας, το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και ο Γενικός Γραμματέας Ισότητας των Φύλων διοργάνωσαν μια εκτεταμένη εκστρατεία προκειμένου να ενθαρρύνουν τις καταγγελίες θυματοποίησης από ενδοοικογενειακή βία. Η οικεία κίνηση που εστίαζε στα πιθανά θύματα έμφυλης βίας, με τίτλο «Έχετε φωνή» εξαπλώθηκε ταχέως δια μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Έτσι, το εν λόγω θέμα (η καταγγελία της ενδοοικογενειακής βίας) αποτέλεσε πρωταρχική προτεραιότητα για το ελληνικό κράτος και τις κοινωνικές οργανώσεις των πολιτών το χρονικό διάστημα της καραντίνας (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ.35).

Στο ελληνικό σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, δεν υπάρχει συστηματική χρήση των ευρημάτων της έρευνας για να δικαιολογηθούν οι πολιτικές ποινικής δικαιοσύνης. Μόνο σποραδικά ερευνητικά ευρήματα χρησιμοποιούνται σπάνια και σε λίγους τομείς πρόληψης του εγκλήματος, όπως στην παραβατικότητα ανηλίκων. Για το σκοπό αυτό, η παροχή ερευνητικών ευρημάτων για το θέμα της έμφυλης βίας το διάστημα της πανδημίας στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη για τη χάραξη και εφαρμογή νέων

πολιτικών για τα θύματα στην εποχή της πανδημίας αποτέλεσε ζήτημα πρόκλησης για τους ερευνητές αλλά και για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ.35).

Μετά το πρώτο lockdown λόγω της πανδημίας, στα τέλη Μαΐου 2020, το Ελληνικό Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη και το Ερευνητικό Κέντρο Μελετών Ασφάλειας (ΚΕΜΕΑ) που λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου ζήτησαν τη διεξαγωγή έρευνας σχετικά με την έκταση και της ενδοοικογενειακής βίας το διάστημα του πρώτου lockdown από ανεξάρτητο εμπειρογνώμονα. Το Ινστιτούτο Πολιτικής για το Έγκλημα και την Ποινική Δικαιοσύνη του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Δημοσίου Δικαίου (διεθνής οργανισμός) ανέλαβε αυτό το ερευνητικό έργο τον Μάιο του 2020 (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ.35).

Αντικείμενο της έρευνας ήταν η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών κατά το χρονικό διάστημα του πρώτου lockdown λόγω της πανδημίας COVID-19 στην Ελλάδα. Πρωταρχικός σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνηθεί εάν η ενδοοικογενειακή βία αυξήθηκε ή μειώθηκε κατά το διάστημα της καραντίνας (Μάρτιος - Μάιος του 2020) στην Ελλάδα. Δευτερεύοντες αναζητήσεις της έρευνας ήταν τόσο η αντιμετώπιση των ποιοτικών χαρακτηριστικών της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών στην πανδημία (όπως τύποι, επιπτώσεις, προφίλ δραστών και θυμάτων κ.λπ.), όσο και ο εντοπισμός των παραγόντων κινδύνου για θυματοποίηση ενδοοικογενειακής βίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας που θα ήταν χρήσιμοι για τη διαμόρφωση ενός εργαλείου εκτίμησης κινδύνου και τις πολιτικές πρόληψης για την ελληνική αστυνομία (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ.38).

5.1.4. Η ανάγκη εφαρμογής τεκμηριωμένων πολιτικών για την ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα

Οι τεκμηριωμένες πολιτικές ήταν και εξακολουθούν να είναι η κυρίαρχη τάση στη χάραξη και εφαρμογή δημόσιων πολιτικών κυρίως στο πεδίο της υγείας το διάστημα της πανδημίας. Παρακολουθώντας τα δεδομένα της πανδημίας σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, οι επιτροπές εμπειρογνομόνων και άλλα συμβουλευτικά όργανα που αποτέλεσαν ad hoc για την πανδημία COVID-19 συμβούλευσαν την ελληνική κυβέρνηση σχετικά με τα μέτρα και τις στρατηγικές δημόσιας υγείας προκειμένου να προληφθεί και να αντιμετωπιστεί η πανδημία του COVID-19 (European Commission, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Ο «επιστημονικός λόγος» το διάστημα της καραντίνας, που προέρχεται από την επιδημιολογία και τις ιατρικές επιστήμες, αντικατοπτρίζεται στον σχεδιασμό και την εφαρμογή των πολιτικών δημόσιας υγείας. Έτσι, όλες οι εφαρμοζόμενες πολιτικές δημόσιας υγείας βασίστηκαν σε στοιχεία, στατιστικά στοιχεία και άλλα δεδομένα σχετικά με την έκταση, τη συχνότητα και άλλες πτυχές της πανδημίας COVID-19. Τα στοιχεία από την έρευνα και την τεκμηρίωση αποτέλεσαν τη βάση για την επανεξέταση των πολιτικών δημόσιας υγείας. Ως εκ τούτου, οι πολιτικές αυτές έγιναν πιο πειστικές, τεχνοκρατικές, ισορροπημένες, ορθολογικές και αμερόληπτες (European Commission, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Το μοντέλο των τεκμηριωμένων πολιτικών έγινε το κυρίαρχο παράδειγμα, τουλάχιστον σε επίπεδο δημόσιας υγείας. Ωστόσο, αυτό δεν συμβαίνει σε κοινωνικά ζητήματα, όπως η εγκληματικότητα και άλλα κοινωνικά φαινόμενα, στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες. Υπάρχει τεράστια έλλειψη στην εφαρμογή τεκμηριωμένων πολιτικών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Ξεκινώντας από τις τυχαιοποιημένες δοκιμές ελέγχου στο Ηνωμένο Βασίλειο στον τομέα της ιατρικής, οι τεκμηριωμένες πολιτικές επεκτάθηκαν στις κοινωνικές επιστήμες και επηρέασαν επίσης τις πολιτικές ποινικής δικαιοσύνης (European Commission, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Οι ερωτήσεις επικεντρώνονται τώρα στο «τι λειτουργεί» στις πολιτικές του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, που κυμαίνονται από τα κοινοτικά προγράμματα πρόληψης του εγκλήματος και την αποτελεσματική αστυνόμευση έως τα προγράμματα σε χώρους φυλακών και αποκατάστασης. Η μετατόπιση από την προηγούμενη τάση του «τίποτα δεν λειτουργεί» στα μέσα της δεκαετίας του 1970 στο παρόν «κάτι λειτουργεί» αντικατοπτρίζει τον τεκμηριωμένο λόγο και υποστηρίζει τη χρήση της επιστήμης προκειμένου να αντιμετωπιστούν προβλήματα σχετικά με το. Ως εκ τούτου, εμφανίστηκε ένας νέος κλάδος στην εγκληματολογία, η πειραματική εγκληματολογία, αντανακλώντας την ανάγκη δοκιμής της αποτελεσματικότητας των πολιτικών ποινικής δικαιοσύνης (European Commission, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Η πειραματική εγκληματολογία και οι τεκμηριωμένες εγκληματικές πολιτικές θα ενισχύσουν το διεπιστημονικό υπόβαθρο της εγκληματολογίας και θα ενισχύσουν την εγκληματολογική έρευνα. Στον τομέα της έμφυλης βίας, υπάρχει πολύς δρόμος για την αποτελεσματική προστασία των θυμάτων και τη μείωση του τραύματος της

θυματοποίησης σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο (European Commission, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Τα κενά μεταξύ της ρητορικής του νόμου και της εφαρμογής του νόμου μπορεί να οδηγήσουν σε δευτερογενή θυματοποίηση και ανεπαρκή μεταχείριση των θυμάτων στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Παρόλο που η Ελληνική Αστυνομία έχει σημειώσει σαφή πρόοδο στην προστασία των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας μέσω δράσεων ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης των αστυνομικών, η πρόληψη της δευτερογενούς θυματοποίησης και η σωστή μεταχείριση των θυμάτων δεν διασφαλίζεται και δεν διασφαλίζεται πάντα. Η ανάγκη των αστυνομικών να υιοθετήσουν μια προσέγγιση με επίκεντρο το θύμα και τη διάσταση του φύλου αντιμετωπίστηκε πάντα από τους ερευνητές, την κοινωνία των πολιτών και τα εμπλεκόμενα μέρη (European Commission, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Οι αστυνομικοί είχαν πλήρη επίγνωση των διατάξεων του νόμου για την ενδοοικογενειακή βία, αλλά απαιτείται κατάρτιση για τη βελτιστοποίηση των επικοινωνιακών δεξιοτήτων τους σχετικά με τους τρόπους ακρόασης και αντιμετώπισης των θυμάτων έμφυλης βίας. Οι δεσμευτικοί κανονισμοί του Ευρωπαϊκού Δικαίου και της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων προκάλεσαν τον συγγραφέα και μια ομάδα εμπειρογνομόνων να οργανώσουν και να εφαρμόσουν ad hoc και εξατομικευμένες δραστηριότητες κατάρτισης και ανάπτυξης ικανοτήτων στην ελληνική αστυνομία (Αρτινοπούλου Β, 2018, σελ. 40).

Ως εκ τούτου, εφαρμόστηκε τεκμηριωμένη εκπαίδευση (20 ώρες εκπαιδευτικών σεμιναρίων και εργαστηρίων) στις επικοινωνιακές δεξιότητες των αστυνομικών για περισσότερους από 200 αστυνομικούς στην Ιταλία, την Πορτογαλία και την Ελλάδα. Οι δραστηριότητες ανάπτυξης ικανοτήτων και κατάρτισης επικεντρώθηκαν κυρίως στις δεξιότητες επικοινωνίας και λιγότερο στις θεωρητικές γνώσεις για τα δικαιώματα των θυμάτων και τις νομοθετικές διατάξεις για την ενδοοικογενειακή βία. Ο γενικός στόχος των δραστηριοτήτων ανάπτυξης ικανοτήτων ήταν η πιθανή αλλαγή συμπεριφοράς και η υιοθέτηση μιας προσέγγισης με επίκεντρο το θύμα και το φύλο στην ελληνική αστυνομία. Μετά την ολοκλήρωση της εκπαίδευσης, πραγματοποιήθηκε έρευνα εκτίμησης επιπτώσεων με στόχο την εκτίμηση των επιπτώσεών της στην καθημερινή εργασιακή ζωή των αστυνομικών. Δημοσιεύθηκε επίσης ένα εγχειρίδιο κατάρτισης που είναι διαθέσιμο για περαιτέρω δραστηριότητες κατάρτισης (Αρτινοπούλου Β, 2018, σελ. 49).

Επιπλέον, διαδραστικές τεχνικές παράδοσης και ειδικές πρακτικές γνώσεις και δεξιότητες με άμεση εφαρμογή στην καθημερινή πρακτική των συμμετεχόντων αποτέλεσαν τον κύριο στόχο της εκπαίδευσης. Οι εκπαιδευμένοι αστυνομικοί αποτελούσαν μια κρίσιμη ομάδα για τη διάδοση των γνώσεων και των δεξιοτήτων που αποκτήθηκαν σε άλλους συναδέλφους σε διάφορα μέρη της χώρας. Τα ευρήματα της έρευνας εκτίμησης επιπτώσεων απέδειξαν μια σημαντική αλλαγή συμπεριφοράς στην καθημερινή εργασία των εκπαιδευομένων μέσω μιας προοπτικής με βάση το φύλο (Αρτινοπούλου Β, 2018, σελ. 49)

Έτσι, η αξιοποίηση στοιχείων από έρευνες σχετικά με τη δευτερογενή θυματοποίηση και η αντιμετώπιση των αναγκών των αστυνομικών να αποκτήσουν δεξιότητες επικοινωνίας οδηγούν σε μια τεκμηριωμένη πολιτική στην Ελλάδα. Η τρέχουσα έρευνα διερεύνησης του αντίκτυπου του COVID-19 στην ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα είχε αρχικό αντίκτυπο στη χάραξη πολιτικής για τη διασφάλιση των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας στην Ελλάδα. Οι προτεραιότητες πολιτικής για το θέμα έχουν ήδη ανακοινωθεί από τον Έλληνα πρωθυπουργό, ενθαρρύνοντας τα θύματα να σπάσουν τη σιωπή και να καταγγείλουν την κακοποίησή τους. Η υιοθέτηση μιας προσέγγισης των αστυνομικών με επίκεντρο το θύμα μέσω γενικής και ειδικής εκπαίδευσης με σκοπό την πρόληψη της δευτερογενούς θυματοποίησης και την αντιμετώπιση των θυμάτων με σεβασμό και αξιοπρέπεια ήταν επίσης μια άλλη βασική προτεραιότητα για τη χάραξη πολιτικής (Αρτινοπούλου Β, 2018, σελ. 53)

Η ενίσχυση της διατομεακής και διοργανικής συνεργασίας στην κοινότητα, το περιφερειακό και εθνικό επίπεδο εξετάστηκε επίσης αμέσως μετά την πρώτη παρουσίαση των βασικών πορισμάτων. Ο μακροπρόθεσμος αντίκτυπος της έρευνας θα αξιολογηθεί, μετά την πλήρη παρουσίαση της έρευνας και τις νέες πρωτοβουλίες του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη που θα ανακοινωθούν και θα υλοποιηθούν.

Η ενδοοικογενειακή βία στην Ελλάδα έχει αναγνωριστεί ως βασικό ζήτημα προτεραιότητας για τη χάραξη πολιτικής για πολλά χρόνια πριν από την πανδημία. Έχει επίσης εφαρμοστεί καλή νομοθεσία και υπηρεσίες υποστήριξης για την προστασία των θυμάτων έμφυλης βίας. Ωστόσο, τα κύρια προβλήματα σχετικά με την αποτελεσματική προστασία των θυμάτων και την πρόληψη της δευτερογενούς θυματοποίησης, εξακολουθούν να υπάρχουν (Αρτινοπούλου Β, 2018, σελ. 53).

Η πανδημία COVID-19 έχει τεράστιο πολυεπίπεδο αντίκτυπο σε άτομα, κοινότητες, χώρες και διεθνώς. Τα Ηνωμένα Έθνη και άλλοι διεθνείς/ευρωπαϊκοί οργανισμοί παρέθεσαν τι ανησυχίες τους για την αυξητική τάση των περιστατικών και την αποτελεσματική προστασία των θυμάτων ενδοοικογενειακής και άλλων μορφών

έμφυλης βίας παγκοσμίως κατά το χρονικό διάστημα της πανδημίας. Αποτυπώνοντας τα στοιχεία ενδοοικογενειακής βίας κατά τη διάρκεια του πρώτου lockdown στην Ελλάδα, διαπιστώνεται μια σημαίνουσα αύξηση στις καταγγελίες των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας στις τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας, που λειτουργούν κατά κύριο λόγο στη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (Αρτινοπούλου Β, 2018, σελ. 53).

Αντίθετα, τα στατιστικά της αστυνομίας καταγράφουν μια διόλου ευκαταφρόνητη μείωση των καταγγελιών περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας. Η πρωτότυπη έρευνα που ανατέθηκε από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη στο Ινστιτούτο Εγκλημάτων και Ποινικής Δικαιοσύνης του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Δημοσίου Δικαίου και στον συγγραφέα αποτυπώνει μείωση των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας, αλλά και κρίσιμη βαρύτητα σε ορισμένες μορφές αδικημάτων ενδοοικογενειακής βίας κατά την πρώτη καραντίνα. Τα λίγα ερευνητικά ευρήματα που παρουσιάζονται σε αυτή την εργασία επιβεβαιώνουν τον «δημοκρατικό» χαρακτήρα της ενδοοικογενειακής βίας, που αντικατοπτρίζεται στα προφίλ των θυμάτων και των δραστών που προέρχονται από μεσαία και ανώτερα κοινωνικό-οικονομικά στρώματα. Επιπλέον, διαπιστώθηκαν επίσης υψηλά ποσοστά ελλιπούς καταγγελίας σύμφωνα με τις απαντήσεις των θυμάτων (Αρτινοπούλου Β, 2018, σελ.53).

5.2. Ισότητα των Φύλων στην Ελλάδα

Η ισότητα μεταξύ των δύο φύλων στην Ελλάδα υπήρξε δευτερεύον θέμα τόσο στην πολιτική όσο και στα μέσα ενημέρωσης, ειδικά στα χρόνια της οικονομικής κρίσης. Ως εκ τούτου, θα γίνει προσπάθεια να γίνει κατανοητό το Εθνικό Σχέδιο για την Ισότητα των Φύλων 2016-2020 για την Ελλάδα (εφεξής «Το Εθνικό Σχέδιο») λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες μιας άμεσης κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης (European Commission, <https://culture.ec.europa.eu/el/policies/selected-themes/gender-equality>).

5.2.1 Ελλάδα, ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου και τυπικά δικαιώματα

Σύμφωνα με τους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ, αυτά τα ζητήματα στα κενά μεταξύ των επιτευγμάτων των δύο φύλων και της μεταχείρισης τους στο ευρύτερο κοινωνικό οικοδόμημα, δεν αποτελούν μόνο βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά «απαραίτητα θεμέλια για έναν ειρηνικό, ευημερούντα και βιώσιμο κόσμο». Η εξέταση

της προόδου της Ελλάδας σε αυτά τα βασικά ζητήματα που αφορούν την ισότητα, τη χειραφέτηση και τη γενική κοινωνική υγεία της ελληνικής κοινωνίας δείχνει ότι η χώρα, ειδικά όταν συγκρίνεται με άλλες χώρες της ΕΕ, έχει σχετικά αδύναμες επιδόσεις (Η Καθημερινή 2021, <https://www.kathimerini.gr/society/561561208/deiktis-isotitas-fylon-2021-oyragos-i-ellada-stin-ee/>).

Με βάση τα στοιχεία του 2017, η Ελλάδα βρίσκεται την τελευταία θέση μεταξύ του συνόλου των χωρών της ΕΕ σύμφωνα με τον Δείκτη Ισότητας των Φύλων 2019. Επιτυγχάνοντας βαθμολογία 51,2 στις 100–16,2 μονάδες κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (ΕΕ, 2019)—η Ελλάδα βρέθηκε να έχει μεγάλα χάσματα μεταξύ ανδρών και γυναικών «σε έξι βασικούς τομείς: εργασία, χρήμα, γνώση, χρόνος, εξουσία και υγεία» (EIGE, 2019, https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0119029eln_002.pdf).

Για να κατανοήσουμε πώς η Ελλάδα έφτασε σε αυτό το στάδιο, είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε τις συμφραζόμενες κοινωνικές και ιστορικές διαδικασίες, οι οποίες έχουν επηρεάσει την ελληνική πολιτεία και κοινωνία στην ύστερη σύγχρονη εποχή. Με τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Ελλάδα ήταν μια «περισσότερο ή λιγότερο επιτυχημένη αναπτυσσόμενη οικονομία», η οποία ωστόσο υπέστη σημαντικές κοινωνικές αναταραχές, πέφτοντας υπό στρατιωτικό καθεστώς μεταξύ 1967-1975 (ΕΕ, 2021, <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/>).

Αυτή η περίοδος χαρακτηρίστηκε κυρίως από κλασικά πατριαρχικά μοντέλα κοινωνίας βασισμένα στις αντιλήψεις των ανδρών βιοπαλαιστών που ήταν μισθωτοί εργάτες και των γυναικών απλήρωτων οικιακών εργατών σε πυρηνικές οικογενειακές μονάδες. Ωστόσο, μετά το 1980 και τη μαζική είσοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας σε όλο τον δυτικό κόσμο – και μέσω αφοσιωμένου ακτιβισμού από τα ελληνικά γυναικεία κινήματα – η Ελλάδα σημείωσε αρκετά καλή πρόοδο σε βασικούς δείκτες ισότητας των φύλων, συμπεριλαμβανομένης της κατανομής του εργατικού δυναμικού, του πλούτου και της κοινωνικής θέσης των γυναικών στην κοινωνία (European Commission, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Το τότε κυβερνών σοσιαλδημοκρατικό κόμμα εισήγαγε αρκετά μέτρα το 1980, συμπεριλαμβανομένης της νομιμοποίησης των αμβλώσεων και του διαζυγίου, απαγόρευσε τις διακρίσεις λόγω φύλου και την προίκα (όπου η περιουσία της οικογένειας μιας νέφης μεταβιβάζεται στον σύζυγο ως «αποζημίωση» για την ανάγκη να «στηρίξει» τη σύζυγο μετά το γάμο). Άλλα βασικά ορόσημα στην Ελλάδα ήταν η κατοχύρωση της ισότητας των φύλων στο Σύνταγμα (ιδίως στα άρθρα 4, 22 και 116), το οποίο κατοχυρώνει τη δέσμευση σε θέματα φύλου εντός των θεμελιωδών εννοιολογικών

λογικών του κράτους (European Commision, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Ωστόσο, ένα από τα βασικά γεγονότα που περιόρισαν την ικανότητα της ελληνικής κοινωνίας να αντιμετωπίσει ουσιαστικά την ισότητα των φύλων ήταν το οικονομικό κραχ και η επακόλουθη κρίση χρέους της ευρωζώνης, η οποία έπληξε την Ελλάδα αναμφισβήτητα σκληρότερα από οποιαδήποτε ευρωπαϊκή χώρα. Όπως σημειώνει ο Lois Westman (2020), η Ελλάδα ήταν μία από τις χώρες που επλήγησαν πιο πολύ από την παγκόσμια ύφεση που ακολούθησε το οικονομικό κραχ της 07/08. Αυτά τα ζητήματα επιδεινώθηκαν περαιτέρω από τη φύση του χρέους της ελληνικής κυβέρνησης προς τους δανειστές της ευρωζώνης - ιδίως τη Γερμανία - καθώς τα βραχυπρόθεσμα ομόλογα χρέους τους κατέστησαν απλήρωτα μετά τις μαζικές βουτιές που υπέστη η οικονομία τους (European Commision, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Αυτό σήμαινε, στην πραγματικότητα, οπισθοδρόμηση της περιορισμένης προόδου που είχε σημειωθεί μέχρι τότε όσον αφορά την ισότητα των φύλων. Τα πακέτα διάσωσης του ΔΝΤ που προσφέρθηκαν μετά τη χρεοκοπία της Ελλάδας απαιτούσαν μαζικές περικοπές λιτότητας στο ελληνικό κράτος και τις συναφείς υπηρεσίες. Αυτό είχε συνολική επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη, έτσι ώστε η ισότητα μεταξύ των δύο φύλων έγινε δυσκολότερο να κατακτηθεί, αλλά και συγκεκριμένη επίδραση στις γυναίκες μέσω περικοπών σε βασικές κοινωνικές υπηρεσίες που συχνά λειτουργούν ως μοχλοί της ισότητας των φύλων. Οι περικοπές στη φροντίδα των παιδιών, την κοινωνική φροντίδα και τις κοινωνικές ασφάλισεις που σχετίζονται με την οικογένεια προκάλεσαν ουσιαστικά μια περιστολή των κλασικών ρόλων των φύλων που περιγράφηκαν παραπάνω, σχηματίζοντας μια γενική οπισθοδρόμηση των κινημάτων προς την ισότητα των φύλων που είχαν προχωρήσει από τη δεκαετία του 1980 (European Commision, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου είναι μια προσέγγιση στη χάραξη πολιτικής, την ακαδημαϊκή και (σε μικρότερο βαθμό) την ακτιβιστική πρακτική που «επιδιώκει να θεσμοθετήσει την ισότητα ενσωματώνοντας ευαίσθητες ως προς το φύλο πρακτικές και κανόνες στις δομές, τις διαδικασίες και το περιβάλλον της δημόσιας πολιτικής». Μπορεί, σε γενικές γραμμές, να αντιπαραβληθεί με προσεγγίσεις που επιχειρούν απλώς να «προσθέσουν φύλο και να ανακινήσουν» χωρίς καμία αναγνώριση για τις συγκεκριμένες εννοιολογικές και διαλογικές θεωρήσεις που συνοδεύουν την κατανόηση του φύλου σε

ουσιαστικό επίπεδο στους κύκλους χάραξης πολιτικής (European Commission, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Δηλαδή, ενώ η «προσθήκη φύλου και ανάδευσης» θα ήταν η τοποθέτηση προσθηκών στις υπάρχουσες πολιτικές για την διερεύνηση των σχετικών ζητημάτων των γυναικών, η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου επιχειρεί να κατανοήσει πώς το ίδιο το ζήτημα της αντιμετώπισης των έμφυλων προβλημάτων μπορεί να αλλάξει τη δομή της πολιτικής και της πρακτικής σε πιο ουσιαστικό επίπεδο. Ωστόσο, και παρά αυτά τα υψηλά ιδανικά, υπάρχουν ζητήματα με την πολιτική για την ισότητα των φύλων όταν εξετάζονται σε διακρατική προοπτική. Όπως σημειώνει η Mary Daly (2005), υπάρχουν μεγάλα κενά στην πολιτική ως προς τον τρόπο σύλληψης της ουσιαστικής ενσωμάτωσης του φύλου στις πολιτικές συνταγές, πράγμα που υποδηλώνει ότι η ενσωμάτωση της διάστασης της ισότητας των φύλων είναι μια άنيση διαδικασία ανοικτή σε εσφαλμένη εφαρμογή (European Commission, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Ένα άλλο σύνολο προβλημάτων, το οποίο θα εξεταστεί κατά τη διάρκεια αυτής της διατριβής, περιστρέφεται γύρω από τα θέματα που περιβάλλουν τη μαρξιστική και μεταδομιστική κριτική των τυπικών δικαιωμάτων και τους τρόπους με τους οποίους το πατριαρχικό κράτος διαπραγματεύεται τις σχέσεις του με τους έμφυλους πολίτες. Όπως σημειώνει η θεωρητικός Wendy Brown (1995), ένα ζήτημα με τη χρήση του κράτους ως πρωταρχικού υπομόχλιο για τη δημιουργία διαδικασιών ισότητας των φύλων είναι ότι το κράτος μπορεί ποτέ να συλλάβει τον πολίτη-υποκείμενο μόνο με μονοδιάστατους ή σχετικά επίπεδους τρόπους. Για παράδειγμα, στα περισσότερα δυτικά έθνη, οι γυναίκες έχουν δικαίωμα στην άμβλωση. Αυτό το δικαίωμα, για πολλές γυναίκες, περιορίζεται, ωστόσο, από υλικές περιστάσεις – όπως η λογοκρισία ή ο έλεγχος οικογενειών ή συζύγων, απρόθυμων γιατρών και λειτουργών στο ιατρικό σύστημα και διάφορες άλλες κοινωνικές πιέσεις που μπορεί να προέρχονται από ανθρώπους στον άθλιο κόσμο της ζωής τους που κατέχουν ορισμένες θρησκευτικές, πολιτιστικές και παραδοσιακές αξίες (European Commission, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Αυτό σημαίνει ότι, ενώ υπάρχει επίσημο και ευρέως διαδεδομένο δικαίωμα άμβλωσης για αυτές τις γυναίκες, το δικαίωμα αυτό δεν έχει πάντα υλικό χαρακτήρα. Η αφηρημένη παροχή ενός δικαιώματος ματαιώνεται από την υλική εμπειρία της ζωής κάποιου. Αυτό σημαίνει ότι η ικανότητα του κράτους να επηρεάζει τις σχέσεις των φύλων μερικές φορές αρχίζει και τελειώνει με την ψήφιση νόμων και τη συμφωνία τυπικών, έμφυλων

δικαιωμάτων, τα οποία μπορεί (αν και όχι πάντα) να αποτύχουν να αντιμετωπίσουν την ικανότητα των ανθρώπων να έχουν πρόσβαση στα συγκεκριμένα οφέλη που αντιπροσωπεύουν τα εν λόγω δικαιώματα (European Commission, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Αυτά τα δικαιώματα και οι νόμοι είναι αναμφίβολα καλά σημεία εκκίνησης για την εξασφάλιση μεγαλύτερης ισότητας, πλεονεκτημάτων και οφελών για όσους μειονεκτούν λόγω φύλου. αλλά, όπως σημειώνει ο Brown, μπορούν επίσης να αποτελέσουν εμπόδια σε πιο ουσιαστικές μορφές χειραφέτησης που θα μπορούσαν να είναι πιο ικανές να φτάσουν στις βασικές αιτίες της ανισότητας των φύλων (European Commission, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html>).

Από αυτό, προκύπτει ότι ο τρόπος με τον οποίο ένα δεδομένο κράτος ή σχετικό θεσμικό όργανο ενσωματώνει το φύλο είναι μια εξαιρετικά σημαντική πτυχή για τον καθορισμό του βαθμού στον οποίο το φύλο αντιμετωπίζεται επαρκώς και σοβαρά. Αυτά τα δύο, αλληλένδετα θέματα – της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου και των πιθανών κενών μεταξύ των επίσημων κρατικών πλεονεκτημάτων και των υλικών πλεονεκτημάτων που διαπραγματεύονται οι πολίτες θα αποτελέσουν μερικούς από τους θεματικούς πυλώνες της επικείμενης ανάλυσης λόγου. Αξίζει τώρα να εξετάσουμε τα θεωρητικά εργαλεία και τη μεθοδολογία που θα χρησιμοποιηθούν για να συμπληρώσουν τις παραπάνω θεματικές και εννοιολογικές εκτιμήσεις (EIGE, Δείκτης Ισότητας των φύλων, https://eige.europa.eu/publicationsresources/thesaurus/terms/1332?language_content_entity=el).

5.2.2 Εθνικό σχέδιο δράσης για την ισότητα των φύλων

Σε αυτή την ενότητα, το ίδιο το κείμενο του Εθνικού Σχεδίου θα επισκοπηθεί και θα εξηγηθεί. Ειδικότερα, το εθνικό σχέδιο 2016-2020 αποτέλεσε συνέχεια προηγούμενων Εθνικών Σχεδίων Δράσης για την Ισότητα των Φύλων, γεγονός που καταδεικνύει ότι η πρωτοβουλία έχει κάποια προτεραιότητα στις υφιστάμενες κρατικές γραφειοκρατίες για το ελληνικό Υπουργείο Εσωτερικών. Πράγματι, τα πλαίσια και οι προσεγγίσεις που καθορίζονται στο σχέδιο του 2010 αποτελούν πολλά από τα διαρθρωτικά και εννοιολογικά θεμέλια του παρόντος σχεδίου. Το σχέδιο 2010-2013 αναπτύχθηκε επίσης στη σκιά του οικονομικού κραχ και της κρίσης της ευρωζώνης, αν και έχει τα θεμέλιά

του στο μακροπρόθεσμο σχέδιο του Εθνικού Προγράμματος για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων 2007-2013 (Εθνικό σχέδιο 2016-2020, <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2017/04/ESDIF.pdf>).

Ως εκ τούτου, είναι καλύτερο να αντιληφθούμε το Εθνικό Σχέδιο ως την τελευταία επανάληψη παλαιότερων προσεγγίσεων πολιτικής που επιχειρούν να ενσωματώσουν το φύλο στην Ελλάδα. Δεδομένων των επιπτώσεων του οικονομικού κραχ και της κρίσης της ευρωζώνης στη σημαντική διάσπαση των παραδοσιακών τρόπων προόδου στην ελληνική κοινωνία, είναι δύσκολο σε μακροοικονομικό επίπεδο να προσδιοριστεί εάν αυτά τα σχέδια εκδηλώνονται με σωρευτικές μορφές επιτυχίας. Ωστόσο, είναι χρήσιμο να θυμόμαστε ότι αυτή η πολιτική και η γενική αρμοδιότητά της δεν είναι νέα θέματα στην ατζέντα του ελληνικού κράτους (Εθνικό σχέδιο 2016-2020, <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2017/04/ESDIF.pdf>).

Μετά τον καθορισμό των στόχων του, το έγγραφο του Εθνικού Σχεδίου χωρίζεται σε 6 κύριες ενότητες, οι οποίες αφορούν: την ισότητα των γυναικών που υφίστανται «πολλαπλές διακρίσεις», βία με βάση το φύλο, αγορές εργασίας και οικογενειακή ζωή· εκπαίδευση, κατάρτιση και τρόπος ζωής, υγείας και ζητήματα που σχετίζονται με τις γυναίκες στην ηγεσία και την εξουσία. Σε καθεμία από αυτές τις έξι ενότητες, τα προβλήματα παρουσιάζονται και αναπτύσσονται γύρω από τα βασικά θέματα της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου και της ανισότητας των δύο φύλων. Εισάγονται σχέδια δράσης εφαρμογής, τα οποία παρέχουν μια δράση, έναν φορέα υλοποίησης και ένα χρονοδιάγραμμα ολοκλήρωσης για διάφορα διακριτά θέματα διαχωρισμένα σύμφωνα με τους στόχους που καθορίστηκαν στις προηγούμενες ενότητες συζήτησης. Πρέπει να σημειωθεί ότι σημαντικό μέρος του κειμένου είναι αφιερωμένο σε αυτά τα πινακοποιημένα σχέδια δράσης, με περίπου το ήμισυ κάθε τμήματος να αφιερώνεται σε αυτούς τους λεπτομερείς στόχους και σχέδια εφαρμογής (Εθνικό σχέδιο 2016-2020, <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2017/04/ESDIF.pdf>).

Και πάλι, αυτό σηματοδοτεί τη διαχρονική και παγιωμένη θέση της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων – υπό την αιγίδα της οποίας έχει ανατεθεί το Εθνικό Σχέδιο και υπό την εξουσία της οποίας θα εφαρμοστεί. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (πρώην Γενική Γραμματεία Ισότητας) ιδρύθηκε το 2002 στο πλαίσιο της διεύρυνσης των Ελληνικών Περιφερειακών Επιτροπών για την ισότητα στην ελληνική κοινωνία .

Η θέση δημιουργήθηκε ως μια προσπάθεια να επισημοποιηθούν οι υπάρχουσες δομές που αναπτύσσονται προς το τέλος της ισότητας των φύλων στην Ελλάδα και να τοποθετηθεί σταθερά η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στο ελληνικό πολιτικό

τοπίο. Αυτό βοηθά να εξηγηθεί γιατί οι πολιτικές συνταγές είναι τόσο εκτεταμένες - επειδή το Εθνικό Σχέδιο σκιαγραφείται από το γραφείο του αναμφισβήτητα βασικού θεσμικού προσώπου για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην ελληνική πολιτική γραφειοκρατία. Όλα αυτά σημαίνουν ότι το Εθνικό Σχέδιο είναι εκτεταμένο, καλύπτοντας διάφορους τομείς έμφυλων ανισοτήτων, βλαβών και πιθανών κενών πολιτικής (Καποτάς Π., 2005, σελ.497).

Ταυτόχρονα, αποτελεί έγκυρο έγγραφο που εκδίδεται από την Γενική Γραμματεία Ισότητα των Φύλων. Αυτό σημαίνει ότι οι υπό εξέταση πολιτικές έχουν μεγάλη σημασία για το μέλλον της ελληνικής πολιτείας και κοινωνίας όσον αφορά θέματα ισότητας των φύλων, και ομοίως είναι εξαιρετικά φιλόδοξες και εξαντλητικές ως προς το πεδίο εφαρμογής τους. Ως εκ τούτου, αυτό θέτει ορισμένα όρια στην παρούσα ανάλυση. Δηλαδή, εκτός από τον χαρακτήρα του λόγου και τη στενή κειμενική ανάλυση που επιχειρεί να αποκαλύψει ορισμένες διαδικασίες κανονικοποίησης, η ανάλυση θα πρέπει αναγκαστικά να περιλαμβάνει ορισμένα θεματικά και συγκεντρωτικά στοιχεία, δεδομένης της εντυπωσιακής εμβέλειας του υπό ανάλυση Εθνικού Σχεδίου (Gov.gr, 2021, <http://www.opengov.gr/minlab/wp-content/uploads/downloads/2021/07/%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%99%CE%A6-2021-2025.pdf>, σελ.4).

5.2.3. Πλαίσιο Πολιτικής του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025

Το νέο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025 σχεδιάστηκε σε μια εποχή όπου αναγνωρίστηκαν οι επιπτώσεις της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19, όχι μόνο στη χώρα μας αλλά και στο σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών. Παρά το γεγονός ότι η πολιτεία αντέδρασε άμεσα στην αντιμετώπιση και καταπολέμηση της εξάπλωσης του ιού, είναι κατανοητό ότι δεδομένου των συνεχόμενων μεταβολών του περιβάλλοντος, κρίνεται απαραίτητος ο σχεδιασμός μιας συνεκτικής και ουσιαστικής πολιτικής για την εξασφάλιση των συνθηκών σταθερότητας και ανάπτυξης για όλους σε αυτό το συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 60).

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αφιέρωσε τη φετινή Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας στο σύνολο των γυναικών που αγωνίστηκαν κατά της κρίσης του κορωνοϊού σε όλο τον κόσμο, είτε λόγω της επαγγελματικής τους ικανότητας, με στόχο την επιβράβευση των

γυναικών που αντιμετώπισαν πρωτοφανείς δυσκολίες στη μάχη κατά του ιού, οι οποίες λόγω του ρόλου τους ως μητέρες, σύζυγοι και σύντροφοι ανέλαβαν την ευθύνη της διαχείρισης μιας «διαφορετικής» καθημερινότητας (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ.60).

Οι πρωτοφανής συνθήκες που βιώσαμε ενίσχυσαν την ανάγκη για ουσιαστική επίτευξη της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και την κατέστησαν πολιτική προτεραιότητα που μπορεί και οφείλει να εφαρμοστεί εκ της ουσίας. Το πρώτο πλαίσιο προς αυτή την κατεύθυνση είναι η έγκριση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, δηλαδή η προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 60).

Ωστόσο, η δομή του νομοθετικού πλαισίου δεν επαρκεί για να δώσει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Προκειμένου να αναπτυχθούν έργα και μέτρα που αποσκοπούν στην πρακτική επίτευξη της ισότητας και κατ' επέκταση στη βελτιστοποίηση των επιδόσεων της Ελλάδας στον Ετήσιο Δείκτη Ισότητας των Φύλων του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων, κρίνεται αναγκαία η συντονισμένη προσπάθεια όλων των εμπλεκόμενων φορέων για την ενσωμάτωση της διάστασης της ισότητας των φύλων στις δημόσιες πολιτικές (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 60).

Παρά τις μικρές βελτιώσεις του δείκτη συγκριτικά με το 2010 και το 2017, η χώρα μας κατατάσσεται τελευταία στην ΕΕ όσον αφορά τον Δείκτη Ισότητας των Φύλων του 2020 με στοιχεία για το 2018. Οι κάπως καλύτερες επιδόσεις της χώρας μας καταγράφηκαν στα πεδία της υγείας και της οικονομίας και οι πιο χαμηλές και επομένως αυτές που επιδέχονται βελτίωσης καταγράφονται στους τομείς της εξουσίας και της εκπροσώπησης, της φροντίδας και των δραστηριοτήτων και των ωρών εργασίας (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 60).

Ως εκ τούτου, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές απαιτήσεις για την ιδιαιτερότητα της εφαρμογής των νόμων και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στις τομεακές πολιτικές και σε τοπικό επίπεδο, ενώ στερεότυπες αντιλήψεις και ανισότητες υπάρχουν και εξαπλώνονται σε όλους τους τομείς της ζωής, όπως πολιτικό, κοινωνικό, προσωπικό και επαγγελματικό (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 60.).

Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί, ότι υπάρχει ένα σημαντικό χάσμα μεταξύ των σχετικών στοιχείων που αναφέρονται στη βία κατά των γυναικών, το οποίο υποδηλώνει την πραγματική έκταση του φαινομένου. Ταυτόχρονα, η πανδημία του

κορωνοϊού Covid-19, οδήγησε πολλές γυναίκες που βρίσκονταν ήδη σε μια βίαιη σχέση να εκτεθούν, για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, στην κακομεταχείρισή τους, καθιστώντας τες σε αυξημένο κίνδυνο θυματοποίησης (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 60).

Ως εκ τούτου, η χώρα πρέπει να πληροί τις απαιτήσεις όπως η μέτρηση της κλίμακας και της τάσης εξάπλωσης κάθε μορφής βίας που περιλαμβάνεται στο πεδίο εφαρμογής της σύμβασης, η διοργάνωση εκπαιδευτικών και επαγγελματικών σεμιναρίων για την πληροφόρηση του κοινού σχετικά με τις εκφάνσεις της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας, καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισης τέτοιων περιστατικών. Κεντρικό στοιχείο της πολύπλευρης υποστήριξης και ενδυνάμωσης των γυναικών θυμάτων βίας και κακοποίησης κατέχει ένα δίκτυο δομών που περιλαμβάνει 43 συμβουλευτικά κέντρα, 19 ξενώνες και 24ωρη τηλεφωνική γραμμή SOS 15900 (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 60).

Σύμφωνα με στοιχεία προερχόμενα από τη Eurostat, το 2020, 7 γυναίκες έχασαν τη ζωή τους από τους συζύγους τους, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τις περιπτώσεις των γυναικών που έπεσαν θύματα ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως από άλλα μέλη της οικογένειάς τους. Επιπλέον, εκτιμάται ότι ένα ποσοστό της τάξεως του 25% – 42% των γυναικών που ανήκουν στο μεταναστευτικό πληθυσμό, διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο ακρωτηριασμού των γεννητικών τους οργάνων, ενώ ένα ποσοστό 2% των γυναικών ισχυρίζονται ότι έχουν δεχτεί παρενόχληση στο διαδίκτυο. Επιπρόσθετα, το 2016, καταγράφηκαν 138 περιπτώσεις γυναικών θύματα εμπορίας (Eurostat, 2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200210-2>).

Όσον αφορά την ενεργό δραστηριοποίηση του γυναικείου φύλου στην κοινωνική και πολιτική ζωή, το ποσοστό της ύπαρξης γυναικών στο υπουργικό συμβούλιο, το 2020, ήταν μόλις στο 10% έναντι του 16,1% το 2013. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το αντίστοιχο ποσοστό της Ευρωπαϊκής Ένωσης αγγίζει το 32%. Οι γυναίκες αποτελούν το 21% των βουλευτών, αριθμός αυξημένος σε σύγκριση με το 2013, αριθμός που ήταν 16,1%, αλλά είναι χαμηλότερος από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο του 32% (Eurostat, 2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200210-2>).

Στα περιφερειακά και δημοτικά συμβούλια, οι γυναίκες κατέλαβαν το 21% των εδρών το 2019, σημειώνοντας ελαφρά αύξηση σε σύγκριση με το 2013. Όσον αφορά τις επιχειρήσεις, από τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων των μεγαλύτερων εταιρειών, μόνο το 12% είναι γυναίκες (Eurostat, 2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200210-2>).

Το ποσοστό εξακολουθεί, από το 2013, να είναι χαμηλό, μόλις στο 5,7%. Το ίδιο ποσοστό υποεκπροσώπησης σε σχέση με τα αντίστοιχα ποσοστά σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρατηρείται και σε άλλες θέσεις όπως αυτές των μελών των κολεγίων, των κεντρικών τραπεζών, των ερευνητικών οργανισμών, των δημόσιων ραδιοτηλεοπτικών φορέων και των εθνικών αθλητικών οργανώσεων των Ολυμπιακών Αγώνων (Eurostat, 2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200210-2>).

Έτσι, απαιτούνται σημαντικές προσπάθειες όσον αφορά τα κίνητρα, την ευαισθητοποίηση και τη στήριξη για την αύξηση της γυναικείας συμμετοχής σε θέσεις εξουσίας, ευθύνης και ηγεσίας, με σκοπό τη μείωση της διαφοράς μεταξύ της συμμετοχής και των επιδόσεων των ανδρών στον ευρωπαϊκό χώρο αλλά και για την αποτελεσματική εφαρμογή των προτύπων όπως προβλέπονται από τις διατάξεις της σημερινής νομοθεσίας (Eurostat, 2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200210-2>).

Όσον αφορά την απορρόφηση των γυναικών στον εργασιακό τομέα, το ποσοστό των εργαζόμενων γυναικών σε ισοδύναμο πλήρους απασχόλησης (ΠΠΑ) το 2018 ήταν της τάξεως του 31,4%, ενώ το ποσοστό των εργαζόμενων ανδρών έφτασε στο 50%. Συγκριτικά με τα στοιχεία του 2015 (29,8% και 47,2%), ενόσω φαίνεται ότι η απασχόληση των γυναικών αρχίζει να βελτιώνεται, η διαφορά μεταξύ των δύο φύλων μεγαλώνει. Το χάσμα στα ποσοστά απασχόλησης στα ΠΠΑ γυναικών και ανδρών με συντρόφους και παιδιά (50 % και 79 %, αντίστοιχα), ανέρχεται στις 30 ποσοστιαίες μονάδες (2018) και είναι μεγαλύτερα από αυτά που παρατηρήθηκαν στα άτεκνα ζευγάρια, όπου διαφορά μεταξύ τους (ανδρών- γυναικών) ανέρχεται στο 6% (Eurostat, 2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200210-2>).

Τα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής του γυναικείου φύλου στον εργασιακό τομέα αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία, όπως προκύπτει από την Έκθεση για το Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία. Αυτό, δημιουργεί, επίσης, σημαντικές συνέπειες στον παραγωγικό τομέα, καθώς ο μέσος όρος του μορφωτικού επιπέδου των ατόμων που βρίσκονται εκτός της αγοράς εργασίας είναι υψηλό. Τα χαμηλά αυτά ποσοστά εργασιακής απορρόφησης των γυναικών, οφείλονται από τη μία πλευρά στη διαχρονική χαμηλή δραστηριοποίηση και πρόωρη συνταξιοδότηση των γυναικών και από την άλλη στις συμπεριφορές διάκρισης που βιώνει το γυναικείο φύλο από τους εργοδότες, κατά την αναπαραγωγική τους ηλικία (Eurostat, 2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200210-2>).

Βασικό ανάχωμα στη εργασιακή δραστηριοποίηση των γυναικών αποτελεί η παντελής έλλειψη υπηρεσιών ποιοτικής φροντίδας παιδιών και ηλικιωμένων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το ποσοστό του γυναικείου φύλου, που δηλώνει ότι η ανατροφή των παιδιών τους επηρεάζει την σε μεγάλο βαθμό τις εργασιακές τους συνήθειες, με το αντίστοιχο ποσοστό να είναι διπλάσιο για τις γυναίκες από ότι για τους άνδρες (32,0% έναντι 14,6%) (Eurostat, 2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200210-2>).

Πιο συγκεκριμένα, η παραγκώνιση της επαγγελματικής καριέρας για την ανατροφή των τέκνων αφορά στο μεγαλύτερο μέρος τις γυναίκες (49,7% έναντι 4,0% των ανδρών), ενώ ένα ποσοστό της τάξεως του 10,9% των γυναικών δεν κατάφερε να εργαστεί λόγω της φροντίδας των παιδιών τους. Επιπλέον, διαπιστώνεται χαμηλό ποσοστό στην επαγγελματική ανέλιξη του γυναικείου φύλου καθώς σημειώνεται χαμηλή δραστηριοποίησή τους σε διευθυντικές θέσεις. Η διάκριση με βάση το φύλο, αποτελεί μία πραγματική κατάσταση και επηρεάζει τόσο τις γυναίκες όσο και τους άνδρες. Ωστόσο, το γυναικείο ποσοστό εργασίας στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας και της κοινωνικής εργασίας υπερτερεί στο 22,8% έναντι των ανδρών φτάνει μόλις το 8,2%. Σχετικά με τις μισθολογικές διαφορές, τα στοιχεία που προέρχονται από την ΕΛΣΤΑΤ για το 2018 καταδεικνύουν οι μέσες ετήσιες αποδοχές των γυναικών είναι κατά 20,6% λιγότερες από αυτές των ανδρών (EU STEM Coalition, 2022, <https://www.stemcoalition.eu/>).

Όσο αφορά τις ψηφιακές δεξιότητες η διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών φαίνεται να μην είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς το 63% των γυναικών κάνουν καθημερινή χρήση του διαδικτύου, ενώ το ίδιο συμβαίνει με το 66% των αντρών. Μάλιστα, το 22% του γυναικείου φύλου κατέχει ψηφιακές δεξιότητες σε ιδιαίτερα ανεπτυγμένο επίπεδο σε σχέση με το 25% των ανδρών. Ωστόσο, σχετικά με τον εργασιακό χώρο και αυτόν της εκπαίδευσης στους κλάδους ΤΠΕ, στην έρευνα και στην μηχανική, η διάκριση μεταξύ των δύο φυλών είναι αξιοσημείωτη. Πιο συγκεκριμένα, οι απόφοιτοι σχολών ΤΠΕ ήταν για το έτος 2018, 39% γυναίκες και 61% άντρες, ενώ σε τομείς, όπως αυτό της μηχανικής και της υψηλής τεχνολογίας υπερτερεί το ποσοστό των ανδρών (79%) έναντι αυτό των γυναικών (21%) (EU STEM Coalition, 2022, <https://www.stemcoalition.eu/>).

Ένα άλλο ζήτημα αποτελεί η ισορροπία μεταξύ των ποσοστών των ανδρών-γυναικών που φοιτούν σε σχολές φυσικών επιστημών, τεχνολογίας, μηχανικής και μαθηματικών (STEM). Στο σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών, το ποσοστό του γυναικείου φύλου που αποφοιτά από ένα πεδίο STEM, φτάνει στο 14% σε σχέση με το 40% ανδρικού φύλου.

Ως εκ τούτου, το εγχείρημα εστιάζει στην αύξηση του γυναικείου ποσοστού που επιλέγουν STEM σπουδές (EU STEM Coalition, 2022, <https://www.stemcoalition.eu/>).

Η Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2018, σε σχέση με το ποσοστό των γυναικών που επιλέγουν να σπουδάσουν στους τομείς της τεχνολογίας και της ψηφιακής εποχής, καταδεικνύει ότι η ύπαρξη μεγαλύτερου ποσοστού γυναικών σε θέσεις που σχετίζονται με τον ψηφιακό τομέα, θα δημιουργούσε μια ετήσια αύξηση του ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ύψους 16 δισεκατομμυρίων ευρώ. Επιπρόσθετα, η απασχόληση μεγαλύτερου ποσοστού του γυναικείου φύλου στον τομέα της τεχνολογίας, δύναται να οδηγήσει σε οικονομική ανάπτυξη και τη δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας (έως 1,2 εκατομμύρια μέχρι το 2050) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Στο προσκήνιο της δράσης της Ε.Ε. για τις γυναίκες, 2020, <https://op.europa.eu/webpub/com/factsheets/women/el/>, σελ.7).

Σύμφωνα με δεδομένα της Eurostat, η αύξηση της απασχόλησης στον τομέα των ΤΠΕ, υπερβαίνει έως και οχτώ φορές τον μέσο όρο αύξησης της απασχόλησης στην Ε.Ε. Συνακόλουθα, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη για δράσεις, με σκοπό την ενθάρρυνση και την παροχή ευκαιριών για συνδυασμό της οικογενειακής με την προσωπική και την επαγγελματική ζωή, ειδικά σε ότι αφορά στη φροντίδα βρεφών και νηπίων ηλικίας από 3 μηνών έως 2,5 ετών. Τέτοιες δράσεις περιλαμβάνουν την ισότητα στη μισθοδοσία, την απαλοιφή των επαγγελματικών στερεοτύπων λόγω φύλου, της προώθηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας και την ενδυνάμωση της εκπαίδευσης και κατάρτισης του γυναικείου φύλου στους τομείς της έρευνας και της τεχνολογίας σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες (Eurostat, 2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200210-2>).

Ο οριζόντιος τρόπος ενσωμάτωσης της οπτικής του φύλου στις τομεακές πολιτικές και στην πολυεπίπεδη διακυβέρνηση, αποτελεί βασική προϋπόθεση για την προαγωγή των πρακτικών ισότητας και την απαλοιφή ποικίλων, παγιωμένων φυλετικών στερεοτύπων. Το ζήτημα της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, συμπεριλαμβάνεται στα εθνικά σχέδια δράσης και άλλων οργανισμών (όπως Δικαιώματα του Παιδιού, Ρατσισμού, Κοινωνικής Ένταξης Μεταναστών και Ατόμων με Αναπηρία), η αποτελεσματικότητα των οποίων εξαρτάται από τον διαρκή και επιτυχημένο μεταξύ τους συντονισμό (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 90).

Στον οικονομικό τομέα, η αρχή της ένταξης της διάστασης του φύλου στους προϋπολογισμούς (genderbudgeting) ενσωματώθηκε πρώτη φορά στην κεντρική διοίκηση με τον ν.4604/2019 και απαιτείται συλλογική προσπάθεια προκειμένου να επιτυγχάνει η σωστή εφαρμογή των διατάξεών του και να αξιοποιηθεί επαρκώς αυτό το εργαλείο από τα Υπουργεία. Όσο αφορά τη φυλετική ισότητα στον αθλητισμό, έχει

παρατηρηθεί ότι το ποσοστό των γυναικών που συμμετέχουν σε αθλητικές δραστηριότητες, συνεχώς αυξάνεται. Όμως, παρά αυτή τη διαπίστωση, το ποσοστό τους εξακολουθεί να είναι σε σημαντικά χαμηλά επίπεδα σε σχέση με αυτό των ανδρών, που φαίνεται ότι έχουν υιοθετήσει τον αθλητισμό ως μια δραστηριότητα αναψυχής (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 90).

Ειδικότερα, τον Μάρτιο του 2019 δημοσιεύθηκε ο νόμος 4604/2019 του Υπουργείου Εσωτερικών, με τίτλο «Πρόωθηση ουσιαστικά της ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας» (Μέρος Α, άρθρα 1-30). Προβλέπει μέτρα για την ενσωμάτωση της ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς πολιτικής του κράτους, επισημοποιεί την ύπαρξη του Δικτύου μόνιμων δομών σε όλη τη χώρα για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών, προβλέπει την ανάπτυξη «Σχεδίων Ισότητας» από κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς και την απονομή «Βραβείων Ισότητας» για την εφαρμογή πολιτικών ίσης μεταχείρισης και ίσων ευκαιριών για γυναίκες και άνδρες σε εργασιακά περιβάλλοντα, μεταξύ άλλων. Το 2013 η Ελλάδα ολοκλήρωσε τη μεταφορά της οδηγίας 2011/36/ΕΕ για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της με τον νόμο 4198/2013 (215/Α/2013) (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 91).

Με τον νόμο αυτό ιδρύθηκε το Γραφείο του Εθνικού Εισηγητή για την Εμπορία Ανθρώπων στο Υπουργείο Εξωτερικών, το οποίο συντονίζει όλες τις σχετικές πολιτικές και δραστηριότητες των κρατών για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων. Την ίδια χρονιά κυρώθηκε με το Νόμο 4216/2013 (266/Α/2013) η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2020, σελ. 91).

Μεταξύ των ατόμων με ειδικές ανάγκες, οι γυναίκες ισχυρίζονται ότι τους παρέχεται μικρή κάλυψη στις ανάγκες τους σε σχέση με τους άνδρες (30% έναντι 28%), και αυτών που δεν αντιμετωπίζουν κάποιου είδους αναπηρία (20% έναντι 21%). Η απαλοιφή της διάκρισης μεταξύ των δύο φύλων των στερεοτύπων σε όλα τα επίπεδα της ζωής και της δημόσιας πολιτικής, αποδεικνύεται επιτακτική έναντι της βελτίωσης της θέσης και του επιπέδου της ποιότητας της ζωής των ανθρώπων γενικότερα και ειδικότερα του γυναικών. Οι ποικίλες θεματικές δράσεις, οι οποίες ενσωματώνουν την οπτική του φύλου σε όλα τα πεδία της ζωής, (π.χ. στην πολιτική, κοινωνική, προσωπική και επαγγελματική), η επίμονη και αποτελεσματική διακυβέρνηση για τα οικεία ζητήματα, μέσω τη λήψης οριζόντιων και κάθετων συνεργασιών, αλλά και η διοργάνωση πλείστον πληροφοριακών σεμιναρίων και δράσεων, στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση των ανθρώπων και της

ευρύτερης κοινωνίας σχετικά με θέματα ισότητας των δύο φύλων (Gov.gr, 2021, <http://www.opengov.gr/minlab/wp-content/uploads/downloads/2021/07/%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%99%CE%A6-2021-2025.pdf>, σελ.8-9).

5.3. Γυναίκες και Επαγγελματική Αποκατάσταση

Η ίδια η έννοια της ισότητας των φύλων αναγνωρίζει ότι κάθε φύλο έχει διαφορετικές ανάγκες και δύναμη και ότι αυτές οφείλουν να αναγνωριστούν και να συνυπολογιστούν στην εξάλειψη της ανισότητας των φύλων. Τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να διασφαλιστούν με την προαγωγή της ισότητας και την απαγόρευση των διακρίσεων. Το γυναικείο φύλο δεν αποτελεί μία ομοιογενή ομάδα ως προς την κατοχή δικαιωμάτων και οι διακρίσεις σε βάρος τους εντοπίζονται σε ποικίλους τομείς της ζωής τους και εκφράζονται ποικιλοτρόπως. Επομένως, γίνεται σαφές ότι οι γυναίκες πρέπει έχουν το δικαίωμα να απολαμβάνουν πλήρως τα ανθρώπινα δικαιώματά τους (Αθανασιάδου Χ, 2002, σελ 4).

Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1975, «οι Έλληνες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις». Το σύνολο των εργαζομένων, ανεξάρτητα του φύλου ή άλλων χαρακτηριστικών, δικαιούται ίση αμοιβή για εργασία ίσης αξίας. Από την 1η Ιανουαρίου 1983, οποιεσδήποτε διατάξεις που εισάγουν διακρίσεις κατά των γυναικών και δεν έχουν ήδη καταργηθεί με νόμο θεωρήθηκαν αντισυνταγματικές και άκυρες (Αθανασιάδου Χ, 2002, σελ. 4).

Σύμφωνα με νόμο που ψηφίστηκε το 2012 θεσπίστηκε η εφαρμογή και προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην άσκηση της αυτοτελούς δραστηριότητας. Αλλά και η προαγωγή της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ των δύο φύλων σε εργασιακά ζητήματα. Αν και η κοινωνία διαρκών μεταβάλλεται και η ζωή εξελίσσεται ραγδαία, οι άνισες σχέσεις που χαρακτηρίζουν τα δύο φύλα έχει παραμείνει αμετάβλητη (Αθανασιάδου Χ, 2002, σελ. 5).

Για πολλούς αιώνες οι γυναίκες είχαν ταυτιστεί με το σπίτι μακριά από τους εργασιακούς χώρους, αναλαμβάνοντας τον ρόλο της συζύγου και μητέρας. Γεγονός είναι ότι στο σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών, το ανδρικό φύλο καταλαμβάνει μεγαλύτερο χώρο στην αγορά εργασίας από ότι οι γυναίκες. Οι εργαζόμενες γυναίκες εργάζονται λιγότερες ώρες από τους άνδρες, ιδίως σε χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας. Αυτό καταδεικνύει ότι η διαφορά μεταξύ των φύλων στην επαγγελματική αποκατάσταση είναι σημαντική, ιδίως όσον αφορά τον μισθό και τις αποδοχές. Η διαφορά αυτή αποδίδεται εν

μέρει, σε βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις σχετικά με το ρόλο κάθε φύλου, αλλά και σε κίνητρα οικονομικής φύσεως (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Στο προσκήνιο της δράσης της Ε.Ε. για τις γυναίκες, 2020, <https://op.europa.eu/webpub/com/factsheets/women/el/>).

Οι ρόλοι που αφορούν την οικογένεια επιβάλλονται κατά κύριο ρόλο στις γυναίκες ως συμπληρωματικοί για αμιγώς οικονομικούς λόγους σε συγκεκριμένες επιλογές όπως θέσεις μερικής απασχόλησης, ευέλικτες μορφές εργασίας ή θέσεις στον δημόσιο τομέα». Στην χώρα μας, το ποσοστό μερικής απασχόλησης είναι σημαντικά πιο χαμηλό από αυτό της υπόλοιπης Ευρώπης, αν και τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση. Ωστόσο, η μεγάλη ανταγωνιστικότητα μεταξύ των επιχειρήσεων και η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών έχουν δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας για το γυναικείο πληθυσμό (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Στο προσκήνιο της δράσης της Ε.Ε. για τις γυναίκες, 2020, <https://op.europa.eu/webpub/com/factsheets/women/el/>).

Σύμφωνα με σχετικά δεδομένα από την Eurostat, στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 28 κρατών μελών, το ποσοστό των γυναικών που εργάζονται ξεπέρασε το 50% το 2014, ενώ στην Ελλάδα ήταν κάτω αυτού και συγκεκριμένα έφτανε στο 41,1%. Τα ποσοστά εργασίας του ανδρικού φύλου στο σύνολο των κρατών- μελών της Ευρώπης, το 2014 ήταν ξεκάθαρα πιο υψηλά από αυτά των γυναικών, αν και σημειώνονται καιρικές διαφορές. Η Ελλάδα έχει αναφέρει το χαμηλότερο ποσοστό στην απασχόληση των γυναικών. Αν και οι γυναίκες έχουν όλο και περισσότερα προσόντα, από τότε που υπάρχουν περισσότερες γυναίκες παρά άνδρες που έχουν πτυχιούχους πανεπιστημίου στην Ευρώπη, η ανισότητα μεταξύ των φύλων στην εργασία παραμένουν σε σημαντικό επίπεδο (Eurostat, 2015, σελ.84-98, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7018888/KS-HA-15-001-EN-N.pdf>).

Μια σημαντική μερίδα γυναικών δεν έχουν τη δυνατότητα επιλογής εργασίας ή δεν έχουν τις ίδιες εργασιακές ευκαιρίες με τους άνδρες. Κάτι τέτοιο, πολλές φορές, προκαλείται από τις αυξημένες ευθύνες των πολλαπλών ρόλων τους ως φροντιστές των μελών της οικογένειας. Για αυτό το λόγο, οι γυναίκες έχουν περισσότερες πιθανότητες από τους άνδρες να εργάζονται με μερική απασχόληση. Παρόμοια είναι η κατάσταση και στην χώρα μας, καθώς αν και το 34,2% των γυναικών ηλικίας 30-34 ετών είναι απόφοιτοι πανεπιστημιακών σπουδών, έναντι του 27,6% των ανδρών (2013), η επαγγελματική δραστηριοποίηση των γυναικών σε υπεύθυνες θέσεις εργασίας παρουσιάζει σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό από αυτή των ανδρών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Στο προσκήνιο της δράσης της Ε.Ε. για τις γυναίκες, 2020, <https://op.europa.eu/webpub/com/factsheets/women/el/>).

Σύμφωνα με πρόσφατα δεδομένα της ΕΕ (2013), η συμμετοχή των ελληνίδων γυναικών στα διοικητικά συμβούλια μεγάλων εταιρειών είναι 8,4%, σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ, που φτάνει το 17,8% (ΣΕΒ, 2014). Αποτελεί ζήτημα μεγίστης σημασίας, εστίαση στη συμμετοχή των γυναικών στον εργασιακό χώρο και συγκεκριμένα των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, όπως οι ηλικιωμένες γυναίκες, οι ανύπαντρες μητέρες, οι γυναίκες με αναπηρία, οι μετανάστριες και οι γυναίκες που ανήκουν σε εθνοτικές μειονότητες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016). Η Τέταρτη Παγκόσμια Διάσκεψη για τις Γυναίκες του 1995 στο Πεκίνο σημείωσε ότι «πολλές γυναίκες αντιμετωπίζουν πρόσθετα εμπόδια στην απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, καθώς είναι αυτόχθονες, μετανάστριες, συμπεριλαμβανομένης της φυλής, της γλώσσας, της εθνικότητας, του πολιτισμού, της θρησκείας, της αναπηρίας ή της κοινωνικοοικονομικής τάξης, ή μετανάστριες εργαζόμενες, εκτοπισμένες γυναίκες ή πρόσφυγες» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Στο προσκήνιο της δράσης της Ε.Ε. για τις γυναίκες, 2020, <https://op.europa.eu/webpub/com/factsheets/women/el/>).

Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία σχετίζεται με τη δυσκολία απορρόφησης των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων στον εργασιακό χώρο, καθώς και με τη συμβολή της κοινωνικής οικονομίας στην επαγγελματική τους απασχόληση. Το οικείο αντικείμενο σπουδών είναι στενά συνδεδεμένο με την επιστήμη της κοινωνικής εργασίας, κύρια πτυχή της οποίας αποτελεί η βελτιστοποίηση της ποιότητας της ζωής των ευπαθών κοινωνικών ομάδων και η ευημερία τους. Επιπρόσθετα, η έκταση της διαθέσιμης βιβλιογραφίας ήταν επαρκής προκειμένου να τοποθετηθούν τα θεμέλια της τρέχουσας έρευνας.

Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας ανέδειξε σε πρώτο στάδιο, τις δυσκολίες των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων σε όλους σχεδόν τους τομείς της ζωής τους. Οι εκτεταμένες διακρίσεις στην αγορά εργασίας εντείνονται από την ανεργία, η οποία με τη σειρά της καθιστά τα άτομα αυτά ακόμα πιο ευάλωτα σε ποικίλους τομείς της ζωής τους. Αυτό ωθεί αυτές τις ομάδες στο περιθώριο και ενέχει τον κίνδυνο κοινωνικού εξοστρακισμού.

Είναι επίσης σημαντικό να αναφερθεί ο αρνητικός αντίκτυπος της οικονομικής και υγειονομικής κρίσης, καθιστώντας τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες ακόμη πιο μειονεκτικές και οδηγώντας στη δημιουργία νέων ευάλωτων ομάδων. Τέλος, η ραγδαία ανάπτυξη αποδίδεται, χάρη στην υιοθέτηση των αρχών της κοινωνικο-οικονομίας, από όλο και περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, στην Ελλάδα η κοινωνική οικονομία δεν είναι ευρέως διαδεδομένη και αναπτύσσεται με αργό ρυθμό. Ο κοινωνικός ρόλος και όχι η κερδοσκοπία είναι το σημείο αναφοράς του πεδίου, το οποίο στοχεύει στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού παρέχοντας ευκαιρίες σε άτομα από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Βιβλιογραφία

Αρθρογραφία

Ελληνική

Αθανασιάδου Χ. (2002). Νέες γυναίκες με Πανεπιστημιακή μόρφωση και η συμφιλίωση της ιδιωτικής και της δημόσιας σφαίρας στο σχεδιασμό της ενήλικης ζωής .

Αρτινοπούλου Β, Κ. Α. (2018). Προς μια Αστυνομική Ανταπόκριση με Επίκεντρο το Θύμα. Αθήνα, σελ.40,49,50.

Ασδεράκη, Φ. (2008) Ευρώπη και Παιδεία, ο ευρωπαϊκός χώρος ανώτατης εκπαίδευσης. Αθήνα: εκδόσεις Σιδέρης, σελ. 77, 109.

Βενιέρης, Δ. (2006). Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνική Ενσωμάτωση. Ο ρόλος του Συμβουλίου της Ευρώπης. Αθήνα: Διόνικος, , σελ. 79.

Καποτάς, Π. (2005). Οικονομία- Τεχνολογία- Δίκαιο. Αθήνα- Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ.497.

Καραθανάση, Γ., Μαμούχα, Ι. (2008). Φτώχεια, Εκπαίδευση και Κοινωνικές Ανισότητες. Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτική Πολιτικής (Κ.ΑΝ.Ε.Π) , Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας (Γ.Σ.Ε.Ε.).

Κιλκέλι, Λ. (2020). Διεθνή Ανθρώπινα Δικαιώματα των Παιδιών. Στο Λ. Τ. Κιλκέλι Ούρσουλα, Διεθνή Ανθρώπινα Δικαιώματα των Παιδιών. Springer, σελ.53.

Κουρτέση, Θ. (2013). Κοινωνικός Αποκλεισμός και άτομα με ειδικές ανάγκες, Κοινωνιολογική θεώρηση. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεολογικής σχολής , τμήμα ποιμαντικής και κοινωνικής θεολογίας, τομέας : Δίκαιο, Οργάνωση, Ζωή και Διακονία της εκκλησίας, σελ.98.

Μουζέλης, Ν. (2008). Οι εκπαιδευτικές ανισότητες. Το ΒΗΜΑ. Ανάκτηση από <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/oi-ekpaideytikes-anisotites/>

Μούσης, Ν. (2015). Ευρωπαϊκή Ένωση. Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 55.

Μπαλούρδος Δ., Σ. Ν. (2014). Ευάλωτες κοινωνικά ομάδες και διακρίσεις στην αγορά εργασίας. Αθήνα: Παπαζήσης ΑΕΒΕ, σελ. 37.

Μπάτσιου, Κ. Μ. (2010). Το νομικό καθεστώς των κοινωνικά ευπαθών ομάδων. Παλιννοστούντες - Άνεργοι - ΑμεΑ. Διπλωματική Εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Σχολή νομικών, οικονομικών και πολιτικών επιστημών, τμήμα Νομικής, τομέας ιστορίας, φιλοσοφίας και κοινωνιολογίας του δικαίου, , σελ. 4, 8.

Μπουρδούμη, Ά. Μ. (2022). Κοινωνικός αποκλεισμός και φτώχεια: έννοιες ταυτόσημες;. Social Policy, σελ.57.

Ρετινιώτη, Α., Μάντζιου, Ι. (2010), Κοινωνική Υπηρεσία Γιατρών του Κόσμου. Η πρόσβαση των φτωχών και κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων που ζουν στο κέντρο της Αθήνας, στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης και της εργασίας, σελ.102.

Τσινισιζέλης, Μ. (2001), Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, Αθήνα: Εκδόσεις ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ, σελ.172.

Φιλαλήθης, Α. (2021). Ορόσημα στην εξέλιξη της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας, σελ.257.

Χρυσοχόου, Δ. (2003). Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ.116.

Ξενογλωσση

Brown, W. (1995). States of Injury: Power and Freedom in Late Modernity, Princeton University Press.

Daly, M. (2005). Social Politics: International Studies in Gender, State & Society, Volume 12, Issue 3, Pages 433–450, <https://doi.org/10.1093/sp/jxi023>.

Delreux, S. K. (2014). The foreign policy of the European Union. Brill, σελ.150-151.

EIGE. Δείκτης Ισότητας των φύλων, Ανάκτηση από https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0119029eln_002.pdf .

Kosta, S. (2016). Προς μια στρατηγική της ΕΕ για διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις», Πρόταση Ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων & Επιτροπή Πολιτισμού και Παιδείας, σελ. 3-8.

Manners, I. (2002). Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? Ανάκτηση από <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/mannersnormativepower.pdf>, σελ. 236-23 .

Medical, A. W. (2023). Δικαίωμα στην υγεία. Ανάκτηση από <https://www.wma.net/what-we-do/human-rights/right-to-health/> .

Nugent, N. (2010) The Government and Politics of the European Union, 7 th edition, σελ. 588-589.

Pierson, J. (2002). Tackling Social Exclusion. Λονδίνο: Community Care, Ανάκτηση από <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/47128/1/1.John%20Pierson.pdf> .

Schabas W. & Sax Helmut. (2006). Σχολιασμός της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Άρθρο 37: Απαγόρευση των βασανιστηρίων, της θανατικής ποινής, της ισόβιας κάθειρξης και της στέρησης της ελευθερίας. Brill Academic, Ανάκτηση από <https://books.google.gr/books/>, σελ.3 .

Spicker P. (2018). Πώς έχουν αλλάξει οι αντιλήψεις για τη φτώχεια τα τελευταία 50 έτη. Ανάκτηση από <https://socialpolicy.gr/> .

Smith, L. (2008). South African Social Work education: Critical imperatives for social change in the post- apartheid and post-colonial context. International Social Work, 51(3):371-383.

Διαδικτυακές Πηγές

Βήμα Κοινό. (2022, Αύγουστος). Οι επιπτώσεις του COVID-19 στην ενδοοικογενειακή βία και στη βία κατά των γυναικών. Ανάκτηση από <https://www.vimakoino.gr/covid-19>.

Γ.Σ.Ε.Ε., Κ. Α. (2014). Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση 2014. Αθήνα. Ανάκτηση από <https://www.kanep-gsee.gr/ekdoseis/-/etisia-ekthesi-gia-tin-ekpaidefsi-2014/>

Διεθνής Αμνηστία, Α. (2021). Ετήσια Έκθεση Διεθνούς Αμνηστίας- Ελλάδα. Ανάκτηση από <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/24316/etisia-ekthesi-diethnoys-amnistias-ellada> .

Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών. (2015). Ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας το 2015 προβλέπει το ΔΝΤ. Ανάκτηση από <https://www.eea.gr/epikairo-tita-eea/anaptyksiti-ellinikis-oikonomias-to-2015-provlepei-to-dnt/> .

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (2010) ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ Ευρωπαϊκή στρατηγική για την αναπηρία 2010-2020: Ανανέωση της δέσμευσης για μια Ευρώπη χωρίς εμπόδια. Βρυξέλλες. (2010) Ανάκτηση από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52010DC0636>.

Ευρωπαϊκή Ένωση, Έ. (2012). Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βρυξέλλες. Ανάκτηση από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/>.

ΕΛΣΤΑΤ, 2020, <https://www.statistics.gr/documents/20181>, σελ.2.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2020). Στο προσκήνιο της δράσης της Ε.Ε. για τις γυναίκες, Ανάκτηση από <https://op.europa.eu/webpub/com/factsheets/women/el/>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (χ.χ.). Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025.

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. (2023). Γερμανία. Ανάκτηση από <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me> .

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2023, Μάρτιος). Η προστασία των αξιών του άρθρου 2 ΣΕΕ στην ΕΕ. Ανάκτηση από <https://www.europarl.europa.eu/>.

Ευρωπαϊκό, Κ. Ε. (2016, Ιανουάριος). Γνωμοδότηση σχετικά με την φτώχεια όσον αφορά τη διάσταση του φύλου. (S. Costa, Συντάκτης) Ανάκτηση από <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/>.

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (1985). ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1566, Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις. Αθήνα, Ανάκτηση από <https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2018/> , σελ.43.

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (1992). Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού . Αθήνα, Ανάκτηση από https://ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/08/177_Nomos_2101_1992.pdf

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της, Ε. (2019, Δεκέμβριος). Ανάκτηση από <https://www.hellenicparliament.gr>, σελ.7.

Ηνωμένα, Έ. '. (χ.χ.). Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (2021, Οκτώβριος) . Δείκτης Ισότητας Φύλων 2021: Ουραγός η Ελλάδα στην ΕΕ, <https://www.kathimerini.gr/society/561561208/deiktis-isotitas-fylon-2021-oyragos-i-ellada-stin-ee/> .

Θανάση, Κ. (2016). Κοινωνικός Αποκλεισμός: Αίτια και Όψεις at Κοινωνικός Αποκλεισμός: Αίτια & Όψεις | socialpolicy.gr, σελ.67.

ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ. (2014), <https://www.kanep-gsee.gr/ekdoseis/-/etisia-ekthesi-gia-tin-ekpaidefsi-2014> .

Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου. (2014, Οκτώβριος Δευτέρα). Εκπόνηση μελετών για την εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία. Αθήνα, Ανάκτηση από <https://www.cecl.gr/kategoria-programmata/anthropina>

Μουζέλης, Ν. (2008). Οι εκπαιδευτικές ανισότητες. Το ΒΗΜΑ. Ανάκτηση από <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/oi-ekpaideytikes-anisotites/>, σελ.72.

Περιφερειακό Κέντρο Τεκμηρίωσης, Ο. (χ.χ.). Ανθρώπινα Δικαιώματα. Ανάκτηση από <https://unric.org/el>.

ΠΟΥ, WHO – ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ, Ανάκτηση από <https://unric.org/el/who/> .

Συμβούλιο, Ε. (2023, Μάρτιος). Η συνήθης νομοθετική διαδικασία. Βρυξέλλες.

Συνήγορος του Πολίτη. (2014). Καταπολέμηση των Διακρίσεων. Ανάκτηση από <https://old.synigoros.gr/resources/ee2014-12-diakriseis--2.pdf> ,σελ122.

Υπουργείο Δικαιοσύνης. (2021). Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Αθήνα, Ανάκτηση από https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2021/12/National_Action_Plan_for_the_Rights_of_the_Child.pdf, σελ.37.

Φασουλής Βασίλης. (2021, Μάρτιος). Η εκπαίδευση για τα δικαιώματα του παιδιού και η εισαγωγή της στο σχολείο ενόψει των θεωρητικών εξελίξεων στα πεδία των δικαιωμάτων του παιδιού και της κοινωνιολογίας της παιδικής ηλικίας, σελ.58-59.

Χρυσάφης Γιώργος. (2008, Μάιος). Πολιτική Οικονομία και Θεωρία των Δικαιωμάτων στον Κλασικό Φιλελευθερισμό: Η παράδοση του John Locke. Ανάκτηση από <https://www.academia.edu/>, σελ.77,78.

EIGE. (2021). Ορισμός και αναγνώριση της γυναικοκτονίας: μια βιβλιογραφική ανασκόπηση. Ανάκτηση από <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/defining-and-identifying-femicide-literature-review/> .

Eurostat (2020), *Women in science and technology* [Online]. Ανάκτηση από <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20200210-2>

Eurostat, (2015). Eurostat regional yearbook 2015. Ανάκτηση από <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7018888/KS-HA-15-001-EN-N.pdf>

EU STEM Coalition, 2022.: Ανάκτηση από <https://www.stemcoalition.eu/>

e-nomothesia. (2008). Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, Ανάκτηση από [Νόμος 3699/2008 - ΦΕΚ 199/A/2-10-2008 \(Κωδικοποιημένος\) - ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - ΠΑΙΔΕΙΑ \(e-nomothesia.gr\)](http://www.e-nomothesia.gr/Νόμος_3699/2008_-_ΦΕΚ_199/A/2-10-2008_(Κωδικοποιημένος)_-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ_-_ΠΑΙΔΕΙΑ_(e-nomothesia.gr)) .

European Commission. (2001). Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility. Βρυξέλλες. Ανάκτηση από file:///C:/Users/ktoumpeki/Downloads/GREEN_PAPER_Promoting_a_European_framework_for_Corporate_Social_Responsibility.pdf).

European Commission, 2021, COM (2021) 142 final, EU strategy on the rights of the child. Available at: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/>.

European Commission, 2021, COM (2021) 142 final, EU strategy on the rights of the child. Available at: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/>.

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), (2019), Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΕ, Ανάκτηση από: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-eu-charter-in-greece_el.pdf

Gov.gr. (2021). Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025, Ανάκτηση από: <http://www.opengov.gr/minlab/wp-content/uploads/downloads/2021/07/%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%99%CE%A6-2021-2025.pdf> , σελ.8-9.

Unicef. (2007). The State of the world's children. Νέα Υόρκη. Ανάκτηση από <https://www.unicef.org/media/84811/file/SOWC-2007.pdf>, σελ.1-5.

Unicef. Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού. Ανάκτηση από <https://www.unicef.org/child-rights-convention> .

Unicef. (1990, Νοέμβριος). Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού. Ανάκτηση από <https://www.unicef.org/media/52626/>, σελ.2,3,14.